

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Taloussosiologia	Päivämäärä	8.4.2019
Tekijä	Heli Kaarlela	Matrikkelinumero	513911
		Sivumäärä	87 s. + liitteet
Otsikko	”Epävarmuus tuloista ja tulevasta on perustilanne” Tutkimus prekariaatin epävakaisuuden kokemuksista		
Ohjaajat	Professori Pekka Räsänen ja yliopisto-opettaja Outi Sarpila		

Tiivistelmä

Tarkastelen tässä tutkielmassa suomalaisen prekariaatin epävarmuuden kokemuksia. Olen määritellyt prekariaatiksi sen ihmisjoukon, jolla ei ole pysyvää, toistaiseksi voimassaolevaa työsuhdetta ja joka kokee työelämäänsä tai toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Kontekstina toimii uusklassisen taloustieteen ja uusliberaalin talouspolitiikan varaan rakennettu yhteiskunta, muuttuva työ ja näkemykset tulevaisuuden työelämästä. Selvitän, miten epävarmuus ilmenee prekariaatin elämässä, mitkä asiat prekaareille itselleen ovat tärkeitä heidän omassa tilanteessaan ja miten he niitä kuvailevat sekä minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset auttaisivat prekariaattia tekemään heidän elämänsään vakaampaa.

Tutkimusstrategiana on laadullinen tutkimus ja metodina sisällönanalyysi. Prekaarien työurat ovat tyypillisesti pätkittäisiä. Epävarmuutta koetaan töiden jatkumisesta, toimeentulosta, omasta osaamisesta, ammatti-identiteetistä, perheen perustamisesta ja työnantajien toiminnasta. Osalla vastaajista on epävarmuudelta suojaavia tekijöitä elämässään. Yhteiskunnan järjestelmiin, omiin työllistymismahdollisuuksiin ja työnantajan toimintaan liittyen prekaarit kirjoittavat epäluottamuksesta, turhautumisesta, pettymyksistä ja epäonnistumisista antamalla näin kokemuksilleen erilaisia tunne-merkityksiä. Huonommuuden tunteita ja häpeää koetaan omien työllistymismahdollisuuksien lisäksi oman osaamisen heikoista syventämismahdollisuuksista sekä koetusta köyhyydestä.

Prekariaatin kokemat tunteet ovat positiivisia, negatiivisia tai moniselitteisiä, ja kokemuksissa korostuu subjektiivisuus. Prekaarit kokevat moraalista velvollisuutta ja aitoa halua tehdä työtä ja huolehtia itsestään, ja he ovat omaksuneet uusklassisen taloustieteen näkemyksen yksilöstä niin hyvin, että rakenteisiin kohdistettava kritiikki ei juurikaan ylety harjoitettavaan politiikkaan. Prekaarit elävät jo sitä tulevaisuuden työelämää, jossa pitää hyväksyä epävarmuus osaksi arkea. Heidän strategianaan toimia epävarmassa tilanteessa on ennakoida, valmistella ja varmistella uusia työmahdollisuuksia. Olemisen tapaa kuvaa menneen reflektointi ja jatkuva uudelleenorientoituminen tulevaan.

Asiasanat	epävarmuus, prekariaatti, pätkätyö, tunteet, työelämä
Muita tietoja	

**TURUN
YLIOPISTO**

Kauppakorkeakoulu

”EPÄVARMUUS TULOISTA JA TULEVASTA ON PERUSTILANNE”

Tutkimus prekariaatin epävakaisuuden kokemuksista

Taloussosiologian
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Heli Kaarlela

Ohjaajat:
Professori Pekka Räsänen
Yliopisto-opettaja Outi Sarpila

8.4.2019

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällys

1	JOHDANTO	7
2	YHTEISKUNNAN RAKENTEIDEN JA TYÖN MUUTOKSET PREKARISAATION TAUSTALLA	11
2.1	Hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon.....	11
2.2	Vanha ja uusi työ.....	13
2.3	Näkemyksiä tulevaisuuden työstä	15
3	PREKARISAATIO JA PREKAARI ELÄMÄ.....	18
3.1	Prekarisaatio ja prekariaattiliike.....	18
3.1.1	Prekarisaation määritelmiä.....	18
3.1.2	Prekariaattiliikkeen mahdollisuudet ja tavoitteet.....	23
3.2	Prekaari elämä	25
3.2.1	Prekarisaatio sekoittaa nykyisyyden ja tulevaisuuden.....	25
3.2.2	Rakenteellinen pakko ryhtyä yrittäjäksi.....	32
3.3	Erimielisyyksiä suomalaisen prekariaatin laajuudesta	33
3.3.1	Liioiteltu ilmiö vai miljoonan marginaali?	33
3.3.2	Prekariaatin laajuus tilastojen valossa	37
4	EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	42
4.1	Tutkimusmenetelmä ja aineisto.....	42
4.2	Tutkimusaineiston analysointi sisällönanalyysillä	46
4.3	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	49
5	AINEISTON ANALYYSI.....	53
5.1	Perustilanteena epävarmuus työstä ja tuloista.....	53
5.1.1	Pettymyksiä ja luottamuksen puutetta	57
5.1.2	Pelkoja, huonommuuden tunnetta ja uupumusta	61
5.2	Epävarmuudelta suojaavia tekijöitä sekä vapautta, luottamusta ja iloa	67
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	71
7	YHTEENVETO.....	77
	LÄHTEET.....	80
	LIITTEET	
	LIITE 1 KYSELYN SAATEKIRJE SUOMEKSI.....	88

LIITE 2 KYSELYN SAATEKIRJE ENGLANNIKSI	89
LIITE 3 KYSELYLOMAKE SUOMEKSI	90
LIITE 4 KYSELYLOMAKE ENGLANNIKSI.....	95
LIITE 5 VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT	99

Kuviot

Kuvio 1	Itsensä työllistäjät koulutuksen mukaan vuosina 2000–2015, 15–64-vuotiaat	40
---------	---	----

Taulukot

Taulukko 1	Palkkatyötä tekevän prekariaatin yleisyys vuosina 1984–2013 (%)..	35
Taulukko 2	Palkansaajien määrien vertailu työsuhteen tyyppin mukaan 09/2008 ja 09/2018 välillä	38
Taulukko 3	Työttömien määrän muutokset 09/2008 – 09/2018 lkm ja %	38
Taulukko 4	Apurahansaajien määrät ja tulot 31.12.2009 ja 31.12.2016.	39
Taulukko 5	Alle vuoden kestäneiden työsuhteiden määrät syyskuussa 2008 ja syyskuussa 2018	40
Taulukko 6	Aineiston ryhmittely ja abstrahointi	49

1 JOHDANTO

Julkisen keskustelun ja uutisoinnin mukaan työelämässä on enenevässä määrin pätkätoita, projektitoita, osa-aikatoita ja matalapalkkatöitä. Yhteistä näille työn muodoille on niiden aiheuttama yleinen epävarmuus työn jatkumisesta ja riittävästä toimeentulosta. Työstä uutisoidaan muun muassa näin:

”Tytti Peltosen palkka on niin pieni, että se on käytetty kaksi viikkoa ennen tilipäivää – Suomessa on kymmeniätuhansia työssäkäyviä köyhiä” (Syrjälä 2018)

”En tunnista sitä työelämää, josta puhutaan –pätkätyötodellisuus on monelle jatkuvaa taistelua” (Rauhalammi 2018)

Näiden otsikoiden kaltaisissa jutuissa käsitellään työelämän epävarmistumista eli prekarisaatiota. Työ ei välttämättä takaa riittävää toimeentuloa, työsuhteet voivat olla vuodesta toiseen määräaikaaisia tai elanto pitää hankkia useasta eri lähteestä. Työ ja työn muutos on yksi 2000-luvun tärkeimmistä työtä ja taloutta koskevista yhteiskunnallisista keskustelunaiheista (Jakonen 2018, 345). Työelämän muutoksilla on merkittäviä vaikutuksia sekä yhteiskunnallisesti että yksilöiden kannalta. Palkkatyö on joko suoraan tai välillisesti toimeentulon lähde Suomessa lukuun ottamatta kansaneläkettä, opintotukea tai työmarkkinatukea. Yhteiskunnalle suuret muutokset työllisyydessä vaikuttavat rahoitus pohjaan muuttuvien verotulojen ja tarvittavien tulonsiirtojen kautta.

Työelämän prekarisoitumiseen vaikuttavat moninaiset talouden ongelmat, joita yritetään ratkaista uusklassisen taloustieteen opeilla ja uusliberaalilla politiikalla, joihin liittyy myös hyvinvointivaltion supistaminen. Lisäksi työ on muuttunut selkeästä aikaan ja paikkaan sidotusta, työn ja työntekijän toisistaan erottavasta fordistisesta työstä postfordistiseksi työksi, jossa tehdään asiantuntijatyötä tiedoilla, tunteilla ja kielellä, ja jonka keskiössä ovat työntekijän henkiset sekä persoonalliset kyvyt. Uusi työ ei ole paikkaan tai aikaan sidottua, vaan sitä voidaan tehdä melkein missä ja milloin vain. (Vähämäki 2004, 16–25; Holvas & Vähämäki 2005, 71–98; Julkunen 2008, 18–29, 84–87; Jakonen 2015, 99–101; Jakonen & Silvasti 2015, 11–17;)

Prekaarisuus voi johtaa siihen, että rahat eivät riitä välttämättömyyksiin, perheen perustaminen voi tuntua vastuuttomalta tai kouluttautuminen turhalta, kun se ei välttämättä takaa hyvää työpaikkaa. Pätkätyö voi määritellä elämää, jos koko ajan pitää olla valmiudessa ottaa töitä vastaan. Vakaaseen hyvinvointivaltioon ja fordismiin perustunut käsitys työstä elämään vakautta, järjestystä ja turvallisuutta tuottavana asiana on muuttumassa.

(Holvas & Vähämäki 2005, 167–192; General Intellect 2008, 65–75; Korhonen ym. 2009, 11–12; Åkerblad 2011, 19–36.)

Prekarisaatioon liittyvä keskustelu ja ilmiön vaikutusten ymmärtäminen ovat tärkeitä ainakin kahdesta syystä: 1) Asiantuntijaorganisaatiot näkevät prekaarisuuden olennaisena tulevaisuuden työnteon ja toimeentulon hankkimisen muotona (Alasoini 2014, 100; Kauhane 2014, 69–71; Haavisto ym. 2016, 85.) 2) Yhteiskuntamme sosiaaliturvajärjestelmää on rakennettu säännöllisen palkkatyön normille, eikä se enää vastaa tämän päivän työelämän tarpeita. Tarvitsemme lisää ymmärrystä ilmiöstä ja sen seurauksista, jotta ne voitaisiin ottaa huomioon päätöksenteossa. (Jakonen 2014, 303, 312.)

Prekarisaatiolle on olemassa monenlaisia määritelmiä, eikä yhtä virallista, yhteisesti hyväksyttyä määritelmää ole olemassa. Kulttuuripolitiikan tutkija Mikko Jakonen (2015, 110–112) määrittelee yhteiskunnan prekarisaation yleisen epävarmuuden ja siihen vahvasti vaikuttavien epävarmojen työsuhteiden lisääntymisenä. Sosiologi Jukka Könösen ja sosiologi Markus Himasen (2010, 111; Himanen & Könönen 2011, 47) mukaan prekarisaatiolla tarkoitetaan työn ja sen tekijän kokeman epävarmuuden lisääntymistä ja niihin johtaneita työelämän muutoksia. Tällaisia muutoksia ovat uudet työsuhteiden muodot, kuten pätkätyöt, palkattomat tai heikosti palkatut harjoittelut tai vuokratyö, työn aikojen ja tilojen sekoittuminen, tuotantoprosessien vauhdittaminen, henkilökohtaisten ominaisuuksien korostuminen työelämässä, fordistisen työn oikeuksien leikkaaminen sekä ammatillisen järjestäytymisen vaikeutuminen. Professori Eeva Jokinen ym. (2015, 10) lisäävät edellä mainittuihin vielä institutionaaliset kriisit.

Sosiologi Pasi Pyöriä ja sosiaalipolitiikan sekä työn ja hyvinvoinnin tutkimuksen tutkija Satu Ojala (2016a, 353–354; 2016b, 48–49; 2017, 50) suhtautuvat prekarisaatioon hieman toisella tavalla. Heidän mukaansa ”prekaarisuudessa on kyse epävarmuuden ja työmarkkina-asemaa koskevan huono-osaisuuden kasautumisesta” sekä subjektiivisesta epävarmuuden kokemuksesta. Kaikissa määritelmässä ollaan kuitenkin yhtä mieltä siitä, että prekariaattiin voi kuulua kuka tahansa haavoittuvassa asemassa oleva riippumatta koulutustasosta tai työtehtävistä.

Empiiristä tutkimustani varten olen määritellyt prekarisaation työmarkkina-aseman perusteella siten, että prekaarilla henkilöllä ei ole pysyvää, toistaiseksi voimassa olevaa työsuhdetta. Prekaariin työmarkkina-asemaan kuuluva henkilö voi olla määräaikaisessa tai osa-aikaisessa työsuhteessa, apurahatyöskentelijänä, freelancerinä, itsensä työllistäjänä, työttömänä tai vuokratyösuhteessa. Henkilö voi myös hankkia elantonsa jollain muulla edellä määrittelemättömällä tavalla, mutta olennaista on, että työelämää tai toimeentuloa luonnehtii jollain tavalla epävarmuus. Olen rajannut opiskelijat tutkimukseni pois, vaikka he tekevätkin paljon osa- ja määräaikaisia töitä. Heillä prekaarisuus liittyy kuitenkin elämäntilanteeseen, eikä päätoiminen opiskelu useimmiten edes mahdollistaisi täysipäiväistä työskentelyä.

Talouden ja työelämän muutokset koskevat meitä kaikkia, mutta niistä puhuvat yleensä vain asiantuntijat (Jakonen & Silvasti 2015, 21). Tässä tutkielmassa annan äänen prekaariksi itsensä kokeville henkilöille. Tutkimustani varten pyysin henkilöitä, jotka kokevat kuuluvansa kohderyhmääni, kirjoittamaan siitä, miten työtilanne tai tapa hankkia elanto vaikuttaa heidän elämäänsä. Pyysin henkilöitä kirjoittamaan kokemuksistaan ja näkemyksistään täysin vapaasti niistä lähtökohdista, jotka heille itselleen omassa tilanteessaan ovat olennaisia ja tärkeitä. Sain kirjoituspyyntöni yhteensä 51 vastausta.

Saamistani vastauksista 48 täytti määrittelemäni prekaarisuuden kriteerit, ja nämä vastaukset muodostavat tutkimusaineistoni. Selvitän ja kuvaan tutkimuksessa prekariaatin epävarmuuden kokemuksia sekä sitä, mitkä tekijät määrittävät prekaaria elämää prekariaatin itsensä mielestä. Tutkielmassa etsin myös vastauksia siihen, minkälaisia muutoksia prekariaatti kaipaa yhteiskunnan järjestelmiin. Kysynkin siis:

- Miten epävarmuus ilmenee prekariaatin elämässä?
- Mitkä asiat prekaareille itselleen ovat tärkeitä heidän omassa tilanteessaan ja miten he niitä kuvailevat?
- Minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset auttaisivat prekariaattia tekemään sen elämästään vakaampaa?

Kokemuksella tarkoitan eletyn elämän tulkintaa sen hetkisestä tilanteesta käsin. Kokemukset eivät ole luonteeltaan pysyviä, vaan ne muuttuvat, kun olosuhteet muuttuvat, paikka yhteiskunnassa muuttuu tai suhde kanssaihmiin vaihtelee. Kokemukset syntyvät ja muotoutuvat suhteessa omiin tulkintoihin, toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. Ne ovat aina paikantuneita ja erityisiä. (Saresma 2010, 60–62, 71–72.)

Taustoitin empiiristä tutkimustani yhteiskunnan rakenteiden ja työelämän muutosten kuvailulla. Tällä tavalla pyrin suomalaisen prekarisaatiokeskustelun tavoin tarkastelemaan ilmiötä laajan prekarisaatioteesin mukaisesti. Prekarisaatiossa on mielestäni kyse työn ja tuotannon muutoksia laajemmasta ilmiöstä, joten tarkastelussa tulee huomioida rakenteiden muutokset, instituutioiden kriisit, käsitteiden poliittisuus, eriarvoisuuden kasvu ja sosiaalisten turvamekanismien heikkeneminen. Suppea prekarisaatioteesi tarkoittaisi tarkastelun rajaamista työmarkkinoiden epäjatkuvuuksiin, jotka ovat seurausta kapitalismin jälkiteollisista käänneistä ja tuotannon globaaleista uudelleenjärjestelyistä (Jokinen ym. 2015, 11–12).

Tulevaisuuteen suuntautuvan näkökulman työlle tuo katsaukseni asiantuntijaorganisaatioiden näkemyksiin tulevaisuuden työelämästä. Tämä osio perustelee omalta osaltaan prekarisaatiotutkimuksen tärkeyttä.

Esittelen kotimaisia ja kansainvälisiä määritelmiä prekarisaatiosta sekä prekariaatti-liikkeen tavoitteita ja mahdollisuuksia. Tutustun muiden tutkimuksiin siitä, minkälaista

suomalaisen prekariaatin elämä on tai voi olla ja minkälaiset asiat ovat tyypillisiä prekariaatille. Esittelen erilaisista näkemyksistä prekariaatin laajuudesta sekä muodostan oman käsitykseni näiden keskustelujen ja tilastojen pohjalta.

Empiirisen tutkimuksen suorittamisen osiossa käyn yksityiskohtaisesti läpi, miten olen tutkimukseni toteuttanut, ja aineiston analyysissä esittelen tutkimukseni tulokset. Tutkielmani nimessä oleva lainaus ”*Epävarmuus tuloista ja tulevastasta on perustilanne*” on tutkimusaineistostani erään vastaajan ytimekäs kuvaus hänen omasta tilanteestaan. Johtopäätöksissä tarkastelen tutkimukseni tuloksia verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin sekä muuhun viitekehukseen.

2 YHTEISKUNNAN RAKENTEIDEN JA TYÖN MUUTOKSET PREKARISAATION TAUSTALLA

Yhteiskunnan muuttuminen, hyvinvointivaltioiden instituutioiden ja toimintojen purkaminen sekä muuttaminen ovat Jakosen (2014, 303) mukaan kytköksissä uuteen työhön ja prekarisoitumiseen. Esittelen seuraavissa alaluvuissa keskeisimmät yhteiskunnan rakenteiden ja työn muutokset, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että yleinen elämän epävarmuus on lisääntynyt. Luon myös katsauksen tulevaisuuden työelämään, sillä useiden asiantuntijaorganisaatioiden mukaan prekarisoitunut työ on myös tulevaisuudessa keskeinen työn tekemisen muoto (Kauhanen 2014, 69–71; Haavisto ym. 2016, 85; Demos Helsinki & Demos Effect 2017, 44–87.)

2.1 Hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideana on ollut tasoittaa yhteiskunnallisia eroja sosiaalipolitiikan avulla turvaamalla työmarkkinoihin liittyviä epävarmuuksia sekä vanhuutta. Hyvinvointivaltion rakentaminen vaikutti siihen, että erot sääty-yhteiskuntaan verrattuna pienenivät ja uusilla sukupolvilla oli vanhempiaan paremmat edellytykset tehdä valintoja elämässä. Hyvinvointivaltion vahvinta aikaa oli 1980-luku, jolloin etuuksien ja palvelujen taso nousivat ja sosiaalipolitiikalla varmistettiin yhä selvemmin keskiluokan elintaso. (Anttonen & Sipilä 2000, 63, 77–78; Jakonen & Silvasti 2015, 15; Kananen 2018, 168–170.)

Hyvinvointivaltion ylläpidossa ja kehittämisessä alkoi uusi suunta 1990-luvulla, kun länsimaiden hallitukset ryhtyivät kaventamaan ihmisten oikeuksia sosiaaliturvaan. Taustalla oli rahoituspohjan pettäminen ja muutos taloustieteellisessä ajattelussa. Aiemmin oli uskottu keynesiläiseen talousajatteluun, jonka mukaan valtio voi säännellä talouden kokonaiskysyntää ja työllisyyttä. Taloustieteessä alettiin 1990-luvulla uskoa uusklassiseen taloustieteeseen, jossa uskotaan työmarkkinoiden hakeutuvan aina tasapainoon. Työttömyyden taso määräytyy palkanmuodostuksen, sosiaaliturvan, työvoimahallinnon, irtisanomissuojan ja verotuksen eli rakenteiden perusteella. (Anttonen & Sipilä 2000, 89–93, 97; Kananen 2018, 170–171.) Mikko Jakosen ja Tiina Silvastin (2015, 16) mukaan uusliberaalissa ideologiassa pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakenteet ovat este pääoman kasautumiselle toivottavalla tavalla, ja mallin rakenteet nähdään vanhanaikaisina, kalliina ja taloudellista toimintaa estävinä, ja siksi niitä tulee purkaa. Puhtaan uusklassisen taloustieteen opin mukaan työttömyys on aina vapaaehtoista (Ahokas ym. 2018, 31), ja yksilö on vastuussa itse omasta elämästään (Jakonen 2015, 99–101).

Uusklassisessa talousajattelussa työmarkkinajärjestöjen keskitetty palkoista sopiminen lisää työttömyyttä, koska tällöin työnantajat eivät voi poiketa minimityöehdoista. Yhdistäällä sosiaaliturvan ajatellaan lisäävän rakenteellista työttömyyttä, koska se tarjoaa vaihtoehdon työnteolle. Nämä toimet johtavat osaltaan prekaarien matalapalkkatyömarkkinoiden kasvamiseen. (Jakonen & Silvasti 2015, 11–17; Kananen 2018, 171.)

Poliitikot alkoivat muuttaa ihmisten oikeuksia toimeentuloon mukailien uusklassisia taloustieteilijöitä ja heitä tukevia elinkeinoelämän ajatushautomoja perustellen oikeuksien kaventamisen olevan talouden näkökulmasta välttämätöntä. Poliitikot ja virkamiehet aloittivat retoriikan, jonka mukaan sosiaalipolitiikan supistaminen on hyvinvointivaltion säilyttämisen edellytys, sillä muuten meillä ei tulisi olemaan varaa pitää yllä minkäänlaista hyvinvointia. (Jakonen 2015, 99–101; Kananen 2018, 171–172.)

Uusklassisen taloustieteen ja uusliberaalin politiikan mukaan yhteiskunnallisten erojen olemassaolo on taloudelle hyödyllistä, sillä näin talous pysyy kannustavana ja työn hinta riittävän alhaalla kilpailukyvyyn vahvistamiseksi. Verotuksen alentaminen ja julkisen sektorin supistaminen avaavat palveluntuotantoon uusia alueita ja mahdollisuuksia voiton tavoittelulle. (Jakonen & Silvasti 2015, 17.) Hyvä ja ajankohtainen esimerkki tästä on Suomessa tällä hetkellä valmistelussa oleva sote-uudistus. Pääomien kasautumisen kannalta tällainen poliittinen suuntaus on erinomainen, mutta palkkatyötä tekevien ihmisten menetykset voivat olla huomattavia palkkojen pienentyessä ja julkisten palvelujen heikentyessä. (Jakonen & Silvasti 2015, 17.) Tuloerojen hyödyllisyyttä pitäisi kuitenkin tarkastella muutenkin kuin talouden näkökulmasta. Heikki Hiilamo ja Olli Kangas (2012, 129–130) ovat osoittaneet, että tulonjaoltaan eriarvoisissa maissa monet asiat ovat huommin kuin tulonjaoltaan tasaisemmissa maissa. Heidän mukaansa suuret tuloerot ovat yhteydessä lyhyeen ja kurjaan elämään. Talouteen keskittyvässä ajattelussa unohtuvat helposti muut ihmisten elämään ja hyvinvointiin liittyvät näkökulmat.

1990-luvun jälkeen toimeentulon ehtoja on kavennettu sosiaaliturvaa ja työnhakijoiden velvollisuuksia tiukentamalla. Sosiaaliturvan saamisesta on tullut vastikkeellista. Tilanne pakottaa työttömät hakemaan jatkuvasti töitä ja työllistymään sellaisille aloille, jotka eivät vastaa heidän koulutustaan ja osaamistaan. Nämä käytännöt tuottavat osaltaan prekaaria työvoimaa, jonka työttömyys ja työllisyysjaksot vaihtelevat ja työt ovat usein matalapalkka-aloilla. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ei jousta prekaarin työn, tulojen ja elämäntilanteiden mukana, ja prekariaatti voi kärsiä toimeentulo-ongelmista. (Jakonen 2014, 304; Kananen 2018, 172.) Tiukennustoimenpiteiden vaikutukset eivät kuitenkaan ole olleet toivotunlaisia, sillä työvoiman tarjonta ei ole lisääntynyt taloustieteilijöiden ja poliitikkojen esittämällä tavalla. Toistaiseksi on näytännyt siltä, että kaikille työhalukaille ei löydy töitä näistä muutoksista huolimatta. (Kananen 2018, 173.)

Tulevaisuuden kannalta olisi olennaista, että ihmisten potentiaali saataisiin kokonaisuudessaan käyttöön. Sosiaaliturvapolitiikka ja kysymys työmarkkinoiden tasapainosta

saattavat Johannes Kanasen (2018, 175–176) mukaan olla jopa yhteiskuntamme kohta-lonkysymyksiä. Meidän tulisi hakea sellaisia ratkaisuja työn ja toimeentulon suhteen, joissa ihmisillä olisi parhaat mahdolliset olosuhteet itsensä toteuttamiseksi ja luovan po-tentiaalinsa käyttämiseksi. Mikäli työ ja toimeentulo eriytyvät toisistaan, ihmiset tekevät töitä muista syistä kuin hankkiakseen toimeentulonsa. Voiko yhteiskunnan tehtävänä tu-levaisuudessa olla taata ihmisille oikeus toimeentuloon? Tämä tarkoittaisi perustulon käyttöönottoa, joka ei Kanasen mukaan olisi edes kovin suuri muutos verrattuna perintei-seen pohjoismaiseen hyvinvointiajatteluun, jossa sosiaaliturvan tarkoituksena on taata toimeentulo kaikissa elämäntilanteissa. Perustulo olisi radikaali muutos verrattuna nykyi-seen sosiaalipolitiikkaan, jossa sosiaaliturvan ehtona on olla työmarkkinoiden käytettä-vissä ja tätä ehtoa rikkovaan kohdistetaan rangaistuksia. (Kananen 2018, 176.) Käsittelen perustuloa tässä työssä lisää prekariaattiliikkeen tavoitteiden yhteydessä (luku 3.1.1).

2.2 Vanha ja uusi työ

Vanhalla työllä tarkoitetaan fordista teollisuustuotantoa, joka oli pääasiassa ruumiil-lista, yksitoikkoista liukuhihnatyötä eikä vaatinut työntekijältä korkeaa koulutusta. Työn-tekijät valikoituivat tehtäviin ammattitaidon perusteella. Työ ja työntekijä olivat erotetta-vissa toisistaan ja työntekijöistä suurin osa oli helposti korvattavissa. (Vähämäki 2004, 16–19; Julkunen 2008, 84–87.) Työ sijoittui yleensä yhteen paikkaan, ja tuotantovälineet olivat tehdaskoneita. Julkisen sektorin työt, eli hoiva- ja opetustyö, valtion- ja kuntien hallinto sekä palvelutuotannon työt, nähtiin tehdastyön aputoimintoina. Näin samalla ero-tettiin ja hierarkisoitiin tuottava ja tuottamaton työ. Yrittäjyys ei kuullut lainkaan työn kategoriaan, vaan työksi käsitettiin vain työsuhteissa tehtävä palkkatyö. Työ oli tois-taiseksi jatkuvaa, sitä oli tarjolla runsaasti ja työntekijä pysyi yleensä samassa työssä koko työuransa ajan. (Vähämäki 2004, 16–19; Holvas & Vähämäki 2005, 41–43; Vähämäki 2009, 55–65.) Koulutus ja sivistys yhdistettiin tuottamattomaan työhön, paitsi silloin, kun se liittyi tuotantoon, esimerkiksi koneiden ja laitteiden suunnittelussa tarvittaviin insinöö-ritaitoihin tai muutoin teollisen tuotannon järjestämiseen. Erilaiset tiedon muodostamisen edellytykset, kuten sosiaalinen kanssakäyminen ja kommunikaatio, eivät kuuluneet työ-suoritukseen. (Vähämäki 2004, 18, 102; Holvas & Vähämäki 2005, 125–166)

Fordistisen tuotantomallin aika oli Suomessa hyvinvointivaltion kehittämisen ja am-mattiyhdistysliikkeiden vahvaa aikaa. Talouspolitiikassa tavoiteltiin täystyöllisyyttä. Yk-sityisellä sektorilla työskentelevien henkilöiden palkkaus oli melko hyvää, ja työntekijät pystyivät vaurastumaan työnteolla. Julkisella puolella palkkaus oli heikompa, mutta työ-

suhteet vakaita. Kaiken kaikkiaan vanha työ oli luonteeltaan pysyvää ja mahdollisti elämän suunnittelun, perheen perustamisen, omaisuuden hankkimisen ja henkilökohtaisia harrastuksia. (Koivulaakso ym. 2010, 12–15; Jakonen 2014, 292–293.)

Uusi työ on erityislaatuinen suomalaisen työn muutokseen liittyvä käsite, jota on käytetty keskusteluissa työelämän muutoksista viimeisten viidentoista vuoden aikana. Uudella työllä tarkoitetaan pääasiassa tietotekniseen ja tietointensiiviseen työhön liittyvää tuotannon ja työn rakennemuutosta. Englanninkielisessä kirjallisuudessa samasta ilmiöstä puhutaan termeillä *knowledge economy*, *knowledge work*, *cognitive capitalism*, *creative work*, *temporary work*, *affective work*, *immaterial labour*, *precarization* ja *postfordist production*. Uuden työn käsitteeseen liittyy myös prekarisaation termi, jolla viitataan työsuhteiden muuttumiseen epätyypilliseksi ja epävarmoiksi verrattuna teollisuusyhteiskunnan työsuhteisiin ja työjärjestyksiin. Työelämän epävarmistumiseen ja työllä hankittavien ansioiden pienentymiseen ovat vaikuttaneet pätkätöiden, määräaikaisuuksien, projektitöiden, vuokratyön, osa-aikatöiden, työllistämistöiden, harjoitteluiden sekä itsensä työllistämisen ja pienyrityksyyden lisääntyminen. Myös sosiaaliturva- ja työttömyystukijärjestelmien muuttuminen ovat vaikuttaneet siihen, että Suomeen on alkanut muodostua kasvava matalapalkkatyötä tekevien tai työssäkäyvien köyhien moninainen joukko, josta käytetään nimitystä prekariaatti. (Holvas & Vähämäki 2005, 35–37; Korhonen ym. 2009, 9–11; Koivulaakso yms. 2010, 28–34; Jakonen 2014, 287; Ylöstalo ym. 2018, 114.)

Uusi työ on monella tavalla vastakkaista vanhalle työlle. Uusi työ on tiedoilla, tunteilla ja kielellä tehtävää asiantuntijatyötä, joka vaatii kommunikointia ja organisointia ja jossa tiedon tuottaminen, välittäminen ja hallinta ovat olennaista. Uuden työn keskiössä eivät ole ruumiilliset ja persoonattomat taidot vaan työntekijän henkiset ja persoonalliset kyvyt. (Vähämäki 2004, 16–25; Holvas & Vähämäki 2005, 80–98; Virtanen 2006, 125–129; Julkunen 2008, 18–29, Brunila ym. 2015, 12; Ylöstalo ym. 2018, 113.) Uutta työtä ei myöskään tehdä pelkästään tietyssä paikassa tai tiettyyn aikaan, vaan sitä voidaan tehdä työpaikan lisäksi kotona, kulkuvälineissä, kahviloissa tai kirjastoissa sekä iltaisin, viikonloppuisin ja loma-aikoina. Tämä mahdollistuu, koska uuden työn keskeisiä tuotantovälineitä ovat ihmisen aivot ja persoona, ja käytettävät välineet ovat kannettavia tietokoneita, puhelimia ja kaikkialla toimivia internetyhteyksiä. Työtä ja työntekijää on vaikeampi erottaa toisistaan kuin fordistisessa työssä. (Vähämäki 2004, 16–25; Jokinen 2005, 94–110; Peltokoski 2006, 113–123.) Uusi työ on tiedon monipuolista tuotantoa ja käsittelyä, esimerkiksi suunnittelua, tuotteistamista, koodaamista, kirjoittamista, mallintamista ja kuvantamista. Työhön liittyy olennaisesti ideointi ja luovuus (Holvas & Vähämäki 2005, 104–108; Jokinen 2005, 101–104; Vähämäki 2006, 146–149), ja se voidaan nähdä myös mahdollisuutena paeta fordistisesta mallista kohti luovia ja sisällöllisesti merkityksellisempiä työtehtäviä (Jakonen 2014, 298).

Italialainen globalisaatiokriitikko Francesco ”Bifo” Berardi huomauttaa kuitenkin, että elinikäiset työurat, yksiselitteiset työajat ja virkaiän mukaan kasvava palkka olivat todellisuutta vain lyhyen aikaa 1900-luvulla. Berardille uuden työn muuttuvaa ympäristöä edustaa pääoman kärsimättömyys, tuotannon siirtäminen halvemman kustannustason maihin ja yksilöiden velvollisuus olla jatkuvasti tavoitettavissa ja pääoman käytettävissä. Uutta ei ole kokemus työn epävarmuudesta, vaan olosuhteet, joissa se tapahtuu. (Berardi 2006, 71–76.)

2.3 Näkemyksiä tulevaisuuden työstä

Tässä alaluvussa tarkastelen kolmen eri asiantuntijaorganisaation näkemyksiä tulevaisuuden työelämästä. Nämä asiantuntijaorganisaatiot ovat Työ- ja elinkeinoministeriö TEM, Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA sekä ajatushautomo Demos Helsinki & Demos Effect. Olen valinnut asiantuntijaorganisaatiot siten, että ne edustavat sekä julkista valtaa että markkinatoimijoita, ja näiden lisäksi mukana on itsenäinen ajatushautomo, jolla on vapaus laatia lennokkaitakin näkemyksiä. Kaikki nämä asiantuntijaorganisaatiot näkevät prekaarin työn tulevaisuudessa olennaisena työn tekemisen tapana (Kauhanen 2014, 69–71; Haavisto ym. 2016, 85; Demos Helsinki & Demos Effect 2017, 44–87).

Työ- ja elinkeinoministeriö TEMin työministeri Lauri Ihalaisen johdolla laatimassa katsauksessa tarkastellaan erilaisten muutosvoimien vaikutuksia Suomen työmarkkinoihin, työpaikkojen kehitykseen ja työvoimapolitiittisten palveluiden kehittämistarpeisiin. Käsiteltyjä muutosvoimia ovat teknologia ja digitalisaatio, työn hajautuminen globaalisti, ihmisten asenteiden vaikutukset sekä yksilöiden ja yhteiskunnan muuttuva suhde. Katsauksessa esitellään kehittämis ehdotuksia osaamiseen ja oppimiseen, innovatiivisuuteen, työlainsäädännön uudistamiseen, julkisen palvelu- ja etuusjärjestelmän uudistamiseen sekä yrittäjyyteen kannustamiseen. (Pentikäinen 2014, 9.)

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA julkaisi raportin ”*Robotit töihin. Koneet tulivat – mitä tapahtuu työpaikoilla?*” syyskuussa 2016. Raportissa tarkastellaan robotisaation ja digitalisaation vaikutuksia töiden muuttumiseen, robotisaation hyödyntämistä hoivapalveluissa, tekoälyn vaikutuksia organisaatorakenteiden muuttumiseen sekä työmarkkinoilla tapahtuvien muutosten vaikutuksia sosiaaliturvaan. (Kauhanen 2016, 11).

Kolmas asiantuntijaorganisaatio Demos Helsinki & Demos Effect tutki työn muutosta vuoteen 2040 mennessä yhteistyössä Sitran, Varman, Tieto Oyj:n, Verohallinnon ja Ammattiliitto Pron kanssa. Hankkeen lopputuloksena syntyi Työ 2040 -raportti, jossa kuvataan tulevaisuuden työelämästä kolme skenaariota, joiden tarkoituksena on nostaa keskusteluun keskeisiä työhön liittyviä ilmiöitä. (Demos Helsinki & Demos Effect 2017, 5, 9.)

TEMin katsauksessa ja EVAn raportissa uskotaan siihen, että käsillä oleva yhteiskunnallinen murros on merkittävä, jopa suurin sitten teollisen vallankumouksen. Melkein mikä tahansa työtehtävä on teknisesti jo automatisoitavissa, mutta ihmisen korvaaminen koneella ei ole aina tarkoituksenmukaista eikä edes tehokasta. Riskiryhmässä ovat eniten matalapalkkaiset, vähän koulutetut, yksityisellä sektorilla työskentelevät, teollisuustyöntekijät ja miehet hiukan naisia enemmän. Helposti korvattavia työtehtäviä ovat esimerkiksi kirjastovirkailijan, kirjanpitäjän, ompelijan tai tallentajan työt. Kauhanen kuitenkin muistuttaa, että tähän asti teknologinen kehitys on luonut enemmän työpaikkoja kuin hävittänyt niitä. (Pajarinen & Rouvinen 2014, 35–41; Kauhanen 2016, 12–23.)

Ihmisen tehtäväksi jäävät sellaiset työt, jotka liittyvät ”koneiden heikkouksiin ja siihen, että loppukäyttäjät ovat lopulta toisia ihmisiä kaikkine inhimillisine piirteineen”. Vuonna 2030 ihmisiä arvioidaan tarvittavan tehtäviin, joissa vaaditaan intuitiota, luovuutta, keksimistä, sosiaalista vuorovaikutusta, ihmisen aisteja tai motoriikkaa, etiikka, moraalialia, politiikkaa, motivointia, opetusta ja viihdettä. (Pajarinen & Rouvinen 2014, 41–46.) Tällaisia töitä ovat esimerkiksi myyjän, näyttelijän, psykologin, sosiaalityöntekijän, lastenhoitajan, palomiehen, putkimiehen, hammaslääkärin, johtajien ja poliitikkojen sekä opettajien ja valmentajien työtehtävät.

Polarisaatio on mahdollinen tulevaisuuden uhka, sillä ”koneiden kehitystä täydentävän työpanoksen kysyntä kasvaa, ja näihin ammatteihin liittyvät palkat nousevat”. Vastavasti koneilla korvattavissa olevien työtehtävien kysyntä ja palkat laskevat. (Pajarinen & Rouvinen 2014, 48.) Myös globalisaatio vaikuttaa eri ammattien palkkatasoihin: palkkataso laskee niissä tehtävissä, joiden hoitaminen voidaan siirtää matalamman palkkatason maihin. Korkea koulutustaso ei enää takaa sitä, että työtehtäviä ei ulkoistettaisi, vaan kansainvälistyneiden arvoketjujen takia yhä useammat tehtävät tulevat alttiiksi globaalille kilpailulle ja työtehtäviä voi hävitä äkillisemmin kuin aikaisemmin (Ali-Yrkkö, 2014, 56–57.) Työn laadullisten piirteiden kasvava eriytyminen voi johtaa osaamiseltaan ja strategiselta neuvotteluasemaltaan erilaisiin työntekijäryhmiin (Alasoini 2014, 100).

Tuotannon pirstaloituminen ja ulkoistaminen muuttavat työnteon muotoja ja moninaistavat työntekijöiden tekemiä tunteja sekä luovat pysyvien, elinikäisten työsuhteiden ohelle yleiseksi työnteon muodoksi lyhytkestoiset ja erilaiset työsuhteet joko palkkatyössä tai itse itsensä työllistäen. Yhteiskunnan kannalta työvoiman hyvästä liikkuvuudesta tulee keskeinen mekanismi. (Kauhanen 2014, 69–71; Haavisto ym. 2016, 85.) Joudumme hyväksymään sen, että epävarmuudesta tulee osa monien arkea. Työlainsäädäntöä tulisi kuitenkin uudistaa siten, että löydetäisiin saumattomat kokonaisuudet, joissa erilaiset yhdistelmät elämäntilanteen ja työn muotojen välillä olisivat mahdollisia. Työpolitiikalla pitäisi edistää suomalaisen työn kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla sekä mahdollistaa pitkät työurat, korkean tuottavuuden työpaikat, tuottavia yrityksiä ja julkisen sektorin palvelujen tehostamista. (Koivistoinen 2014, 119–126; Haavisto ym. 2016,

88.) Nämä TEMin työpoliittiset näkemykset ilmentävät uusklassisen taloustieteen, uusliberaalin talouspolitiikan ja hyvinvointiyhteiskunnan muutosten linjaa.

Demos Helsinki & Demos Effect laativat kolme kuvitteellista visiota tulevaisuuden työelämästä ja toimeentulosta. Kaikissa skenaarioissa oli positiivinen vire, yhdessä skenaariossa uskottiin jopa täystyöllisyyteen. Yrittäjyyden asemaan visioitiin parannuksia ja sellaista tilannetta, jossa yrittäjyys ei olisi enää riski yksilölle, vaan yrittäjän asema olisi tasa-arvoistettu palkansaajien kanssa. Polarisaatio nähdään tämänkin organisaation visioissa osana tulevaisuutta, joskin sen asemaa puolustettiin ja perusteltiin sillä, että eliitti olisi meritokraattisesti valikoitunutta ja huomattavasti tuottavampaa kuin muut. TEMin ja EVAn tavoin työ nähdään pirstaloituneena, toimeentulo epävarmana ja yrittäjyyden merkitys kasvavana. Toimeentulo koostuu visioiden mukaan useista lähteistä, ja perustuloa tarvitaan turvaamaan työstä saatavia epävarmoja ja epäsäännöllisiä tuloja. Perustulon ajatellaan myös nostavan työllisyyttä ja vähentävän kannustinloukkuja. (Demos Helsinki & Demos Effect 2017, 44–87.)

Yhteistä edellä esitellyille asiantuntijaorganisaatioiden näkemyksille on, että ne pitävät nyt käynnissä olevia yhteiskunnan muutoksia merkittävänä työn ja toimeentulon kannalta. Polarisaation uhka on olemassa, sillä joidenkin työtehtävien kysyntä kasvaa ja joidenkin vähenee, ja palkkakehitys seuraa näitä kysynnän muutoksia. Työn laadullisten piirteiden eriytyminen voi johtaa tilanteeseen, jossa erilaisilla työntekijäryhmillä on erilaiset neuvotteluasemat. Työnteon muodot muuttuvat siten, että elinikäisten työsuhteiden rinnalle tulee yleisiksi työnteon muodoiksi lyhytkestoiset ja erilaiset työsuhteet joko palkkatyössä tai niin, että ihmiset työllistävät itse itsensä. Epävarmuudesta tulee tällöin osa arkea. Yhteiskunnassa tulee ottaa kantaa ja tehdä tarvittavia lainsäädännöllisiä muutoksia, jotta kansalaisten toimeentulo voidaan turvata myös siirtymävaiheissa työtehtävistä toiseen ja elämäntilanteiden muuttuessa. Tulevaisuudessa yhteiskunta tulee näiden katsaus-ten perusteella prekarisoitumaan entisestään, ja siksi onkin tärkeää ymmärtää, mistä prekarisaatiossa on kyse, miten se vaikuttaa ihmisten elämään sekä miten prekaariaatin epävarmuuden kokemuksia voitaisiin lieventää.

3 PREKARISAATIO JA PREKAARI ELÄMÄ

Tässä luvussa kuvaan sitä, mitä prekarisaatiolla tarkoitetaan. Tutustun prekaarien elämää koskeviin tutkimuksiin luodakseni käsityksen siitä, minkälaista prekariaatin elämä on tai voi olla. Lisäksi tarkastelen prekarisaation laajuudesta esitettyjä näkemyksiä ja luon oman käsitykseni ilmiön yleisyydestä suomalaisilla työmarkkinoilla.

3.1 Prekarisaatio ja prekariaattiliike

3.1.1 *Prekarisaation määritelmiä*

Prekariaatilla tarkoitetaan Pohjois-Italiasta 2000-luvun alussa liikkeelle lähtenyttä työväenliikettä, joka vaati pysyviä työsuhteita ja riittävää palkkaa. Vaatimukset olivat poliittisen johdon mukaan vallitsevassa taloudellisessa tilanteessa mahdottomia. Liikkeessä alettiin tiedostaa, että kyseessä ei ollut yhden sukupolven hetkellinen ja paikallinen huono työmarkkinatilanne, vaan radikaali muutos globaalin tietokapitalismin aikakauden alkaessa. (Jakonen 2015, 94.)

Liike organisoitiin Suomeen vuosina 2004–2006, ja keskustelu alkoi varsinaisesti vuoden 2006 vappuaaton EuroMayDay-mielenosoituksen ja sitä seuranneiden viikkojen tapahtumista. Mielenosoitukseen osallistui yli tuhat henkilöä. Yöllä Helsingin rautatiepihan makasiineilla sytytettiin kokko, ja mielenosoittajat estivät palomiehiä sammuttamasta paloa. Viikko tapahtuman jälkeen makasiinit paloivat, ja palon syttyminen yhdistettiin ilman pitäviä todisteita mielenosoitukseen. Tapahtumista nousi mediakohu, jossa prekariaattiliike yhdistettiin virkamiesten väkivaltaiseen vastustamiseen ja työtä välttelevien nuorten liikkeeksi. (Juppi 2006, 95–98; Korhonen ym. 2009, 119–122; Jakonen 2014, 298.)

EuroMayDay 2006 -tapahtuman jälkipuinti toi suomalaiseen keskusteluun uudet termit prekariaatti ja prekarisaatio, joskin termejä vierastettiin ja puhuttiin mieluummin päätöksistä ja työelämän epävarmistumisesta. Olennaista keskusteluissa oli kuitenkin analyysi työn, tuotannon ja yhteiskunnan sellaisesta nopeasta muutoksesta, joka johtaa kohti epävarmuuden kokemusten yleistymistä. (Jakonen 2014, 299; Pyöriä & Ojala 2016a, 349–350.)

Puhe prekariaatista ja työelämän epävarmistumisesta on lisääntynyt vuonna 2008 alkaneen talouskriisin jälkeen ja siitä on tullut merkittävä akateemisen tutkimuksen osa-alue (Jakonen 2014, 287). Tukeudun näihin pääasiassa vuoden 2008 jälkeen tehtyihin akateemisiin tutkimuksiin oman työni kannalta soveltuvien osien.

Prekarisaation voidaan katsoa johtuvan uusliberaalisesta kehityksestä, uusklassiseen talousajatteluun nojaavasta talous- ja hyvinvointipolitiikasta sekä postfordistiseen tuotantotapaan siirtymisestä, mikä näkyy tieto- ja palvelutyön lisääntymisenä. Prekarisaation kehittymiseen ovat vaikuttaneet myös ammattiyhdistysliikkeen ja vasemmistopuolueiden kriisit sekä hyvinvointivaltion muutoksia jouduttaneen kolmannen tien sosiaalidemokratia. (Jakonen 2015, 92–97; 2018, 355–364.) Myös vientiteollisuuden tuotannon siirto halvemmän työvoiman maihin on heikentänyt etenkin perinteisen miesvaltaisten teollisuustyöntekijöiden asemaa. Lisäksi työvoimapolitiikassa on hyväksytty, että osa työtehtävistä on niin matalasti palkattuja, että niistä saatavalla palkalla ei välttämättä tule enää toimeen. Tilanne palautuu uusliberaaliin talouspolitiikkaan siten, että tilanteesta hyötyvät työntekijät, jotka pystyvät käyttämään hyväksi joustavaa työvoimaa. (Jakonen 2014, 313.)

Ruokälähettyyritys Foodoran viimesykyinen ruokälähetien taksojen pienennys on hyvä esimerkki palkkojen polkemisesta. Se pienensi ruokälähetille maksettavia tuntitaksoja kahdeksasta eurosta seitsemään euroon ja korotti lähetyskohtaisia korvauksia 20 sentillä. Saadakseen saman korvauksen työstään kuin ennen, ruokälähetin tulee nyt toimittaa vähintään viisi tilausta joka tunti. Samalla tuli ilmi, että suurin osa ruokälähetistä työskentelee yrittäjinä eikä ole työsuhteessa Foodoraan. (Räisänen 2018.) Näin työntarjoaja on maksamansa heikon korvauksen lisäksi siirtänyt työsuhteeseen liittyvät riskit työntekijälle eikä tarjoa työntekijälle työsuhteeseen liittyvää turvaa.

Prekarisaatiolle ei ole olemassa yhtä, yhteisesti hyväksyttyä määritelmää. Sanassa prekariaatti yhdistyvät termit proletariaatti ja latinan kielestä juontuva sana *precarius*, joka tarkoittaa epävarmassa tilassa tai muiden armoilla olevaa. Prekariaatti on yhdistetty myös luokkaan, joka kokee palkkatyöyhteiskunnan puitteissa epävarmuutta oikeuksistaan, toimeentulostaan ja tulevaisuudestaan (Korhonen ym. 2006, 378–379.) Prekariaatti eroaa kuitenkin marxilaisesta työväenluokan määritelmästä siten, että korkeakoulutus ei anna turvaa työn ja toimeentulon epävarmuudesta (Pyöriä & Ojala 2017, 45), vaan sille on ominaista ennakoimattomuus, jossa ahkeruus, yritteliäisyys tai taidot eivät takaa kenellekään varmaa asemaa työmarkkinoilla (Jakonen 2014, 303, 313.)

Mikko Jakonen (2014, 302; 2015, 110–112) määrittelee prekarisaation laajaksi yhteiskunnan muutokseksi, jossa yleinen ja työsuhteiden epävarmuus on lisääntynyt. Työmarkkinoille on syntynyt määräaikaisten ja vakituisten työsuhteiden rinnalle monia muita tapoja järjestää tai tehdä työtä, esimerkiksi vuokratyövoiman käyttö, nollatuntisopimukset ja palkalliset tai palkattomat työharjoittelut. Uusien työsuhdetyyppien taustalla on sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia, ideologisia ja tuotantovälineiden muutoksia. Epävarmuuden kokemuksia lisää myös se, että keskiluokkainen koulutus ei takaa enää samaa asemaa kuin ennen sekä se, että keskiluokkaiset tieto- ja asiantuntijatyöt ovat osittain muuttuneet massatöiksi. Prekarisaatioajattelun mukaan työmarkkinoilla käynnissä oleva muutos joh-

taa polarisaatioon kasvavien matalapalkka-alojen ja tietotyötä tekevien huippuasiantuntijoiden välillä. Keskiluokan asema heikkenee, kun keskiluokan keskipalkkaiset työt vähenvät ja kilpailu näistä työpaikoista kovenee. (Jakonen 2014, 313–314; Jakonen 2016, 139–144; Oinas ym. 2016, 676–677.) Tätä kehitystä ennakoidaan myös TEMin, EVAn ja Demos Helsinki & Demos Effectin näkemyksissä tulevaisuuden työelämästä (ks. luku 2.3). Venäläinen (2015, 172) kuvaa prekarisaatiota kasvavan epävarmuuden leimaamaksi yhteiskunnalliseksi prosessiksi, jonka seurauksena ihmiset menettävät kykyään hallita elämäänsä rutinoituneilla tavoilla.

Samoilla linjoilla ovat Markus Himanen ja Jukka Könönen (2010, 47; Könönen & Himanen 2011, 111), joiden mukaan prekarisaatiolla tarkoitetaan työn ja sen tekijän kokemuksen epävarmuuden lisääntymistä ja siihen johtaneita työelämän muutoksia. Tällaisia muutoksia ovat uudet työsuhteiden muodot, kuten pätkätyö, harjoittelut ja vuokratyö, työn aikojen ja tilojen sekoittuminen, tuotantoprosessien vauhdittaminen, henkilökohtaisten ominaisuuksien korostuminen työelämässä, fordistisen työn oikeuksien leikkaaminen sekä ammatillisen järjestäytymisen vaikeutuminen. Eeva Jokisen ym. (2015, 10–13) mukaan prekarisaatio tarkoittaa työmarkkinoiden epävakauden lisäksi institutionaalista kriisiä, jossa tulevaisuuden perspektiivi katoaa ja elämästä puuttuu merkitys.

Hieman erilaista näkemystä prekarisaatiosta edustavat Pasi Pyöriä ja Satu Ojala (2016a, 353–354; 2016b, 48–49; 2017, 50), joiden mukaan prekaarisuudessa on kyse epävarmuuden ja työmarkkina-asemaa koskevan huono-osaisuuden kasautumisesta. He antavat prekaarille työlle viisi määritelmää, ja jos vastaaja kokee vähintään kolmen näistä koskevan itseään, luokittelevat he henkilön prekaariksi. Pyöriän ja Ojalan (2016a, 353; 2016b, 49, 58; 2017, 42–43) mukaan prekaarisuudessa on olennaista yksilön subjektiivinen kokemus epävarmuudesta ja pelko tulevasta, eikä prekaarisuutta voi palauttaa yksinomaan yhteiskunnan rakenteisiin. Prekariaattiin voi kuitenkin kuulua kuka tahansa havoittuvassa asemassa oleva riippumatta koulutustasosta tai työtehtävistä.

Kansainvälisessä keskustelussa työn prekarisaatio liitetään tänä päivänä tietopohjaiseen talouteen (Berardi 2006, 71–76), jota Suomessa edustaa esimerkiksi yhteiskuntafilosofi Jussi Vähämäki. Hän näkee nuoren, korkeasti koulutetun asiantuntijan tai itsenäisen yrittäjän omaksuneen omillaan pärjäämisen eetoksen ja olevan nykykapitalismin puh-tain ilmentymä, joka orjuuttaa itsenään vapaaehtoisesti tavoitellessaan kvartaalitalouden päämääriä. (Vähämäki 2009, 136–139.)

Vähämäki tulkitsee tietotyön olevan yhtä altis kapitalistiselle riistolle kuin perinteinen suorittava työ, mutta riiston mekanismit ovat vain aiempaa hienovaraisempia ja vaikeammin hahmoteltavissa. Koulutus ei paranna tietotyöläisen asemaa kuten ennen, vaan Vähämäki näkee koulutuksen prekarisaatiota tuottavaksi tekniikaksi, jonka avulla ihmisiä aktivoidaan, pidetään hereillä ja varuillaan odottamassa parempaa tulevaisuutta. (Vähämäki 2011, 180–181.)

Prekariaatti nähdään kansainvälisessä kirjallisuudessa strategisesti tärkeänä, mutta alistettuna voimavarana, josta nykykapitalismi on riippuvainen. Prekaarit ovat joustavaa ja yleensä korkeasti koulutettua työvoimaa ja muodostavat täten yrityksille ja organisaatioille merkittävän resurssin, ja he omistavat nykykapitalismin tärkeimmän tuotantovoiman eli aivonsa ja ajattelukykynsä. (Pyöriä & Ojala 2017, 47.)

Guy Standing ym. (2011, 48–49; 2014, 230–241) näkevät Jakosen (2014, 302; 2015, 110–112) tavoin prekariaatin uusliberalistisen talouspolitiikan seurauksena syntyneenä uutena luokkajakona, jossa ihmiset polarisoituvat menestyjiin ja häviäjiin samaan aikaan, kun keskiluokan asema vaarantuu ja keskiluokkaisille syntyy riski pudota prekaariin asemaan. Siitä huolimatta, että prekariaattia ei yleensä pidetä luokkana, koska prekaari työ ei ole sidoksissa ammattiasemaan, koulutuksen tasoon tai työn sisältöön (Pyöriä & Ojala 2016b, 46; 2017, 42), se yhdistetään luokkaan, joka nykyisessä palkkatyöyhteiskunnassa kokee epävarmuutta oikeuksistaan, toimeentulostaan ja tulevaisuudestaan (Korhonen ym. 2006, 378–379).

Mike Savage ym. (2013, 243–245) ovat poikkeus edellisiin verrattuna siinä mielessä, että he määrittelevät prekariaatin luokaksi. Tällä he tarkoittavat sitä joukkoa ihmisistä, jolla on vähiten sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen pääoman lajeja. Savage ym. arvioivat tämän luokan suuruudeksi Iso-Britanniassa noin 15 %.

Prekarisaatio koskettaa erityisesti naisia, nuoria, korkeakoulutettuja, matalasti koulutettuja, kulttuurialoja sekä maahanmuuttajia. Epätyypillisiä työsuhteita on erityisesti työvoimaintensiivisillä aloilla, esimerkiksi palvelu-, sosiaali- ja terveysaloilla sekä aineettomassa työssä, muun muassa koulutuksessa ja tutkimuksessa tai taiteen ja viihteen parissa. Maahanmuuttajat työllistyvät koulutustasostaan tai iästään riippumatta matalapalkkaiseen palveluammatteihin, heillä on vaikeuksia edetä urallaan, ja he tekevät työtä joskus kantaväestöä heikommilla työehdoilla. (Alho 2010, 93–117; Himanen & Könönen 2010, 52–55; Könönen & Himanen 2011, 113–116; Standing 2011, 59–89; Haapala 2016, 45; Pyöriä & Ojala 2016a, 362; 2016b, 54–55; 2017, 51–59.)

Naisten kokemaa työelämän epävarmuutta tutkiva espanjalainen ryhmittymä Precarias a la Deriva (2009, 28–44) käsittää prekarisaation prosessiksi, jossa työajan ja -tilojen rajat hämärtyvät. Tämä näkyy muun muassa joustavissa työvuoroissa, osa-aikatyössä, kotona tehtävässä etätyössä ja puhelintyössä. Ryhmittymän mukaan prekaari työvoima on samojen tuottavuusvaatimusten kohteena kuin tehdastyöläinen, mutta tehtaan sijaan ympäristönä on koko elämä, työn tarkoitus on epäselvä eikä kestotakaan ole tietoa.

Suomessa nuorilla oman paikan etsiminen ja eri asioiden kokeileminen sekä opiskelun ja työn yhteensovittaminen nähdään luonnollisina, ikään ja elämäntilanteeseen liittyvinä syinä prekaarille asemalle (Pyöriä & Ojala 2016a, 362–363; 2017, 55). Kansainvälisissä tutkimuksissa nuorten asema on hiukan toisenlainen, sillä Yhdysvalloissa lähes puolet, Espanjassa 40 % ja Iso-Britanniassa yli kolmannes korkeakoulututkinnon suorittaneista

tekee sellaista matalapalkkatyötä, joka ei edellytä lainkaan tutkintoa. Matalasti koulutetut nuoret jäävät työttömiksi, kun epätyypilliset matalapalkkatyöt menevät ylikoulutetuille nuorille. Työssäkävivistä naisista 40 % tekee töitä osa- tai määräaikaisessa työsuhteessa Iso-Britanniassa. Saksassa ja Ranskassa osa-aikaisista yli 80 % on naisia huolimatta siitä, että naisten koulutustaso on miehiä korkeampi ja nainen saattaa olla perheen ainoa elättäjä. (Standing 2011, 49–90; 2014, 68–80.)

Pyöriä ja Ojala ovat tehneet kvantitatiivisia tutkimuksia suomalaisesta prekarisaatiosta, ja he määrittelevät yksityiskohtaisesti, mutta etenkin sukupuolen osalta ristiriitaisesti, mihin taustatekijöihin prekaaririskit liittyvät. Heidän mukaansa prekaaria asemaa ennustavat vahvimmin tulotaso, taloussuhdanteet, toimiala sekä maantieteellinen asuinalue (2016b, 55; 2017, 58–59). Kahdessa kolmesta tutkimuksesta yksilötason tekijät selittävät palkansaajien prekaarisuutta vain hyvin vähän. Näistä tekijöistä nuori ikä ja osa-aikatyö ovat merkittävimpiä, eikä sukupuoli ole tilastollisesti lainkaan merkitsevä. (2016b, 54–55; 2017, 58–59.) Kolmannen tutkimuksen mukaan yksilötekijöiden prekaarisuuden selittäjiä ovat naissukupuoli, nuoruus sekä matala koulutustaso (2016a, 362). Tässä erilaisia tutkimustuloksia saavuttaneessa tutkimuksessa prekaarisuuden määrittelyssä käytetystä viidestä kriteeristä yksi on vaihdettu. Tutkimukset, joissa sukupuolen merkitys ei ole tilastollisesti merkittävä, käyttävät yhtenä prekaarisuuden kriteerinä ylikoulutusta alimpaan tulodesiiliin kuulumisen sijaan (2016a, 353; 2016b, 48; 2017, 49). Esittelen näiden tutkimusten kriteereitä ja toteuttamista tarkemmin luvussa 3.3.1.

Miesten ja naisten väliset erot selittyvät myös erilaisilla epävarmuustekijöillä. Miesten prekaaririskit kohdistuvat alkutuotannon, rakentamisen ja teollisuuden aloille, jolloin epävarmuus ilmenee taloussuhdanteiden mukaan vaihtelevana työttömyyden pelkona. Naisilla epävarmuus liittyy muun muassa julkisen sektorin toimialoihin, joilla suositaan määräaikaisia työsuhteita, joita tosin usein jatketaan. (Pyöriä & Ojala 2016a, 362; 2016b, 54–55; 2017, 54–59.)

Edellä esitettyjen määritelmien perusteella tiivistän, että prekarisaatio on ilmiö, jonka seurauksena työntekijän asema verrattuna fordistisen työn aikakauteen on heikentynyt. Prekarisaatiolla tarkoitetaan työelämän epävarmistumista koskien työntekijöiden oikeuksia, toimeentuloa ja mahdollisuutta tulevaisuudensuunnitelmiin. Sen lisäksi se merkitsee työelämän muutoksia, joissa työntekemisen tavat ovat moninaistuneet ja säännöllisen palkkatyön rinnalle on syntynyt moninainen joukko muita työn tekemisen tai teettämisen tapoja. Prekarisaatio liittyy myös korkeastikoulutettujen tietopohjaisiin töihin sekä työajan ja työntekemisen paikkojen rajojen hämärtymiseen. Näiden lisäksi siihen liittyvät institutionaaliset kriisit, joissa yhteiskunnan ihmisille tarjoamat turvaverkot heikkenevät. Kokemukset prekaarisuudesta ovat subjektiivisia.

Tässä tutkimuksessa olen määritellyt prekariaatin siten, että siihen kuuluvalla henkilöllä ei ole pysyvää, toistaiseksi voimassa olevaa työsuhdetta ja hän kokee työelämäänsä tai

toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Prekaariin asemaan kuuluva henkilö voi olla määräaikaisessa tai osa-aikaisessa työsuhteessa, apurahatyöskentelijä, freelance-työskentelijä, itsensä työllistäjä, työtön tai vuokratyösuhteessa. Hän voi myös hankkia elantonsa jollain muulla, edellä määrittelemättömällä tavalla. Tarkastelen prekarisaatiota laajan prekarisaatioteesin kautta eli pyrin ottamaan huomioon prekaarisuuden poliittisuuden ja sen keskiössä olevan eriarvoisuuden kasvun sekä sosiaalisten turvamekanismien heikkene-
misen (Jokinen ym. 2015, 11–12).

3.1.2 Prekariaattiliikkeen mahdollisuudet ja tavoitteet

Prekariaattiliikkeen mahdollisuutena on toimia uudenlaista työväenluokkaa rakentavana liikkeenä, joka tavoittelee toiminnallaan prekaarin työväen luokkatietoisuuden lisäämistä ja rakentaa samalla solidaarisuuden ja organisaation verkostoja (Jakonen 2014, 299). Prekariaattiliikkeen mukaan työmarkkinat ovat muuttuneet pysyvästi epävarmoiksi, eikä tuotantorakenteen muutoksista johtuen uusille sukupolville ole enää tarjolla aiemmassa määrin pysyviä työsuhteita ja vakaita työuria. Myöskään koulutus ei enää takaa varmaa tai vakituista työtä. Tieto- ja palvelutyötä tekevän prekariaatin elämää kuvaavat yleinen epävarmuus, heikot mahdollisuudet elämän pitkäjänteiseen suunnitteluun, sosiaalisen nousun hankaloituminen, köyhyys, tulo- ja sosiaaliturvaloukut, itsenäisyyden puute ja työnantajien mielivallalle alttiiksi joutuminen. (Holvas & Vähämäki 2005, 167–192; Korhonen ym 2006, 378–383; Koivulaakso ym 2010; Standing 2011, 31–58; Jakonen 2014, 300.)

Prekariaattiliike ja prekarisaatiotutkimus eivät kuitenkaan haikaile takaisin vanhan työn normeihin, vaan ne pyrkivät ymmärtämään uuden työn tendenssejä. Keskustelujen tavoitteena on löytää lisätietoa ja ymmärrystä uuden työn piirteistä ja niistä asioista, joilla voidaan auttaa työntekijöitä tavoittelemaan mielekästä ja hyvää työelämää. (Jakonen 2014, 303.) Jukka Peltokoski (2019) näkee prekariaatin ja prekarisaation käsitteiden tarkoituksena yhdistää ryhmään ja ilmiöihin liittyviä moninaisia kokemuksia ja politisoida niitä, jotta prekariaatti tulisi tietoiseksi itsestään omia oikeuksiaan peräänkuuluttavana luokkana.

Keskustelu uudesta työstä ja prekarisaatiosta kuvaa suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutosta viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajalta. Työn ja tuotannon lisäksi muutoksia tapahtuu myös hyvinvointivaltion rakenteissa ja poliittisessa järjestäytymisessä. Ajatus työn muuttumisesta fordistisesta postfordistiseen ei ole vielä täysimääräisesti tavoittanut yhteiskunnan rakenteiden muutosten suunnittelua ja tekemistä. Prekarisaatiokeskustelu onkin juuri siinä mielessä erittäin tärkeää, että sen avulla voidaan lisätä ymmärrystä käynnissä olevasta muutoksesta ja ottaa se huomioon päätöksenteossa. (Jakonen

2014, 312.) Sosiaaliturva on järjestetty palkkatyöyhteiskunnan normien pohjalta, ja työttömyysturva toimii tilapäisen työttömyyden ajan turvana. Kun palkkatyö nähdään hallitsevana toimeentulon mallina, jäävät vaihtoehtoiset tavat ajatella asioita vaikeaksi havaita. Palkkatyön varaan rakennettu työ- ja sosiaalipolitiikka sekä hyvinvointipolitiikka eivät vastaa prekaarien ongelmiin. (Meriläinen 2011, 144; Nätti & Pyöriä 2017, 41)

Prekariaattiliike kannattaa perustulon käyttöönottoa (Korhonen ym. 2009, 88–105; Jakonen ym. 2012, 40–53). Se vapauttaisi sosiaalityöntekijöiden resursseja ja heille jäisi nykyistä enemmän aikaa ihmisten auttamiseen. Prekaareilla jäisi enemmän aikaa luovuuteen, osaamisen kehittämiseen ja innovointiin, jos heidän taloudellinen toimeentulonsa olisi turvattu, eikä heidän tarvitsisi optimoida toimintaansa sosiaalietuuksien määrien laskeamisella. Nykyisessä järjestelmässä töiden vastaanottaminen voi olla tappiollista tai kannattaa taloudellisesti hyvin vähän, mutta perustulon avulla pientenkin töiden tekeminen olisi aina kannattavaa. Myös pienyrittäjät ovat taloudellisen turvaverkon tarpeessa. (Meriläinen 2011, 148–150.)

Perustulosta on olemassa erilaisia malleja. Kansainvälinen Basic Income Earth Networkin (BIEN) mukaan perustulo on tuloa, jota maksetaan jokaiselle henkilölle ilman ehtoja, tarveharkintaa tai työvelvoitetta. Monissa malleissa perustulolla olisi tarkoitus korvata erilaisia vähimmäissosiaaliturvan muotoja, ja hyvin toimeentulevilta se perittäisiin ansiotuloverotuksessa takaisin. Perustulon suuruus ja rahoituspohja vaihtelevat eri malleissa. (Perkiö 2014, 6; Perkiö & Kajanoja 2015, 269–270; BIEN, About Basic Income 2019.)

Suomessa päättyi kaksivuotinen perustulokokeilu vuoden 2018 lopussa, ja alustavat arviointitutkimuksen tulokset on juuri julkaistu. Tutkimuksen tavoitteena oli hankkia tietoa perustulon vaikutuksista kokeiluun osallistuvien työllistymiseen liittyen ja selvittää muita perustulon seurauksia. Kokeiluun osallistuneet saivat 560 euron kuukausittaisen verottoman etuuden, jolla arvioitiin olevan riittävä kannustinvaikutus lyhytaikaisten ja osa-aikaisten töiden tekemiseen. Osallistujien työllisyys ei lisääntynyt ensimmäisen kokeiluvuoden aikana; toisen vuoden osalta tätä tietoa ei ole vielä olemassa. Sen sijaan perustuloa saaneet kokivat hyvinvointinsa parantuneen, stressioireidensa sekä keskittymis- ja terveysongelmiensa vähentyneen. Myös heidän luottamuksensa tulevaisuuteen ja yhteiskunnallisiin vaikutusmahdollisuuksiin lisääntyi. (Kela 2019, Perustulokokeilu; Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, Perustulokokeilu).

Prekariaattiliike ja prekarisaatiotutkimus ovat osoittaneet, että prekaarit työsuhteet ovat lisänneet epäsolidaarisuutta työpaikoilla, sillä pysyvien ja pätkätyösuhteissa olevien välillä on monia sosiaalisia ja taloudellisia eroja. Lisäksi pätkätyöläisten kesken epäsolidaarisuus lisääntyy, sillä seuraavan työsopimuksen saadakseen työntekijän pitää turvata omaa selustaansa, mikä saattaa mahdollisesti tapahtua muiden kustannuksella. Työnanta-

jan kannalta tilanne on sikäli hyvä, että epäsolidaarinen työntekijäjoukko on huono neuvottelemaan palkkauksesta ja työehdoista. Tämän seurauksena ihmiset voivat tehdä samoja töitä eri palkoilla ja erilaisilla työehdoilla. (Korhonen ym. 2009, 76–87; Koivulaakso ym. 2010, 45–65; Hirsiaho ym. 2011, 12–13; Jakonen 2014, 302.) Tätä eriarvoisuuskehitystä ennakoidaan tulevaisuuden työelämän yhdeksi piirteeksi myös TEMin tulevaisuuskatsauksessa (Alasoini 2014, 100).

Prekarisaatiokeskustelussa ei kuitenkaan väitetä, että uudesta tai prekaarista työstä olisi tulossa valtavirtaa, vaan se esitetään tendenssinä. Huolena kuitenkin on, että yhteiskunnan tarjoama suoja työntekijälle on murtumassa ja työvoima polarisoituu hyvin menestyvien huippuosaajien ja toimeentulon kanssa kamppailevien prekaaria työtä tekevien joukkoon. Vaikka suuri osa suomalaisista työntekijöistä työskentelee tällä hetkellä suojatussa keskiluokkaisessa työssä ja heillä on melko vahva työmarkkina-asema, erityisesti tietotyön prekarisoituminen koskee juuri laajaa keskiluokkaa. Utta on siis se, että korkeakaan koulutus ei enää takaa pysyvien työsuhteiden tuomaa turvaa, ja epävarmuuden kokemukset laajenevat myös koulutettuun väestöön. (Jakonen 2014, 313.) Tällöin yksilön mahdollisuudet suojautua epävarmuudelta omien toimien avulla, esimerkiksi kouluttautumalla, vaikeutuvat tai muuttuvat epävarmoiksi.

Yhteiskunnan tukea tarvitaan suojaamaan uudenlaisten työn tekijöiden oikeuksia riittäviin ansioihin, lomiin ja vapaa-aikaan, työhyvinvointiin, koulutukseen, eläkkeisiin ja muihin perusasioihin (Jakonen 2014, 313). Nämä ovat samoja elämään turvallisuutta ja vakautta tuovia tekijöitä, joihin fordistisen työn tekijät tai vakituisissa, kohtalaisesti palkatuissa työssä työskentelevät henkilöt ovat automaattisesti oikeutettuja.

3.2 Prekaari elämä

3.2.1 *Prekarisaatio sekoittaa nykyisyyden ja tulevaisuuden*

Prekaarisuuteen ja työn muutoksiin liittyvistä asioista jotkut ovat yksilöille huonoja, jotkut hyviä ja osa moniselitteisiä. Huonoja puolia ovat esimerkiksi epävarmuus, haavoittuvuus ja köyhyys, moniselitteisiä joustavuus sekä liikkuvuus ja hyviä esimerkiksi monenlaisten tietojen sekä taitojen kehittyminen. (Precarias a la deriva, 2009, 15.) Projektituontoiset työt, epävarmat työsuhteet, toimeentulon epävarmuus ja epäluottamus taloudelliseen pärjäämiseen määrittävät prekariaatin elämää. Prekaarisuus tarkoittaa elämäntilanteita, joissa ihmiset joko omasta halusta tai olosuhteiden pakottamina ajautuvat palkan- saajan enemmistön odotusten sekä sen tarjoaman suojan rajalle tai ulkopuolelle. (Korhonen ym. 2009, 11–12.)

Epävarma työmarkkinatilanne vaatii ihmiseltä jatkuvaa oman osaamisen, mahdollisuuksien ja tavoitteiden punnintaa ja pohdintaa. Prekaarissa asemassa oleva henkilö joutuu pohtimaan esimerkiksi aiemmin lähinnä vastavalmistuneita tai uransa käännekohtissa olevia koskettavia ammatinvalintakysymyksiä, kuinka työstää portfoliota, mihin erikoistua tai vaihtaako kokonaan alaa. Prekaarit joutuvat tekemään monia pieniä ja suuria päätöksiä ja valintoja jatkuvasti, ja prekaaria olemisen tapaa leimaakin menneen reflektointi ja jatkuva uudelleenorientoituminen tulevaan. (Åkerblad 2011, 23; Komulainen ym. 2015, 161.)

Työsuhteiden väleissä pohditaan omia toiveita ja kykyjä sekä niiden realistisia mahdollisuuksia. Tämä vaatii yrittäjämäistä asennetta, jossa oma ammatillinen osaaminen ja potentiaali pitää pystyä tuomaan esiin työmarkkinoille mahdollisimman hyvin. (Åkerblad 2014, 73, 83.) Kokemukset omasta osaamisesta voivat myös sirpaleisen työuran taktia hajota, eikä henkilö enää tunnista sitä, missä hän on hyvä ja mitä hän osaa. Sirpaleinen työura ei muodosta luontevaa urapolkua, jos työt vaihtelevat sisällöllisesti ja uusi tehtävä vaatii aina erilaista osaamista. (Åkerblad 2014, 93; Komulainen ym. 2015, 161.) Jos koko työelämä koostuu erilaisista pätkätöistä, voi tilanteesta tulla yksi merkittävä omaa elämää kuvaava fakta. Ikä toisaalta antaa mahdollisuuden luopua tulevaisuuden ennakkoinnista ja suunnittelusta. (Åkerblad 2011, 33.)

Tutkija Leena Åkerbladin (2014, 67–68) tutkimuksen mukaan korkeasti koulutetuista, jo työkokemusta hankkineista prekaareista suurin osa ei koe suurta huolta työllistymisestään. Työttömyyden pelon sijaan he pohtivat, jatketaanko nykyistä työsuhdetta, löytävätkö he uuden mielekkään työn, saavatko he pysyvän työsuhteen tai lisää freelancer-toimeksiantoja. Heillä on strategioita, joilla välttää työelämästä putoaminen. Näitä ovat tulevaisuuden ennakkointi sekä uusien työmahdollisuuksien valmistelu ja varmistelu. Tutkimuksessa haastatellut henkilöt toimivat yrittäjäidealin mukaan olemalla toimijoita sen sijaan, että jättäytyisivät kohtalon heittopusseiksi. He kehittävät omaa osaamistaan ja kartoittavat työmarkkinoiden mahdollisuuksia. (Åkerblad 2014, 67–68) Työttömyysjaksoista huolimatta omaa yliopistotutkintoa ja koulutusta arvostetaan (Komulainen ym. 2015, 167).

Prekaarit muokkaavat tapaansa tehdä työtä ja olla osa työyhteisöä. Työt tehdään poikkeuksellisen hyvin jopa omaa jaksamista venyttäen. Itseä mukautetaan työyhteisöön ja työn sisältöön sopivaksi, ja työn suorittamisen olosuhteita ja työnantajaorganisaation epäkohtia siedetään. Vaikka tulevaisuutta ennakoidaan ja eri vaihtoehdoille valmistellaan strategioita, on tulevaisuus kuitenkin aina epävarmaa, eikä koskaan voi tietää, palkitaanko ponnisteluista tai rangaistaanko riittämättömistä suorituksista. (Åkerblad 2014, 68–69.)

Jatkuvuuden tunnetta voidaan hakea oman ammatillisen identiteetin säilyttämisellä. Huonojen työnäkymien sietäminen voi olla helpompaa, jos pystyy säilyttämään uskon omaan osaamispääomaan, sen arvokkuuteen ja merkityksellisyyteen. Toisaalta tilanteen

tekee ongelmalliseksi se, että merkityksellisen työn tekeminen ei ole välttämättä taloudellisesti mahdollista, tai se saattaa kasvattaa paineita ryhtyä yrittäjäksi, mikä toisaalta vaarantaa pienenkin perustoimeentulon (Åkerblad 2011, 32.)

Työsuhteiden ketjutus kaventaa työntekijän mahdollisuuksia sitoutua työhön ja työyhteisöön. Samalla työnantaja menettää mahdollisuuden työntekijän täyden potentiaalin hyödyntämiselle. Prekaarin jatkuvuuden toiveessa ei ole kyse pelkästään työsuhteen varmuudesta, vaan myös toiveesta siitä, että saisi tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ja ottaa käyttöön kaikki kyvyt ja koko osaaminen sekä persoonallinen tapa tehdä kyseistä työtä. (Åkerblad 2014, 106.)

Epävarmuus työn jatkuvuudesta voi heikentää työntekijöiden sitoutumista työnantajaan. Sitoutumisen pitäisi olla vastavuoroista, eli sitoutunut työntekijä olettaa myös työnantajan sitoutuvan häneen. Vastavuoroinen sitoutuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää, ja työnantajan sitoutumattomuutta kokevat työntekijät voivatkin kyseenalaistaa oman sitoutumisensa organisaatioon. Huolimatta työn muutoksista ja epävarmuuksista suuri osa tietotyöntekijöistä on edelleen sitoutuneita työnantajaorganisaatioonsa. Syyt työntekijöiden sitoutumiseen tai sitoutumattomuuteen löytyvät työpaikoilta ja niiden toimintakulttuureista, eivät työntekijöiden omista taustatekijöistä. (Saari & Koivunen 2017, 70–78.)

Organisaatioon sitoutumiseen vaikuttavat eniten työn vaihtelevuus ja kokemus työn hyödyllisyydestä sekä esimiehen tuki ja varmuus työtehtävien jatkumisesta. Työyhteisön tuella on myös merkitystä, mutta se on vähäisempää kuin esimieheltä saatava tuki. Epävarmuuden tunne työpaikan säilymisestä heikentää sitoutumista. Työelämän turvattomuutta korostava puhe on siis sikäli oikeassa, että jos työntekijä kokee epävarmuutta siitä, voiko työhön sitoutua, hän ei uskalla sitoutua edes siihen vähään, mitä voisi olla jäljellä. (Saari & Koivunen 2017, 76–78.)

Määräaikaisen työsuhteen loppuvaiheessa esiintyy levottomuutta ja työmotivaation laskua. Tällöin kieltäydytään huomaamattomasti kaikesta ylimääräisestä panostuksesta, hidastetaan tahtia ja aletaan säästää puhtia seuraavaan projektiin. Tällaiset muutokset säännöllisesti toistuvina koetaan usein väsyttävänä ja turhauttavina. Lyhyet aikaperspektiivit tarkoittavat monille jatkuvaa tarvetta arvioida ja tarvittaessa muuttaa työelämässä valittua suuntaa. Työsuhteiden väleissä pohditaan omia toiveita ja kykyjä sekä niiden realistisia mahdollisuuksia. (Åkerblad 2014, 73, 83.)

Työmarkkinoiden kannalta prekaarit työntekijät ovat ideaalisia ja joustavia työntekijöitä, sillä epävarma työmarkkinatilanne pakottaa heidät pohtimaan yhä uudelleen tekemiään valintoja ja suuntautumaan tarvittaessa toisaalle. Jatkuva joustavuus työmarkkinoilla voi kuitenkin asettaa ihmisen haavoittuvaan asemaan. Uudelleen kouluttautuminen voi ikävimmillään tapahtua alalle, jolla on koulutusta aloitettaessa suotuisat olosuhteet, mutta tilanteiden muuttuessa nopeasti voikin valmistumisen aikaan olla tilanne, että uusi

ala ei enää työllistäkään. Se saattaa aiheuttaa alusta aloittamisen tuskaa tai estää tietopääomaa kumuloitumista. Parhaassa tapauksessa uudelleen kouluttautuminen voi mahdollistaa itsensä kokemisen avoimeksi ja joustavaksi moniosajaksi sekä työpaikan löytymisen, jos oma pohjakoulutus on liian geneerinen. Kaikilla ei myöskään ole mahdollisuutta, halua tai kykyä kouluttautua mille tahansa alalle. Joustavuuden rajat voivat tulla vastaan esimerkiksi siinä, että ongelmallisesta työtilanteesta huolimatta henkilö ei voi kuvitella kouluttautuvansa esimerkiksi terveydenhoitoalalle. (Åkerblad 2011, 23–32.)

Pätkätyöläiset ovat jatkuvassa valmiudessa ottamaan työtä vastaan. Heidän todellinen vapaa-aikansa voi olla hyvin vähäistä, sillä työttömänä ollessaan he hakevat aktiivisesti töitä ja ovat valmiina ottamaan vastaan kaikki tarjolla olevat pienetkin mahdollisuudet. ”Tarvittaessa töihin tuleva” on jatkuvassa passissa lähtemään töihin lyhyellä varoitusaajalla, jos sellainen mahdollisuus tarjoutuu. Muun elämän suunnittelusta tulee tällöin vaikeaa. Olotilasta tulee jatkuva *ehkä*-tila, jossa odotetaan työsopimuksen mahdollista jatkoa tai kutsua töihin viikosta, kuukaudesta ja jopa vuodesta toiseen. Työntekijä voi alkaa ajatella, että hän ei suostu enää kyykytettäväksi ja menee töihin toisaalle, mutta kohtaa rakenteellisen ongelman, sillä toista vaihtoehtoa ei ole, koska kaikki työnantajat toimivat samalla tavalla. (Holvas & Vähämäki 2005, 24–25.)

Etenkin jos pätevistä työvoimasta on ylitarjontaa, voi työnantaja käyttää tilannetta hyväkseen ja ilmaista työntekijälle, että jos työt, tekemisen tavat tai työehdot eivät kelpaa, tilalle on muita tulijoita. Työntekijät yrittävät kuitenkin pitkään sietää työolosuhteisiin liittyviä epäkohtia, välttää konfliktia ja luottaa vuoropuheluun. Mikäli vuoropuhelua ei synny eivätkä olosuhteet muutu, on vaarana pettyminen, väsyminen ja uupuminen. (Åkerblad 2014, 140–141.)

Joustavuuden vaade on yksi prekaarisuuden moniselitteisistä ilmiöistä. Työmarkkinoiden kannalta ihanteellinen työntekijä on joustava, aina valmis työntekoon ja ansaintaan riippumatta vuorokauden ajasta, sairaudesta tai väsymyksestä. Uuden työn tekijä, etenkin freelancer tai itsensä työllistäjä, on töissä myös silloin, kun hän ei ole töissä, sillä esimerkiksi asiakaskohtaamiset voivat tapahtua milloin ja missä tahansa. Ylöstalo ym. (2018, 122) väittävät, että työn tekijöille tällainen joustavuuden strategia tuottaa turvaa ja mielihyvää, joka kohdistuu kokonaisvaltaisesti itseen. Joustavuuden vaateesta on myös toisenlaisia tutkimustuloksia: se voi aiheuttaa yksilöille monenlaisia negatiivisia tuntemuksia ja seurauksia, esimerkiksi vaikeutta suunnitella elämää lyhyellä tai pitkällä aikajänteellä, oman osaamisen ja kykyjen kyseenalaistamista tai rajoittavien ja syrjivien käytäntöjen kohtaamista. Työhön liittyvät merkitykset eivät luo epävakaassa työmarkkinatilanteessa olevalle henkilölle elämään jatkuvuutta, vaan työmarkkinatilanne päinvastoin rikkoo monia merkityksiä. Tulevaisuuteen suuntautuminen on vaikeaa, koska se on arvaamatonta (Åkerblad 2011, 29.) ja etenkin lomien suunnittelu on hankalaa. Matkustaminen vaatii

ensinnäkin rahaa, ja toiseksi matkan ajankohdan päättäminen on vaikeaa, kun työtilanne on epäselvä. (Heikkilä 2011, 41.)

Työ- ja vapaa-ajan välinen raja on hämärtynyt, ja ajasta on tullut resurssi, jonka voi milloin tahansa muuttaa työajaksi ja sitä kautta toimeentuloksi. Ihmisen keho ei kuitenkaan noudata ajankäyttöön liitettäviä hyödyllisyysvaatimuksia aina yhtä uskollisesti kuin toivottaisiin, sillä keho tarvitsee myös lepoa ja ravintoa. Jotkut henkilöt suhtautuvat armottomasti kehon fyysisiin tarpeisiin ja saattavat jopa pyrkiä kieltämään ne kokonaan. Epävarmuus työn jatkuvuudesta ja huoli toimeentulosta saa prekaarit tekemään töitä sairaanakin. Syy voi löytyä myös rakenteista, sillä itsensä työllistäjät eivät saa palkkaa sairauspäiviltä; he voivat myös pelätä asiakkaiden kääntyvän toisen palveluntuottajan puoleen. Rakenteita ei ainakaan Ylöstalon ym. (2018, 120) tutkimuksessa kuitenkaan kritisoita, vaan omaa jaksamista pidetään omana vastuuna ja itseä saatetaan syyllistää omista fyysisistä kehollisista tarpeista, esimerkiksi riittävästä levosta. Levon tarpeesta tulee moraalinen kysymys, sillä ihannetyöntekijän tulee kyetä voittamaan oman kehonsa fyysiset tarpeet. (Ylöstalo ym. 2018, 120.)

Prekaari työ edellyttää fyysisiä ponnisteluja, sillä pystyäkseen joustamaan ja tekemään pitkiä työpäiviä on urheiltava, valvottava ja tehtävä työtä myös sairaana. Rajanvetotyöstä tulee ristiriitaista, sillä yhtä aikaa pitäisi joustaa kehon fyysisistä tarpeista, kuten levosta tai ravinnosta, ja pitää keho toimintakykyisenä ja terveen sekä pystyvän näköisenä. (Ylöstalo 2018, 122.)

Sairaudet, vammat, sairaalajaksot, työuupumus, masennus, raskaus tai lapsen syntymä voivat kuitenkin pakottaa ottamaan omat ja lapsen fyysiset tarpeet huomioon. Työn ja perheen välistä rajanvetotyötä tekevät ennen kaikkea äidit (Rokkonen 2015, 114). Useimmiten äidit joutuvat joustamaan omista työhön liittyvistä tarpeistaan, jos perhetilanne niin vaatii. Prekaarin työn tekijät ovat näissäkin tilanteissa haavoittuvassa asemassa, sillä he ovat ainakin osittain työelämän kollektiivisten sopimusten ja suojan ulkopuolella. (Ylöstalo 2018, 121.)

Tukijärjestelmän rakenteet hankaloittavat myös äitien osaamisen ylläpitoa ja oman ammattitaidon kehittämistä. Kotihoidontuella ja kuntalisällä lastaan kotona hoitamassa oleva äiti ei saa tehdä ajoittaista keikkatyötä pitääkseen yllä ammattitaitoaan ja saadakseen aikuiskontakteja arkeensa. (Rokkonen 2015, 118.) Lasten saaminen ja äitiys yhdistettynä prekaariin epävarmuuteen aiheuttaa naisille myös monenlaisia muita pohdintoja ja päätöksentekotilanteita. Eräälle äidille työnantaja oli ilmoittanut, että lapsen ollessa tietyn ikäinen hänen on palattava jatkamaan määräaikaista sijaisuutta tai työ annetaan jollekin toiselle. Vaihtoehtojen puntaroinnista tulee raskas prosessi, kun yhteiskunnassamme yhtäältä kannustetaan hoitamaan lapsia kotona ja toisaalta töihin paluun kieltäytymisestä aiheutuvia pitkän aikavälin seurauksia on mahdotonta ennakoita. (Åkerblad 2014, 109) Suomalaisilta synnytysikäisiltä naisilta kysyttäessä lähes 52 % vastaa, ettei

uskalla hankkia lapsia työelämän epävarmuuden takia (Kankare 2018). Pienten lasten äidit pelkäävät työmarkkinoiden epävarmuutta, esimerkiksi työn lyhytkestoisuutta ja sitä, että joutuisi jatkuvasti todistelemaan omaa pätevyyttään ja panostamaan jatkuvasti työnhakuun projektien päättyessä. Työttömyyttä pelätään niukan toimeentulon, mutta myös byrokratian takia, muun muassa päivähoitomaksut määräytyvät tulojen perusteella. Naiset kokevat paineita äitiyden ja palkkatyön yhteensovittamisesta. Naiset saattavat valita, vastentahtoisestikin, jäädä pätkätöiden välisiksi ajoiksi kotiin, sillä päivähoitoa voi olla turhauttava aloittaa lyhyen pätkän tai silpputöiden takia, joista saatavilla tuloilla ei välttämättä saa edes päivähoitomaksuja katettua. Toisaalta äitiys voi tarjota myös sallitun paon työelämästä, josta ei koeta moraalista velvollisuutta lähteä työmarkkinoille, eikä työelämän ulkopuolella olemisesta tarvitse kokea häpeää (Rokkonen 2015, 120–127.)

Maahanmuuttajat ja erityisesti turvapaikanhakijat ovat työmarkkinoilla erityisen haavoittuvassa asemassa. Heillä oleskeluoikeuteen ja toimeentuloon liittyvät epävarmuudet määrittelevät kokemuksia työstä. Työtä tehdään, vaikka siitä ei pidettäisi, sillä työ voi olla keino jäädä maahan. He voivat olla hyvin kouluttautuneita, mutta työskentelevät usein matalapalkka-aloilla, esimerkiksi siivoojina tai rakennusalalla. Vaihtoehtojen puutteessa he ryhtyvät myös yrittäjiksi. Vaihtoehtojen vähyys vaikuttaa myös siihen, että he eivät koe voivansa kieltäytyä tulemasta töihin lyhyellä varoitusajalla, sillä pelkona on, että joustamattomalle työntekijälle ei jatkossa tarjota työvuoroja. (Himanen & Könönen 2010, 52–55; Könönen & Himanen 2011, 113–116.)

Työperäiset maahanmuuttajat kokevat myös työehtoihin, esimerkiksi palkkaukseen, työaikoihin tai ylityökorvauksiin, liittyviä ongelmia. He kokevat olevansa heikossa neuvotteluasemassa työnantajan kanssa eivätkä välttämättä ota epäkohtia esille. Vaihtoehtojen puutteessa työtä tehdään kantaväestöä heikommilla työehdoilla, vaikka maahanmuuttajilla pitäisi olla samat työhön liittyvät oikeudet kuin kantaväestölläkin. Maahanmuuttajilla on työehtoihin liittyviä hyväksikäytön ja riiston kokemuksia, jotka voivat olla esimerkiksi sellaisia, että työnantaja ei anna etukäteen työvuorolistaa, vaan työtä tehdään päivä kerrallaan tilanteen mukaan. Huonoihin ehtoihin suostutaan, koska pelätään sitä, että ollaan helposti korvattavissa vähempään tyytyvällä työntekijällä. Työehtojen polkemisen käytännöt voivat ohjata maahanmuuttajia halpatyövoimaksi työmarkkinoillamme. Pyrkimys kilpailuedun hakemiseen työn hintaa laskemalla on keskeistä kapitalistiselle tuotannontavalle. (Alho 2010, 93–117.)

Prekaarit kokevat muuttopainetta lähteä toiselle paikkakunnalle ja syyllisyyttä muuttohaluttomuudesta, sillä yhteiskuntamme on rakentunut palkkatyön ympärille, ja yksilöt voivat kokea moraalista velvollisuutta työllistyä. (Heikkilä 2011, 38, 44–45.) Heillä on myös kokemuksia ulkopuolisuuden tunteista eli siitä, että toisenlaisessa tilanteessa elävät ystävät tai sukulaiset eivät ymmärrä. Toimeentulon niukkuutta voidaan joutua peittelemään tai selittelemään. (Åkerblad 2011, 32.)

Siitä huolimatta, että työssä on kyse yleensä hyvin arkisista asioista, eli toimeentulosta, asumisesta, itsensä ja lastensa elättämisestä (Julkunen 2008, 117), prekarisaatiotutkimuksissa puhutaan harvoin rahasta. Puhe kääntyy mieluummin positiivisiin tunteisiin, kuten intohimoon, vapauden tunteeseen ja innostumiseen. Ylöstalo ym. (2018, 121) selittävät tämän puhettavan liittyvän yksilöllisten valintojen ja työn aikaansaamien myönteisten tunteiden ihannointiin. Osa- ja määräaikaisissa työsuhteissa sekä itsensä työllistäjät ja yrittäjät jakavat kyllä kokemuksen toimeentuloon liittyvästä huolesta, mutta etenkin itsensä työllistäjät ja yrittäjät tasapainoilevat intohimoisen tekemisen ja riittävän toimeentulon ristipaineissa (Ylöstalo ym. 2018, 119).

Prekaari toimijuus on liikkumista tuntemisen, aktiivisen toiminnan ja olemisen taasoilla. Toimijuus voi olla myös pientä ja vaikeasti havaittavaa, esimerkiksi jonkin asian tai tilanteen sietämistä. Sietäminen tekee elettävämmäksi epävarman tilanteen, jonka päämääränä on rakentaa aktiivisesti ymmärrettävyyttä, yhteisyyttä ja kokemusta sopivalla tavalla toimimisesta. Sietäminen ei siis ole passiivista olosuhteisiin sopeutumista, vaan aktiivista toimintaa. (Åkerblad 2014, 150.)

Prekaariin työmarkkinatilanteeseen liittyviä positiivisia puolia ovat perspektiivin saaminen asioihin sekä arvojen ja arvostusten muokkaaminen toisenlaisiksi. Hetket työsopimusten välissä voivat olla myös kaivattuja hengähdyshetkiä työelämän uuvuttavuudelta. Etuoikeutta voidaan kokea myös siitä, että saa luoda itselleen ominaisen rytmin. Toisaalta jaksamiongelmat voivat johtaa työkyvyttömyyseläkkeeseen tai sen odotteluun. Sairasloimat ovat riski, ja sapattivapaaseen ei ole edes mahdollisuutta. (Åkerblad 2011, 33.)

Prekarisaatio sekoittaa nykyisyyden ja tulevaisuuden: ennakoimaton ja epävarma tulevaisuus synnyttää vaatimuksia tulevaisuuden ennakoinnista. Hataran nykyisyyden ja sattumanvaraisen tulevaisuuden tilanteessa prekaarin tulisi pystyä ennustamaan tulevaa ja tekemään järkeviä valintoja, jotta voisi varmistaa toimeentulon ja mahdollisuuden mielekkääseen työntekoon tulevaisuudessa. (Åkerblad 2011, 19–36). Oman osaamisen kartuttaminen, esimerkiksi kouluttautumalla, on helposti hahmotettava tapa oman työmarkkina-aseman kohentamiseen, huolimatta siitä, että koulutus ei enää takaa työtä ja toimeentuloa (Åkerblad 2014, 35).

Pettymyksiä seuraa erityisesti siitä, jos kokee oman toiminnan merkityksettömäksi. Olennaista prekaarin toimijan kannalta on, miten hän pystyy sietämään työelämän realiteetteja ja niiden aiheuttamaa levottomuutta, kokemaan kykenevyyttä sopeutua työtehtävien, työyhteisöjen, työaikojan ja työn tekemisen paikkojen vaihteluihin ja täyttämään kulloisenkin projektin vaatimukset. (Åkerblad 2014, 152–152).

Prekaarin selviytymiskeinot arjen epävarmuudessa ovat yksilöllisiä: vaihtoehdot vaihtelevat uudelleen kouluttautumisesta elinkustannusten säästämiseen, ammattiyhdistysliikkeen syyttelystä poliittisen aktiivisuuden heräämiseen tai lapsihaaveiden siirtämisestä

perheeseen keskittymiseen. Se mikä auttaa toista jaksamaan (esimerkiksi perhe ja lapset), voi toiselle tuottaa lisää jaksamattomuutta ja riittämättömyyttä. (Pöllänen 2016.)

3.2.2 *Rakenteellinen pakko ryhtyä yrittäjäksi*

Vanhan työn maailmassa työstä maksettiin kuukausipalkkaa, joka oli vakio riippumatta siitä, miten hyvin oli työnsä kuluvan kuukauden aikana tehnyt. Uutta työtä kuvaa monien kohdalla se, että työstä maksetaan korvaus suorituskohtaisena palkkiona. Se tekee toimeentulosta epävarmaa, sillä palkkioiden määrää ja ajankohtaa ei välttämättä tiedä etukäteen. (Holvas & Vähämäki 2005, 68–69.) Vastaavasti freelancetoimittajan työhön kuuluu jutun kirjoittamisen lisäksi jutun myyminen. Jos etukäteen on sovittu valmiin jutun kirjoittamisesta, voi olla, ettei tilaaja hyväksykään valmista työtä. Palkkio jää saamatta, kunnes kirjoitus on hyväksyttävässä muodossa. Lisäksi eri töiden välillä odotteluun ei ole varaa, vaan edellisen työn valmistuttua on heti aloitettava kirjoittamaan uutta juttua ja etsittävä uusia rahoittajia tai jutun julkaisijoita. (Holvas & Vähämäki 2005, 95.) Palkkioiden maksaminen vaikuttaa ajankäyttöön, kulutukseen ja harrastuksiin. Tulevaisuuden, lomien, asunnon tai lasten hankkimisen suunnittelu on vaikeaa, kun talous on hataralla pohjalla eikä tuloista ja niiden maksuajankohdasta ole varmuutta. (Holvas & Vähämäki 2005, 68–69.)

Liikunta- ja hyvinvointiala on esimerkki toimialasta, jossa yrittäjäyys ja itsensä työllistämisen ovat tyypillisiä tapoja tehdä töitä. Valtion ja ammattiyhdistysliikkeen tarjoamat kollektiiviset suojat ovat hauraita. Esimerkiksi yksityisen liikunta- ja hyvinvointialan työehtoja ei ole säännelty työehtosopimuksella. Alalla työnantaja voi edellyttää, että liikunnanohjaaja kantaa osan yrittäjän taloudellisesta riskistä vaikka siten, että palkka riippuu tunneille osallistuvien asiakkaiden määrästä. Ohjaaja voi myös jäädä kokonaan ilman palkkaa, jos suunniteltu tunti peruutetaan siksi, että tunnille ei osallistu tarpeeksi paljon asiakkaita. Työntekijän on siis aina oltava valmiudessa työntekoon, mutta työnantajalla ei ole velvoitetta tarjota työtä. Liikuntaohjaajan työ on käytännössä myös epäsäännöllistä osa-aikatyötä, joten kohtuullisen toimeentulon hankkiminen voi olla todella vaikeaa. Työhön liittyy myös paljon sellaista työtä, josta ei makseta palkkaa lainkaan, esimerkiksi asiakkaiden vastaanotto ja maksun kerääminen, tunnin valmistelu ja paikkojen tai välineiden siivoaminen. Päätoiminen joogaopettaja on laskenut, että hän käyttää viikossa kahdeksan tuntia ennen ja jälkeen tuntien työhön, josta hän ei saa korvausta. (Koivunen & Ojala 2015, 5–10.)

Esimerkiksi joogaopettajien keskuudessa on syntymässä uusia jakoja sen suhteen, ketkä pääsevät töihin työntekijän asemaan ja ketkä joutuvat työskentelemään yrittäjinä. Työntekijän pitäminen on kallista, ja liiketoiminnallinen riski on yrittäjän kannettavana.

Siirtämällä tuntien pitämistä omalla toiminimellä toimiville opettajille joogakoulut välttyvät työnantajan lakisääteisiltä maksuilta ja yritys rakenne pysyy kevyenä. Myös sunnuntaituntien pitäminen on halvempaa alihankkijalla kuin omalla henkilökunnalla, jolle pitäisi maksaa sunnuntailisää. Oman toiminimen perustaminen voi olla mahdollisuus kilpailla tarjolla olevien tuntien pitämisestä ja siten turvata omaa toimeentuloa. Alalle muodostuu tällöin työnjaon sisäisiä markkinoita, joilla kilpaillaan erilaisin ehdoin. Joogakoulu yrittäjät pääsevät irtisanoutumaan työnantajan velvoitteista ja joogaopettajat menettävät osan sosiaaliturvastaan. Työ ja toimeentulo siirtyvät näin aimo harppauksen lakisääteisen sääntelyn ulkopuolelle. (Koivunen & Ojala 2015, 11–15.) Lisäksi kun sosiaaliturva on rakennettu palkkatyön varaan, joutuvat yksin yrittäjät hankalaan tilanteeseen, sillä sosiaaliturvajärjestelmä ei turvaa yksinyrittäjien kohtuullista toimeentuloa (Venäläinen 2011, 90). Työmarkkinoille on syntynyt uusia toimintalogiikkoja, jotka tuottavat rakenteellista pakkoa ryhtyä yrittäjäksi ja jättäytyä sosiaaliturvajärjestelmän tukiverkkojen ulkopuolelle.

Riittävän toimeentulon hankkiminen käy erittäin vaikeaksi etenkin silloin, jos palkkiot ovat samaa luokkaa kuin työsuhteessa maksettava minimipalkka, kuten esimerkiksi Foodoran tapauksessa (Räisänen 2018). Seitsemän euron tuntiperusteinen korvaus ilman työsuhteeseen kuuluvaa turvaa tai etuja, omalla toiminimellä ja omalla riskillä alkaa muistuttaa jo amerikkalaisen Barbara Ehrenreichin *Nälkäpalkalla*-teoksen (2003) turvatonta työssäkäyvän köyhän elämää.

3.3 Erimielisyyksiä suomalaisen prekariaatin laajuudesta

3.3.1 *Liioiteltu ilmiö vai miljoonan marginaali?*

Suomalaisen prekariaatin koosta on esitetty toisistaan hyvin kaukana olevia arvioita. Ne vaihtelevat Dan Koivulaakson ym. (2010, 28–34) noin miljoonasta (vuonna 2009) Pasi Pyöriän ja Satu Ojalan (2016b, 59) arvioon, joka on noin 270 000.

Julkisuudessa prekaarisuuteen liittyvistä ilmiöistä puhutaan vähintään viikoittain. Esimerkiksi Helsingin Sanomat uutisoi 13.9.2018 lähihoitajasta, jonka palkka on niin pieni, ettei se riitä elämiseen (Syrjälä 2018) ja 30.10.2018 kielenkääntäjistä ja graafisista suunnittelijoista, jotka tekevät keikkatöitä digitaalisen työnvälityksen kautta pienillä palkkoilla. Digitaalinen työnvälitys on kuitenkin Suomessa vielä vaatimatonta (Luukka 2018.) YLE uutisten internetsivuilta löytyy hakusanalla ”pätkätyö” 136 osumaa vuodelta 2018.

Pyöriä ja Ojala suhtautuvat julkisuudessa käynnissä olevaan prekarisaatiokeskusteluun ja erityisesti ilmiön laajuuteen kriittisesti. He ovat tutkineet prekaarin työn lisääntymistä

ja selvittäneet ilmiön yleisyyttä tilastokeskuksen työoloaineistojen 1984–2013 avulla. Työolotutkimus perustuu työvoimatutkimuksesta poimittavaan palkansaajaotokseen ja käyntihaastatteluihin. Vuosittainen otoskoko on vaihdellut noin 3 000 ja 5 000 henkilön välillä. (Pyöriä & Ojala 2016a, 352; 2016b, 47.)

Pyöriän ja Ojalan aineisto edustaa 15–64-vuotiaita palkansaajia, joiden säännöllinen viikkotyöaika on yli 10 tuntia. Aineistoon ei kuitenkaan kuulu satunnaisten ansiotulojen ja sosiaaliturvan yhdistämisellä eläviä henkilöitä tai nollatuntisopimuksella työskenteleviä henkilöiltä eli niitä, joita prekarisaatio koskettaa rankimmin. Aineistossa on kuitenkin mukana sellaiset henkilöt, jotka ovat tarkasteluajankohtana työskennelleet vaikka lyhyillä määräaikaisilla työsopimuksilla. (Pyöriä & Ojala 2016a, 353; 2016b, 48; 2017, 49.) Aineistosta puuttuvat kuitenkin työttömät, apurahansaajat, freelancerit ja itsensä työllistäjät.

Pyöriän ja Ojalan tutkimuksessa prekaarisuus määritellään siten, että epävarmuus ja työmarkkina-asemaa koskeva huono-osaisuus ovat kasautuneet. Prekaarille työlle annetaan viisi kriteeriä, ja kun vastaaja kokee vähintään kolmen näistä koskevan itseään, luokitellaan hänet prekaariksi. Käytetyt kriteerit ovat:

1. Ylikoulutus, eli henkilöllä on korkea-asteen tai keskiasteen koulutus, mutta hänen työnsä sisältö on enimmäkseen rutiininomaista.
2. Työmarkkinariski on toteutunut, eli henkilö on ollut työttömänä vähintään kerran viimeisen viiden vuoden aikana.
3. Henkilö on epätyypillisessä työsuhteessa eli määräaikaisena tai tekee työtä vuokratyösuhteessa.
4. Henkilö kokee työmarkkinariskiä eli pelkoa lomautuksesta, irtisanomisesta tai työttömyydestä.
5. Henkilöllä on huonot työllistymismahdollisuudet oman arvionsa mukaan. (Pyöriä & Ojala 2016a, 353; 2016b, 48; 2017, 49.)

Yhdessä kolmesta Pyöriän ja Ojalan vastaavista tutkimuksista ylikoulutus-kriteeri on vaihdettu alimpaan tulodesiiliin kuulumisen kriteeriksi (2016b, 353). Kriteereistä kolme ensimmäistä ovat luonteeltaan objektiivisia ja kaksi viimeistä subjektiivisia.

Osa-aikatyön tekeminen epätyypillisestä työsuhteesta on rajattu pois, koska osa-aikatyön vapaaehtoisuutta ei ole kysytty työoloaineistossa ennen 2000-lukua ja sitä tehdään mainitun tutkimuksen mukaan usein omasta valinnasta. (Pyöriä & Ojala 2016a, 353; 2016b, 48–49; 2017, 50.) Väite osa-aikatyön vapaaehtoisuudesta on ristiriidassa sen kanssa, että Työvoimatutkimuksen (SVT 2014, Työllisyys ja työttömyys ---) mukaan noin kolmannes osa-aikaisista palkansaajista olisi halunnut tehdä kokoaikaista työtä, ja kokoaikatyön puute oli naisille suurin syy työskennellä osa-aikaisesti. Muita syitä tehdä osa-aikaisesti töitä ovat opiskelu, lasten tai omaisten hoito ja terveydelliset syyt.

Pyöriän ja Ojalan tutkimuksen tulosten mukaan prekaareiksi luokiteltujen palkansaajien määrä on vaihdellut taloussuhdanteiden mukaan ollen pienimmillään 7 % palkkatyötä tekevien osuudesta vuonna 1990 ja suurimmillaan 17 % vuonna 1999. Vuotta 1990 edelsi Suomessa lähes täystyöllisyyden aika, ja 1997 Suomi oli toipumassa poikkeuksellisen syvästä lamasta. Vuosien 2008–2009 ja 2012–2013 finanssikriisin ja kaksoistaantumien vaikutukset ovat lievempiä kuin 1990-luvun laman, eikä vuoden 2013 tilanne poikkea juuri kymmenen vuotta aikaisemmasta tilanteesta, jolloin kasvunäkymät olivat positiiviset. (Pyöriä & Ojala 2016a, 360; 2016b, 52–53, 58; 2017, 58–59.)

Taulukko 1 Palkkatyötä tekevän prekariaatin yleisyys vuosina 1984–2013 (%) (mukailtu Pyöriä & Ojala 2016b, 52; 2017, 51.)

Vuosi	1984	1990	1997	2003	2008	2013
3-5 kriteeriä	10	7	17	13	8	12
N	4 502	3 503	2 978	4 104	4 392	4 876

Vuosittaiset tarkastelut osoittavat, että 1990-luvulla suomalainen työelämä prekarisoitui, mutta on sen jälkeen normalisoitunut. Radikaalia muutosta tarkasteltavan 30 vuoden aikana ei voida Pyöriän ja Ojalan (2016a, 360, 363; 2016b, 58; 2017, 51–53) mukaan sanoa näillä mittareilla tapahtuneen. Pyöriä ja Ojala väittävätkin, että epävarmuus koko työmarkkinakenttää kuvaavana ilmiönä on liioiteltua ja työn prekarisaatiossa on kyse taloussuhdanteiden mukaan vaihtelevasta ilmiöstä. Prekariaatin osuus Suomessa on Pyöriän ja Ojalan (2016b, 59) mukaan noin 10 % palkansaajista eli noin 270 000 henkilöä.

Pyöriä ja Ojala eivät (2016a, 360, 364; 2016b, 58; 2017, 48) allekirjoita väitettä siitä, että palkkatyö olisi muuttunut aiempaa epävarmemmaksi 2000-luvulla tai että tietotyöntekijät olisivat prekaarissa asemassa. Heidän mukaansa korkea koulutustaso ja osaaminen ovat edelleen investointi niin yksilö- kuin yhteiskunnankin tasolla. Toisaalta prekarisaatiokeskustelussa ei väitetäkään, että palkkatyö olisi kokonaan muuttunut ja prekaariudesta olisi tullut tai tulossa valtavirtaa. Suurin muutos onkin ehkä se, että korkea koulutustaso ei enää *takaa* tiettyä asemaa työmarkkinoilla tai tiettyä elintasoja, ja epävarmuus voi koskettaa nyt ketä tahansa riippumatta koulutustasosta.

Pyöriä ja Ojala (2016a, 364; 2017, 61–62) esittävät, että todellinen prekariaatti eli Suomessa silloin, kun maaseutuelinkeinojen työllistävyys väheni ja maaseudulla tilattoman väestön osuus kasvoi ja siirtymien maaseudulta kaupunkeihin alkoi. Sotien jälkeen yhteiskunnan tukijärjestelmät olivat kehittymättömiä, työmarkkinoiden säätely vähäistä ja toimeentulo nykyistäkin epävarmempaa. Pyöriä ja Ojala ovat siis samoilla linjoilla Berardin (2006, 71–76) kanssa siitä, että fordistisen ajan palkkatyön aikakausi, johon prekariaattikeskustelussa verrataan epävarmuuden kokemuksia, on ollut vain muutaman vuosikymmenen mittainen, jos sitä on ylipäätään koskaan ollut.

Jokinen ja Venäläinen kritisoivat Pyöriän ja Ojalan tutkimusta monelta kannalta ja väittävät tutkijoiden ”objektiivisten” (Pyöriä ja Ojala kirjoittavat käyttävänsä objektiivisiä mittareita) mittareiden konstruoinen olevan poliittista. Lukija joutuu miettimään johtopäätöksistä, onko todella niin, että radikaaleja muutoksia suomalaisessa työelämässä ei ole tapahtunut viimeisen 30 vuoden aikana, vai johtuuko osoitettu muuttumattomuus siitä, että valitut mittarit eivät ole tavoittaneet näitä muutoksia. Erotuksena Pyöriän ja Ojalan tutkimustuloksista Jokinen ja Venäläinen eivät ole lainkaan vakuuttuneita palkkatyön asemasta positiivista tulevaisuudenuskoa ja turvallisuudentunnetta ylläpitävänä voimana. (Jokinen & Venäläinen 2016.)

Lisäksi Jokinen ja Venäläinen kritisoivat Pyöriän ja Ojalan otosta ja osa-aikatyön jättämistä tutkimuksen ulkopuolelle. Otos perustuu vain palkkatyössä oleviin, ja prekariaatti määritellään osuutena työllisestä työvoimasta siitä huolimatta, että erilaisten aktivointitoimien kohteena tai työttömänä on noin puoli miljoonaa suomalaista. Osa-aikatyön jättäminen pois tutkimuksesta vääristää tuloksia, etenkin kun jatkuvaa osa-aikatyötä tekevien määrä on noussut huomattavasti esimerkiksi vuosien 1997 ja 2015 välillä. (Jokinen & Venäläinen 2016, 325.) Työmarkkinoiden suuntauksia ilmentää myös lyhyiden työsuhteiden osuus kaikista alkaneista työsuhteista. Näiden osuus on vuosien 1998 ja 2007 välillä kasvanut 40 prosentista 60 prosenttiin (Soininen 2015, 117).

Edellisten lisäksi Pyöriän ja Ojalan tutkimuksen ongelmana on, että se ohittaa kokonaan prekarisaatiolle ominaiset työn kategorioiden sekoittumisen, moninaistumisen ja laadullisesti uudenlaisten työn muotojen syntymisen. Palvelualojen työntekijöiden eurooppalaisen kattojärjestön UNI European tuore tutkimus kertoo jopa 12 % Ruotsin työikäisistä tehneen töitä netin digitaalisten palvelualustojen kautta keikkatalouden (gig economy) piirissä (Huws & Joyce 2016). Suomesta vastaavaa tietoa ei ole tällä hetkellä saatavissa (UNI Europa Global Union 2016, Crowd work in ---).

Jokinen ja Venäläinen (2016, 327) moittivat myös sitä, että Pyöriä ja Ojala vahvistavat tutkimuksellaan palkkatyön normia, mikä ei auta millään tavalla niitä, jotka syystä tai toisesta eivät saavuta tätä normia. Epätyypillisyyttä ei tulisi nähdä vähäistä huomiota vaativana marginaali-ilmiönä, vaan sosiologisella työntutkimuksella voitaisiin luoda analyyttisiä välineitä hahmottamaan sellaista toimintaympäristöä, jossa erilaiset marginaalit voisivat tehdä elämästään elettävämpää. Toisaalta, työelämän epävarmistumisen diskurssin vahvistumisella on se haitallinen seuraus, että silloin työntekijöiden voi olla vaikeampaa taistella työehtojen heikentämistä vastaan (Pyöriä & Ojala 2016a, 364; 2016b, 59).

Dan Koivulaakso ym. (2010, 31–32) laskevat prekariaattiin kuuluvan noin miljoona suomalaista. Tämä joukko koostuu työttömistä, määräaikaississa työsuhteissa työskentelevistä, vuokratyöntekijöistä, yksinyrittäjistä ja jatkuvaa osa-aikatyötä tekevästä, joiden määrä on noin 900 000 (vuonna 2009). Kaikki näihin ryhmiin kuuluvat eivät toki koe

epävarmuutta, mutta toisaalta luvuissa ei ole mukana hankalasti tilastoituvia ryhmiä, kuten pimeästi tehtävää työtä, ulkomaalaista vierastyövoimaa, apurahatutkijoita, osuuskuntia tai piilotyöttömiä. Luvut eivät myöskään sisällä erilaisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden kohteena olevia henkilöitä, kuten työharjoitteluissa, työelämävalmennuksissa tai työvoimakoulutuksessa olevia tai tukityöllistettyjä. Myöskään opiskelijoita ei ole laskettu mukaan lukuihin. Todellinen luku voi siis olla arvioitua pienempi tai suurempi, ja Koivulaakso ym. arvioivatkin prekaarisuuden koskettavan noin miljoonaa suomalaista.

3.3.2 Prekariaatin laajuus tilastojen valossa

Tähän alalukuun olen koonnut Tilastokeskuksen, Työ- ja elinkeinoministeriön ja Melan tietoja koskien sellaisia väestöryhmiä, joiden voidaan katsoa todennäköisesti olevan prekaarissa asemassa. Tarkastelun kohteenaani ovat erilaiset työsuhdetyypit, itsensä työllistäjät, lyhyissä eli alle vuoden mittaisissa työsuhhteissa olevat, työttömät ja apurahansaajat. Tarkastelen, miten tilanne eri kategorioissa on muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Jos tältä aikaväliltä ei ole saatavissa tietoa, käytän tuoreinta ja vanhinta tietoa. Näiden tietojen avulla pyrin luomaan käsityksen työmarkkinoiden muutoksista lähimenneisyydessä ja arvioin näiden tietojen valossa Koivulaakson ym. ja Pyöriän & Ojalan näkemyksiä suomalaisen prekariaatin koosta.

Tutkimusta tehdessäni tuoreimmat saatavilla olevat tiedot ovat syyskuulta 2018, ja kymmenen vuotta aiempi ajankohta on finanssikriisin aikaa syyskuussa 2008. Vertailuajankohta on kuitenkin perusteltu, sillä finanssikriisin vaikutukset käänisivät työllisyyden laskuun vasta vuonna 2009 (SVT 2009, Työllisyys kääntyi laskuun ---). Syyskuun 2008 luvut edustavat siis vielä hyvän taloussuhdanteen aikaisia lukuja, kuten myös syyskuun 2018 luvut, jolloin työttömyys on jopa ennätysalhainen (SVT 2018, Työttömyys vähentynyt selvästi ---). Taulukoiden luvut eivät huomioi vertailussa ikärakenteen muutoksia, mikä selittää jonkin verran epätyypillisten töiden kasvua.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa tarkastellaan palkansaajien määrien kehittymistä työsuhdetyypeittäin. Tarkasteltaessa viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia voidaan havaita, että jatkuvassa kokoaikatyössä olevien palkansaajien osuus on pienentynyt ja määräaikaisissa työsuhhteissa tai osa-aikatyötä tekevien osuus on kasvanut. Taulukosta kaksi käy ilmi muutokset palkansaajien lukumäärissä työsuhteen tyyppin mukaan syyskuun 2008 ja syyskuun 2018 välillä.

Taulukko 2 Palkansaajien määrien vertailu työsuhteen tyyppin mukaan 09/2008 ja 09/2018 välillä (laskelmani SVT 2018, Liitetaulukko 13 Palkansaajat ---; SVT 2008, 4.2 Palkansaajat työsuhteen ---pohjalta).

	Vuosi/kuukausi		Muutos	
	2008/09	2018/09	2018/09 - 2008/09	
	1 000 henkeä	1 000 henkeä	1 000 henkeä	Prosenttia (%)
Työsuhde				
Kaikki palkansaajat	2180	2181	1	0,05 %
- jatkuva kokoaikatyö	1683	1633	-50	-2,97 %
- jatkuva osa-aikatyö	189	212	23	12,17 %
- määräaikainen kokoaikatyö	223	235	12	5,38 %
- määräaikainen osa-aikatyö	85	101	16	18,82 %
- osa- ja määräaikaiset yhteensä	497	548	51	10,26 %

Palkansaajien kokonaismäärä on kymmenen viime vuoden ajan säilynyt suunnilleen ennallaan. Jatkuvassa kokoaikatyössä olevien osuus on vähentynyt noin 3 %, mutta määräaikaisessa kokoaikatyössä olevien osuus on lisääntynyt yli 5 %. Palkansaajista eniten on kasvanut määräaikaista osa-aikatyötä tekevien henkilöiden osuus, melkein 19 %, ja jatkuvaa osa-aikatyötä tekevien osuus yli 12 %. Osa-aikatyötä tekevien joukossa on paljon muun muassa opiskelijoita, jotka useimmiten haluavatkin tehdä vain osa-aikaisesti töitä. Palkansaajia työsuhdetyypeittäin tarkasteltaessa voidaan kuitenkin todeta, että työsuhde-markkinat ovat jossain määrin epävarmistuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2008 kaikista palkansaajista muuta kuin jatkuvaa kokoaikatyötä teki 497 000 henkilöä ja 548 000 henkilöä vuonna 2018 eli kasvua on ollut noin 10 %.

Palkansaajien rinnalla tarkastelen työttömien, pitkäaikaistyöttömien ja avoimien työpaikkojen määrien kehittymistä. Taulukkoon kolme olen koonnut työttömien ja avoimien työpaikkojen määrät syyskuussa 2008 ja 2018.

Taulukko 3 Työttömien määrän muutokset 09/2008 - 09/2018 lkm ja % (laskelmani Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, Työllisyyskatsaukset, vuosi 2008; Työ- ja elinkeinoministeriö 2018, Työllisyyskatsaus Syyskuu 2018 pohjalta)

	Vuosi/kuukausi		2008/09 - 2018/09	
	2008/09	2018/09	Muutos lkm	Muutos %
Työttömiä työnhakijoita	188 400	232 100	43 700	23,3
Pitkäaikaistyöttömiä	42 000	70 300	28 300	67,38
Avoimia työpaikkoja	73 000	100 600	27 600	37,8

Työ- ja elinkeinoministeriön tietojen mukaan työttömien työnhakijoiden määrät ovat nousseet yli 23 % ja pitkäaikaistyöttömien määrä yli 67 % viimeisen kymmenen vuoden aikana. Toisaalta myös avoimien työpaikkojen määrät lisääntyivät melkein 38 %, eli

muutoksissa on havaittavissa myös kohtaanto-ongelmien kasvua. Työttömyys on kuitenkin kokonaisuutena lisääntynyt, ja erityisesti pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut merkittävästi.

Apurahansaajien määrät ovat nousseet vuodesta 2009 vuoteen 2016 sekä taiteen että tieteen aloilla. Apurahalla elävien määrät koko väestöön suhteutettuna ovat kuitenkin pienet ollen vuonna 2016 noin 3 500 henkilöä.

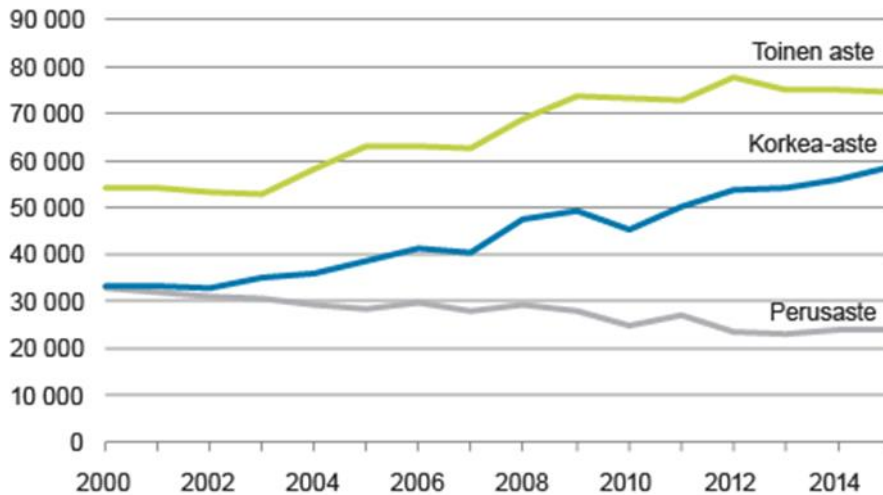
Taulukko 4 Apurahansaajien määrät ja tulot 31.12.2009 ja 31.12.2016 (mukailtu Mela 2018, Aikasarjat, apurahansaajat).

Apurahansaajat lukumäärä	2009	2016
Taide	775	1122
Tiede	1387	2474
Apurahansaajien keskimääräinen työtulo €		
Taide	18 021	20 696
Tiede	18 395	23 529

Apurahoja myönnetään jonkin verran enemmän tieteen- kuin taiteentekijöille. Molemmilla aloilla apurahojen lukumäärät ovat kasvaneet selkeästi. Myös euromääräisissä summissa on kasvua, tieteentekijöillä enemmän kuin taiteentekijöillä. Apurahansaajat kuuluvat prekaarisuuden piiriin, sillä apurahat ovat määräaikaista ja niiden jatkuminen on aina epävarmaa. Apurahan saajien määriä tarkasteltaessa ei voida päätellä, onko kehitys positiivista vai negatiivista, sillä alojen rahoitusta on voitu leikata muualta.

Åbo Svenska Teaterin teatterinjohtaja Jukka Aaltosen mukaan teattereilla on Suomessa nykyään enää hyvin vähän vakituisia näyttelijöitä. Suurin osa näyttelijöistä työskentelee freelancereinä tai apurahoilla. Monet apurahataiteilijat tekevät pienessä ryhmässä oman produktion ja tarjoavat sitä teatterille esitettäväksi. (Aaltonen 2019.) Tieteen kohdistettua rahoitusta on supistettu leikkaamalla yliopistoilta menosäästöillä ja indeksikorotuksen jäädyttämisellä noin 155 miljoonaa euroa verrattuna vuosien 2016 ja 2018 väliseen tilanteeseen (Tiedeliitto 2015).

Itsensä työllistävien osuus on myös 2000-luvulla ollut kasvussa, ja etenkin korkeasteen tutkinnon suorittaneiden itsensä työllistäjien määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosien 2000 ja 2014 välillä.

Kuvio 1 Itsensä työllistäjät koulutuksen mukaan vuosina 2000–2015, 15–64-vuotiaat (Pärnänen 2016)

Toisen asteen tutkinnon suorittaneista vuonna 2000 noin 54 000 työllisti itse itsensä ja vastaavasti vuonna 2015 noin 74 000. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista vuonna 2000 vain runsaat 30 000 työllisti itse itsensä, mutta vuonna 2015 määrä on noin kaksinkertaistunut ollen liki 60 000. Vain pelkän perusasteen varassa olevien henkilöiden itsensä työllistäminen on laskenut 2000-luvulla. Itsensä työllistäjien määrän voidaan arvioida oheisen kuvion perusteella vuonna 2015 olleen noin 158 000 henkilöä ja vertailuvuonna 2000 noin 110 000 henkilöä. Kasvua on ollut noin 48 000 henkilöä eli 44 %.

Alle vuoden pituisten työsuhteiden määrässä on myös pientä kasvua viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 5 Alle vuoden kestäneiden työsuhteiden määrät syyskuussa 2008 ja syyskuussa 2018 (laskelmani SVT 2008, 10.6 Palkansaajien alle vuoden ---; SVT 2018, Liitetaulukko 38. Palkansaajien alle vuoden --- pohjalta)

Alle vuoden kestäneiden työsuhteiden määrät				
	09/2008	09/2018	Muutos lkm	Muutos %
Palkansaajat yhteensä	517 000	540 000	23 000	4,45 %

Vuonna 2008 lyhyissä työsuhteissa työskenteli noin 517 000 henkilöä ja kymmenen vuotta myöhemmin 23 000 henkilöä enemmän eli noin 540 000 henkilöä. Prosentuaalisesti muutos on yli 4 %. Tämänkin mittarin mukaan työelämä on siis jonkin verran epävarmistunut.

Tarkasteltaessa palkansaajien työsuhdetyyppien, työttömien, itsensä työllistäjien ja apurahansaajien määrien muutoksia sekä lyhyiden työsuhteiden määriä voidaan havaita, että näiden lukujen valossa työmarkkinat ovat muuttuneet jonkin verran epävarmimmiksi verrattuna kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen. Pyöriä ja Ojala ovat sitä mieltä, että

prekariisaatiota ilmiönä liioitellaan Suomessa ja että se paikantuu ajallisesti taloussuhdanteiden taantumiin. Tämä johtopäätös ei ole linjassa Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen, Työ- ja elinkeinoministeriön eikä Melan tilastojen kanssa kymmenen vuoden aikaperspektiivillä tarkasteltuna. Pyöriän ja Ojalan tutkimuksessa iso ongelma on siinä, että se tarkastelee vain työssäkäyvää väestönosaa, jolloin tarkastelun ulkopuolelle jäävät hyvinkin prekaarissa asemassa olevat työttömät, itsensä työllistäjät, apurahatyöskentelijät ja freelancerit. Näiden ryhmien koko on vuosina 2016–2018 ollut edellä esitettyjen laskelmien perusteella noin 400 000 henkilöä. Lisäksi osa-aikaisissa tai määräaikaisissa työsuhteissa työskentelee noin 548 000 henkilöä. Pyöriä ja Ojala määrittelevät prekariaatin kooksi noin 10 % työvoimasta. Tilastokeskuksen mukaan työvoiman määrä on Suomessa ollut viime vuosina noin 2 700 000 henkeä, joten 10 % tästä määrästä vastaa noin 270 000 ihmistä. Oma arvioni suomalaisen prekariaatin laajuudesta asettuu siis lähemmäs Koivulaakson ym. vajaata miljoonaa kuin Pyöriän ja Ojalan selkeää vähemmistöä eli noin 270 000 henkilöä.

Vaikka suomalaisen prekariaatin laajuudesta ei ole yksimielisyyttä ja sen kokoa on vaikea määritellä, totean, että prekaarisuus on myös suomalaisilla työmarkkinoilla olemassa oleva olennainen ilmiö, joka tuskin on poistumassa lähitulevaisuudessa. Prekariaatin laajuuden arvioimiseen vaikuttaa olennaisesti myös prekariisaation määrittely. Asiantuntijaorganisaatiot näkevät prekaarit työsuhteet yhtenä olennaisena työnteon muotona suomalaisessa työelämässä tulevaisuudessa (esimerkiksi Kauhanen 2014, 69–71; Haavisto ym. 2016, 85). Koska ilmiö on todennäköisesti tullut jäädäkseen, on tärkeää tutkia, mitä seurauksia sillä on yksilöille ja mihin kaikkiin asioihin ihmisten elämässä se vaikuttaa. On myös tärkeää pyrkiä löytämään sellaisia yhteiskunnallisia ratkaisuja, jotka tekevät prekaarien elämästä elettävämpää.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda julki prekaarien kokemuksia elämästä sekä heidän näkemyksiään siitä, miten prekaarin elämää voisi turvata. Tutkimus osallistuu tältä osin suomalaiseen prekariisaatiosta käytävään keskusteluun.

4 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni menetelmän, aineiston ja tieteenfilosofiat. Lisäksi käyn yksityiskohtaisesti läpi, miten olen tehnyt sisällönanalyysin, sekä arvioin tutkimuksen luotettavuutta.

4.1 Tutkimusmenetelmä ja aineisto

Valitsin tutkimuksessani käyttämäni menetelmät ja strategiat tutkimuksen tarkoituksen mukaan (Hirsjärvi ym. 2009, 135–139, 183–185). Tutkimukseni tavoitteena on selvittää ja kuvailla, miten epävarmuus ilmenee prekaarien elämässä, mitkä näkökulmat heille itselleen ovat tärkeitä heidän omassa tilanteessaan ja miten he niitä kuvailevat. Koska näyttää vahvasti siltä, että prekaarisuus on laaja ilmiö ja on todennäköisesti sitä myös tulevaisuudessa, halusin tutkia myös sitä, miten yhteiskunnan sosiaaliturvaa tulisi prekariaatin mielestä muuttaa, jotta se palvelisi heitä paremmin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohdana on todellisen elämän kuvaaminen moninaisuuksineen (Hirsjärvi ym. 2009, 161), joten valitsin tutkimusstrategiaksi laadullisen tutkimuksen. Tutkimalla yksittäisiä tapauksia olen pyrkinyt löytämään sen, ”mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla” (Hirsjärvi ym. 2009, 182).

Päädyin keräämään oman aineiston, sillä tuoretta laadullista aineistoa aiheesta ei ollut tallennettuna julkisiin tietovarustoihin. Sitä olisi mahdollisesti ollut saatavilla joiltain aiheita tutkineilta tutkijoilta, mutta aineiston muuntaminen tämän tutkimuksen käyttöön olisi saattanut olla haasteellista (Hirsjärvi 2009, 186).

Tutkittaessa sitä, mitä ihmiset ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat käytetään metodina haastatteluja, kyselylomakkeita tai asenneskaaloja (Hirsjärvi ym. 2009, 185). Oman aineiston keräämistä varten harkitsin henkilökohtaisia haastatteluja, kyselytutkimusta ja avoimen kirjoituksen kirjoittamisen pyytämistä. Aikataulullisista syistä päädyin pyytämään prekaarissa tilanteessa olevia henkilöitä kirjoittamaan vapaasti ja omista lähtökohdistaan heidän kokemuksistaan omaan työmarkkinatilanteeseensa liittyen sekä heidän näkemyksistään siitä, miten prekaari työasema vaikuttaa heidän elämäänsä niin työssä, arjessa, toimeentulossa kuin tulevaisuudensuunnitelmissa. Saatekirjeet ja kyselylomakkeet ovat liitteissä 1–4. En halunnut tutkimuskysymyksillä määritellä sitä, mistä vastaajat kirjoittavat, sillä yksi tutkimukseni tarkoituksista on selvittää, mikä prekaareille itselleen on tärkeää. Tästä syystä arvioin avoimen kirjoituspyynnön toimivan tutkimuksen kannalta parhaiten. Toisaalta joustin tästä periaatteesta hieman, sillä annoin esimerkinomaisesti kirjoituspyynnössä apukysymyksiä mahdollisista käsiteltävistä teemoista.

Korostin kirjoituspyynnössä kuitenkin sitä, että vastaajat saavat kirjoittaa täysin vapaasti omista lähtökohdistaan ja itselle tärkeistä asioista.

Määrittelin kohderyhmän siten, että vastaaja on määräaikaaisessa tai osa-aikaaisessa työssä, työtön, työskentelee apurahalla tai freelancerina, työllistää itse itsensä tai hankkii elantonsa jollain muulla tavalla kuin vakituisessa palkkatyösuhteessa. Kriteerinä oli myös, että vastaajan omaan työmarkkinatilanteeseen liittyy jollain lailla epävarmuuden kokemus joko työstä tai toimeentulosta.

Valitsin aineiston analysointimetodiksi sisällönanalyysin. Se on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyyseistä, ja sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysia. Sisällönanalyysissa on tärkeää rajata tutkittava ilmiö tarkkaan ja huomioida myös tutkimuksen aikana esiin nousevat kiinnostavat asiat. Sisällönanalyysillä pyritään tiivistämään aineisto ja luomaan selkeä sanallinen kuvaus ilmiöstä kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–104, 117–118.)

Tutkielmassani tieto on kuvausta tutkijoiden, asiantuntijaorganisaatioiden ja kirjoituspyyntööni vastanneiden henkilöiden kirjoituksista koskien työn prekarisaatiota ja sen seurauksia lähihistoriassa, nykypäivänä ja tulevaisuudessa. Tiedon tuottaminen on riippuvainen niin tutkijasubjektista kuin tutkimuksen kohteena olevista kirjoituksistakin. Tutkimuksen tavoitteena on luoda saadun aineiston perusteella kuvaus ilmiöstä, ja tämä tulkintoja sisältävä kuvaus on tutkimuksen tuloksena syntyvää uutta tietoa. Konstruktivistisen käsityksen mukaan inhimillinen tietämys rakentuu ihmisen mielessä. Tässä työssä kokoan yhteen monien eri ihmisten tietämyksiä, joista tutkijana teen valintoja, tulkintoja, jäsennyksiä ja yhdistelmiä aiemmin omaksumieni tietojen pohjalta. Tutkimuskysymyksiin voidaan löytää käytetyistä lähteistä riippuen monenlaista tietoa. Tieto on tämän tyyppisessä tutkimuksessa aineetonta ja muuttuvaa. Tutkijan tulee pyrkiä olemaan aineiston suhteen mahdollisimman objektiivinen, mutta oma elämäkokemus ja näkemykset vaikuttavat väistämättä esimerkiksi siihen, minkälaisia asioita tutkija huomaa valita aineistosta merkityksellisiksi ja mitä ja miten hän niitä tulkitsee. (Jyväskylän yliopisto, Konstruktivismi; Tieteen termipankki, Filosofia, Konstruktivismi; Anttila 2018, Ihmis- ja oppimiskäsitykset ---.)

Fenomenologiassa merkityksellistä on subjektiivisuus, henkilökohtaisten kokemusten pohtiminen ja yksilöllisen kokemuksen korostuminen. Se on oppia ilmiöstä, eli siinä tutkitaan todellisuuden ilmenemistä ihmiselle hänen omassa kokemusmaailmassaan. Fenomenologiassa keskeistä on myös tutkijan avoimuus, jopa siinä määrin, että tutkimuskohdetta lähestytään ilman määrättyjä oletuksia, määritelmiä tai teoreettista viitekehystä. Fenomenologia on kuvailevaa tiedettä, jossa tarkastellaan todellisuuden rakentumista kokemuksellisesti mielekkäänä. Kuvailu vaatii aina tulkintaa. (Tieteen termipankki, Filosofia, fenomenologia; Jyväskylän yliopisto, fenomenologia)

Tämä tutkimus on siis konstruktivistis-fenomenologinen, sillä prekarisaatioon liittyviä kokemuksia tarkasteltaessa uskon monen erilaisen todellisuuden olemassaoloon. Nämä todellisuudet ovat riippuvaisia vallitsevista olosuhteista, tarkastelijasta ja hänen aiemmista kokemuksistaan. Aineisto muodostuu 48 vastaajan henkilökohtaisista pohdintoista, ja niissä korostuvat vastaajien yksilölliset kokemukset. Vastaajien toivottiin kirjoittavan täysin vapaasti omista lähtökohdistaan. Tämä tapa vastaa fenomenologista tiedekäsitystä.

Koska ihmisten kokemukset ovat tutkielmani keskiössä, on syytä määritellä, mitä tarkoitan kokemuksella. Kokemukset eivät ole luonteeltaan pysyviä, vaan elettyä elämää tulkitaan aina sen hetkisestä tilanteesta käsin. Olosuhteet muuttuvat, paikka yhteiskunnassa muuttuu ja suhde kanssaihmiin vaihtelee. Kokemukset syntyvät ja muotoutuvat suhteessa omiin tulkintoihin, toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. (Saresma 2010, 60–62.) Tähän kyselyyn vastanneet henkilöt kirjoittavat kokemuksistaan tutkimuskyselyssä ehkä vähän eri tavalla, mitä he kertovat kokemuksistaan puolisolleen, sukulaisilleen tai ystävilleen. He myös kertovat niistä eri tavalla, kuin olisivat kertoneet muutama vuosi sitten tai kertoisivat muutaman vuoden kuluttua. Kokemuksen muuttumiseen vaikuttavat esimerkiksi muutokset perhetilanteessa, työtilanteessa tai vaikkapa omaisuuden karttumisessa tai menettämisessä. Kokemuksista puhuttaessa tuleekin aina ottaa huomioon konteksti, jossa asiaa käsitellään. Yksittäisestä kokemuksesta perustuvasta kertomuksesta ei voi tehdä johtopäätöstä, että joku tietty asia olisi aina tietyllä tavalla.

Ihmisten kertomukset kokemuksistaan eivät ole myöskään todistusaineistoa objektiivisesta todellisuudesta. Kokemukset ovat tietoisuutta sosiaalisesta olemassaolosta ja niissä on erilaisia tasoja: tapahtumien taso eli mitä meille todella tapahtuu; sosiaalinen taso eli miten ymmärrämme kokemuksemme sosiaalisessa kontekstissa; ruumiillinen taso eli ne kehot, joiden kautta ja joista riippuen elämä koetaan eri tavoin; tunteiden taso; arvojen ja etiikan taso eli eri ihmiset arvottavat samoja tapahtumia eri tavoilla; sekä kielen, merkitysten ja kommunikaation tasot, joiden kautta pääsemme käsiksi kokemuksiin. (Saresma 2010, 63.) Kokemusten voidaankin ajatella olevan tulkittavia prosesseja, jotka syntyvät ja muuttuvat olosuhteissa ja joihin myös kertomisen tapa vaikuttaa. Siksi kokemukset ovat aina paikantuneita ja erityisiä. (Saresma 2010, 71–72.)

Keräsin aineiston Webropol-kyselyohjelmalla, jossa vastaajat pääsivät kirjoittamaan kokemuksistaan täysin anonymisti. Laadin saatekirjeet ja vastauslomakkeet suomeksi ja englanniksi, sillä tutkimusta varten halusin saada myös ulkomaalaisten kokemuksia, koska he työllistyvät usein matalasti palkatuille palvelualoille koulutuksestaan riippumatta sekä joutuvat joskus tekemään työtä kantaväestöä huonommilla työehdoilla (Alho 2010, 114–115; Könönen & Himanen 2011, 111; Haapala 2016, 45). Julkaisin kirjoituspyynnöt saatekirjeineen julkisena viestinä Facebookissa omalla sivullani maanantaina 10.12.2018. Pyysin kontaktejani jakamaan viestiä eteenpäin. Jakoja kertyi 14. Lähestyin

lisäksi sähköpostitse noin kymmentä henkilöä, joiden ajattelin joko itse olevan prekaarissa työmarkkinatilanteessa tai joiden ajattelin tuntevan potentiaalisia vastaajia, mutta jotka eivät ole aktiivisia Facebookin käyttäjiä. Pyysin heitä joko vastaamaan kirjoituspyyntöni tai välittämään sitä eteenpäin. Sähköpostiviesti levisi usealle Turun yliopiston sähköpostilistalle ja ilmeisesti sitä kautta myös muiden yliopistojen listoille. Eräs toimittaja oli jakanut kirjoituspyyntöni 30 tuntemalleen freelance-toimittajalle. Toistin kirjoituspyynnön jakamisen Facebookissa perjantaina 14.12.2018, ja tällöin viestille kertyi myös 14 jakoa. Sähköposteja en enää lähettänyt.

Sain vastauksia kaikkiaan 51 kappaletta ajalla 10.–23.12.2018, ja kyselylomakkeeni avattiin yhteensä 248 kertaa. Jätin kolme vastausta pois analyysistä joko siksi, että vastaaja ei kokenut minkäänlaista epävarmuutta tilanteestaan tai siksi, että vastaaja oli vain antanut taustatietonsa. Analysoitavia vastauksia jäi siis yhteensä 48 kappaletta. Aineiston keruu sujui yli odotusten, sillä odotin kirjoituspyyntöni noin 10–20 vastausta, etenkin kun keräsin aineistoani joulukuussa, jolloin ihmiset ovat usein tavallista kiireisempiä.

Analysoitavista vastauksista yli 80 % on naisten kirjoituksia, ja kansalaisuudeltaan vastaajat ovat yhtä lukuun ottamatta suomalaisia. Koulutustasoltaan puolet vastaajista on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja neljännes lisensiaatin tai tohtorin tutkinnon. Pelkän peruskoulun tai lukion suorittaneita ei ole aineistossa lainkaan. Työsuhdetyypeittäin tarkasteltaessa eniten vastaajia on kokopäivätyössä määräaikaisena (33 %). Apurahatyöskentelijöitä, itsensä työllistäjiä, työttömiä ja osa-aikatyössä määräaikaisena on 10–17 % kutakin. Toimialoista eniten vastaajia työskentelee koulutuksen parissa (23 %) ja toiseksi eniten ammatillisella, tieteellisellä tai teknisellä toimialalla (19 %). Taide- ja viihdealalla tai informaatio- ja viestintäalalla on kummallakin 13 % vastaajista. Muutamia tai yksittäisiä vastaajia työskentelee lisäksi maatalouden, rakentamisen, kaupan, hallinnon- ja palvelutoiminnan sekä terveys- ja sosiaalipalvelujen alalla, kuten myös jollain muulla tutkimuksessa määrittelemättömällä alalla.

Iältään suurin osa vastaajista on 30–49-vuotiaita. Kotitalouksien koot vaihtelevat yhden henkilön kotitaloudesta kahden aikuisen kotitalouteen ja lapsiperheisiin, joissa oli yhdestä neljään lasta. Yksinhuoltajia on kolme.

Kirjoituspyynnössä kysyin myös epävarmuustekijöiden kasaantumista Pyöriän ja Ojalan (2016a, 353; 2016b, 48; 2017, 49) käyttämien kriteerien mukaan. Kolmesta viiteen epävarmuustekijää on omalla kohdallaan kokenut 20 vastaajaa. Vastaajista yli puolet asuu ruuhka-Suomessa. Kotitalouden menojen kattaminen kotitalouden tuloilla oli erittäin hankalaa, hankalaa tai melko hankalaa noin kolmannekselle vastaajista. Vastaajien kaikki taustatiedot löytyvät yksityiskohtaisesti liitteestä viisi.

4.2 Tutkimusaineiston analysointi sisällönanalyysillä

Laadullinen sisällönanalyysi on väljä analyysimetodi tekstimuotoiselle tutkimusaineistolle, ja se sopii hyvin strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysiä tehdään tutustumalla aineistoon, koodaamalla aineistoa temaattisesti, yhdistäen löydetty koodaukset mielekkäiksi yksiköiksi ja yhdistäen koodauksen tulokset osaksi laajempaa perspektiiviä. Työskentelyssä käytetään hyväksi aiheesta aiemmin tehtyjä teorioita tai käytyjä keskusteluja. Tavoitteena on luoda tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa ilman, että sen sisältämää informaatiota kadotetaan. Analysoinnilla pyritään lisäämään informaatioarvoa ja luomaan hajanaisesta aineistosta yhtenäistä, selkeää ja mielekästä informaatiota. Aineiston käsittely perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto ensin hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Analyysia tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 122.)

Laadullisessa analyysissa teemat eivät nouse itsestään, vaan ne nousevat tutkijan aktiivisella toiminnalla aineistoa tulkitsemalla. Lopullinen tulkinta riippuu aineiston lisäksi aina myös tutkijasta, ja samasta aineistosta voidaan siis saada erilaisiakin tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 142–143.) Analyysin teemat voidaan muodostaa deduktiivisesti eli aiempiin tutkimuksiin perustuen tai induktiivisesti eli tunnistamalla tutkimusaineistosta säännöllisesti nousevia teemoja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107–110). Tutkimuksen analysoinnissa käytin induktiivista lähestymistapaa eli etsin käsiteltäviä teemoja aineistosta. Toisaalta, vaikka kirjoituspyyntö oli vapaamuotoinen, kyselylomakkeessa olin antanut esimerkinomaisesti vaihtoehtoisia asioita käsiteltäväksi, ja osa vastaajista kirjoittikin annettujen esimerkkikysymysten teemoista. Näin ollen, vaikka kirjoituspyyntö oli vapaamuotoinen, ovat annetut esimerkit osittain ohjanneet vastaajia, ja aineiston keruutavan voidaan sanoa olleen osittain deduktiivinen.

Aineiston ryhmittelyssä samaa ilmiötä kuvaavista käsitteistä muodostetaan alaluokkia, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavasti. Ryhmittelyä jatketaan ja alaluokkia yhdistelmällä muodostetaan yläluokkia, yläluokkia yhdistelmällä pääluokkia ja lopuksi pääluokkia yhdistelemällä muodostuu yhdistävä luokka, joka liittyy tutkimustehtävään. Alaluokka ja yhdistävä luokka on aina olemassa, mutta vasta analyysin edetessä selviää, muotoutuuko niiden väliin väliluokka ja yläluokka tai muita lisäluokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–127.)

Ilmaisujen ryhmittely on osa abstrahointia eli käsitteellistämistä, jossa muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Koko analysoinnin ajan tulee tarkkailla, että aineistossa säilyy yhteys alkuperäiseen materiaaliin. Sisällönanalyysi ”perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta edetään kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta ilmiöstä”.

Abstrahointi on prosessi, jossa tutkija rakentaa kuvauksen tutkimuskohteesta muodostamiensa käsitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–127.)

Johtopäätösten tekemisessä tutkijan tulee pyrkiä ymmärtämään, mitä asiat merkitsevät tutkittaville. Tutkijan tulee pyrkiä ymmärtämään tutkittavia heidän omista näkökulmistaan analyysin kaikissa vaiheissa. Johtopäätösten tekeminen on olennaista, sillä ilman johtopäätöksiä analyysi on keskeneräinen ja esittelee vain järjestyn aineiston. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 127.)

Aloitin omaan aineistooni perehtymisen sitä mukaa, kun sain vastauksia. Kun vastausaika oli päättynyt, suljin kyselyn ja luin huolellisesti kaikki vastaukset läpi, vertailin ja tulkitsin niitä. Lukiessani vastauksia pyrin pelkistämään ja yhdistämään havaintoja etsimällä niistä yhdistäviä piirteitä. Yhdistäminen on mahdollista, kun havaintojen tulkitaan olevan esimerkkejä tutkittavasta ilmiöstä ja pyritään yksittäisten havaintojen yhdistämisellä muodostamaan yleisemmän tason huomioita (Alasuutari 2011, 38–41, 51–52, 237; Kiviniemi 2015, 83–83; Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–125.) Tavoitteenani oli luoda mahdollisimman laaja, vastaajien kokemuksista lähtöisin oleva kuvaus prekaarien tilanteesta ja antaa arvoa kuvauksien monipuolisuudelle. Olen pyrkinyt luomaan ymmärrystä siitä, mitä prekaarisuus voi tarkoittaa prekaarissa tilanteessa oleville ihmisille heidän eri elämänalueillaan.

Yleisemmän tason huomioista loin laadullisten aineistojen analysointiin tarkoitettuun ohjelmaan Nvivoon alustavan noodipuun. Analyysiyksikkönä käytin ajatuskokonaisuuksia, jotka saattoivat sisältää useita lauseita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Koodatessani vastauksia noodipuu muuttui matkan varrella jonkin verran. Päänoodeja syntyi 24 kappaletta ja alanoodeja 119. Viittauksia noodeihin kertyi yli 1 300 kappaletta. Kirjasin osan analyysiyksiköistä useampaan noodiin. Tutkiessani noodeja ja niiden sisältöjä huomasin, että osa koodauksista oli päällekkäisiä, ja yhdistelin noodeja ja pyrin karkeampaan jaotteluun. Tässä vaiheessa tutkimuksen toteuttamista oli havaittavissa useimmiten esiin nousevat teemat. Epävarmuuskokemusten lisäksi kirjoituksissa käsiteltiin useimmiten tunteisiin, lapsiin, itsensä työllistämiseen, apurahatyöskentelyyn, omaan toimijuuteen, prekaaririskeiltä suojaaviin tekijöihin, terveyteen, toimeentuloon, tulevaisuuden toiveisiin ja tavoitteisiin sekä työpaikoille paikantuviin tapahtumiin liittyviä teemoja. Muokkasin noodipuun vastaamaan näitä teemoja ja samalla jätin pois sellaisia teemoja, joihin olin koodannut vain yksittäisiä kommentteja. Analysoinnin vaarana oleva tiedon liika sirpalemaisuus (Alasuutari 2011, 38–41, 51–52, 237; Kiviniemi 2015, 83–83; Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–125) toteutui tutkimuksessa, ja jouduin tekemään rajauksia aineistoni suhteen. Koodasin noodipuun muokkauksen jälkeen aineiston uudelleen. Päänoodeja kertyi nyt 11 kappaletta ja alanoodeja 12. Viittauksia näihin noodeihin kertyi 750.

Luokittelin vastaajat taustatietojen eli sukupuolen, koulutustason, työtilanteen, toimialan, iän, kotitalouden koon, prekaaririskien toteutumisen, asuinpaikan ja toimeentulon kokemuksen mukaan. Luokitelluista taustatekijöistä oli tässä vaiheessa mielekästä jättää jäljelle prekaaririskit, kotitalouden koko ja kokemus toimeentulon riittävydestä, sillä muiden taustatekijöiden ensisijainen tarkoitus oli saada käsitys siitä, keitä vastaajat ovat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–106).

Epävarmuuskokemusten lisäksi prekaarien kirjoituksissa nousivat useimmin esiin erilaiset tunteet. Muita toisella koodauskierroksella jäljellä olevia, usein toistuvia teemoja olivat toimeentuloon, omanarvontuntoon, yhteiskunnan järjestelmiin ja lapsiin liittyvät kommentit.

Tunneilmaisut olivat läpileikkaava teema suhteessa kaikkiin muihin teemoihin. Ne olivat läsnä lähes kaikissa muissa käsitellyissä teemoissa. Päädyin tästä syystä tarkastelemaan aineistoa epävarmuuden kokemusten lisäksi muiden koettujen tuntemusten kautta. Jaottelin lopulta aineiston 15 eri alaluokkaan, joista muodostui neljää eri yläluokkaa: 1) Epävarmuus, 2) Pettymyksiä ja luottamuksen puutetta, 3) Pelkoja, huonommuuden tunnetta ja uupumusta sekä 4) Epävarmuudelta suojaavia tekijöitä, vapautta, luottamusta ja iloa. Kolme ensimmäistä yläluokkaa muodostavat lisäksi vielä pääluokan Epävarmuuden kokemuksia ja niiltä suojaavia tekijöitä. Yhdistävä tekijä näillä luokilla on, että prekaarisuuden piirteitä kuvataan tunteiden avulla. Seuraavassa taulukossa kuvaan luokkien muodostamisen.

Taulukko 6 Aineiston ryhmittely ja abstrahointi

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka		
Epävarmuuden kokemukset	Epävarmuus	Epävarmuuden kokemukset ja niiltä suojaavat tekijät	Prekaarisuuden piirteitä kuvataan tunteiden avulla.		
Suojaavat tekijät					
Pettymys	Pettymyksiä ja luottamuksen puutetta				
Turhautuneisuus					
Epäluottamus					
Ahdistus	Pelkoja, huononmuuden tunnetta ja uupumusta				
Häpeä, huononmuuden tunne					
Pelko, huoli					
Stressi					
Uupumus ja jaksaminen					
Ilo ja onni	Epävarmuudelta suojaavia tekijöitä sekä vapautta, luottamusta ja iloa				
Luottamus					
Omanarvontunto					
Tyytyväisyys					
Vapaus					

Tunneilmaisut eivät ole sidoksissa johonkin tiettyyn taustamuuttuun, vaan ne koskevat kaikkia vastaajia. Ne eivät myöskään sulje toisiaan pois, vaan sama henkilö voi kokea yhtäältä iloa, onnea ja tyytyväisyyttä esimerkiksi siitä, että on saanut tehdä mielekästä työtä ja kehittää itseään sekä toisaalta stressiä ja ahdistusta tulevan eläkkeen pienuudesta.

4.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan kokonaisuutena, sillä sen arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimuksen kohteen ja tarkoituksen tulee vastata sitä, mitä ollaan tutkimassa ja miksi. Tutkijan omat sitoumukset, oletukset ja motiivit tutkimuksen tekemiselle tulee tulla ilmi. Aineiston keruu pitää olla selitetty yksityiskohteisesti ja sen mahdolliset ongelmat pitää tuoda ilmi. Tutkimuksen tiedonantajien valinnasta pitää kertoa, miten heidät on valittu ja miten heihin otettiin yhteyttä. Lisäksi tulee kertoa, millaista yhteydenpitoa tutkija ja tiedonantaja ovat pitäneet, kuinka kauan tutkimusta tehtiin, miten aineisto analysoitiin sekä arvioida tutkimuksen eettistä tasoa ja tutkimuksen raportointia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163–164.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, miten prekariaatin epävarmuuden kokemukset ilmenevät ja mitkä asiat prekaareille itsellensä ovat heidän omassa elämäntilanteessaan tärkeitä sekä mitä muutoksia yhteiskunnan järjestelmissä tulisi tehdä, jotta prekaarien elämä voisi olla elettävämpää. Tätä varten pyysin prekaarissa asemassa olevia henkilöitä kirjoittamaan omasta tilanteestaan ja itsellensä tärkeitä asioista.

Pidän tutkimusta tärkeänä ainakin kolmesta syystä: 1. Talouteen ja työhön liittyvistä asioista puhuu yleensä vain pieni joukko ihmisiä eli eri alojen asiantuntijat, ja näin tavallisten työtätekevien kokemukset ja näkemykset jäävät marginaaliin. 2. Prekarisaatio on merkittävä työmarkkinoiden ilmiö, eikä sosiaaliturvaa ole onnistuttu päivittämään vastaamaan prekariaatin tarpeita. 3. Useat asiantuntijaorganisaatiot näkevät prekarisaation olennaisena osana tulevaisuuden työelämää, joten ilmiö on merkittävä osa yhteiskuntaamme myös tulevaisuudessa. Kun yhteiskunnan tukijärjestelmiä uudistetaan, tulisi meillä olla mahdollisimman laajasti tietoa siitä, minkälaisia tarpeita ihmisillä on ja miten järjestelmä palvelee eri osapuolia. Tässä tutkielmassa annan äänen tavallisille kansalaisille, jotka kuuluvat prekaariin työmarkkina-asemaan ja kokevat epävarmuutta työhön tai toimeentuloon liittyen ja lisäksi ymmärrystä ilmiöstä yksilöiden henkilökohtaisten kokemuksen tasolta tarkasteltuna.

Oletin tutkimusta aloittaessani, että kirjoituksissa painottuisi taloudellinen niukkuus ja pärjäämisvaikeudet. Olin yllättynyt siitä, että vain noin kolmannes kirjoituspyyntööni vastaajista ilmoitti kotitaloudellaan olevan hankaluuksia tulla taloudellisesti toimeen, eivätkä toimeentulovaikeudet nousseet aineistossani keskeiseksi teemaksi. Sama ilmiö on kuitenkin tullut esille myös muissa tutkimuksissa (esimerkiksi Julkunen 2008, 114, Ylöstalo ym. 2018). Ylöstalon ym. (2018, 114) tutkimuksen mukaan puhe kääntyy monesti rahan sijaan positiivisiin tunteisiin, kuten intohimoon, vapauden tunteeseen ja innostumiseen. He selittävät tämän puhettavan liittyvän yksilöllisten valintojen ja työn aikaansäämien myönteisten tunteiden ihannoinnilla.

Aiheen henkilökohtaisuuteen liittyen osasin odottaa, että tunteista kirjoitettaisiin paljon, mutta en odottanut niistä tulevan tutkielmani pääteemaa. Oletin vastaajien kirjoittavan toimeentulon lisäksi työhön ja normaaliin arkeen sekä tulevaisuudensuunnitelmiin liittyvistä asioista. Tunteiden tarkastelun kautta pääsen kuitenkin käsiksi useimpiin kirjoituksissa käsiteltyihin konkreettisiin asioihin. Tunteita ja niiden taustalla olevia tapahtumia analysoimalla saa hyvän kuvan siitä, mistä prekaarisuudessa on kyselyyni vastanneiden keskuudessa kyse ja mitkä asiat heille ovat tärkeitä.

Huolimatta aineiston keräämisestä lumipallomenetelmällä ja aloittaen omista kontakteistani uskon kuitenkin, että kyselyyni vastanneet henkilöt eivät suurimmalta osin kuulu omaan tuttavapiiriini. Ainakaan en pysty heitä tunnistamaan vastauksista. Kyselyn hyvästä levinneisyydestä kertoo se, että sitä on avattu 248 kertaa ja noin puolet vastaajista on ruuhka-Suomen ulkopuolelta, eli kysely on levinnyt maantieteellisesti hyvin. Kyselyn hyvä leviäminen yliopistojen listoilla näkyy koulutustason ja toimialan luokitteluisa. Myös toimittajan 30 freelancertoimittajalle edelleen lähettämä kysely näkyy vastaajien taustatiedoissa, sillä heitä on vastaajissa useampia. Kysely on tavoittanut myös taiteilijoita hyvin, vaikka heitä ei omiin kontakteihini juuri kuulukaan.

Aineistoin hankintatavan heikkoutena on, että avoin kirjoituspyyntö aineiston keruumenetelmänä voi johtaa siihen, että tietyn tyyppiset henkilöt jättävät vastaamatta kyselyyn. Työkseen kirjoittavien, esimerkiksi tutkijoiden ja toimittajien, voi olla helpompaa tuottaa tekstiä avoimeen kirjoituspyyntöön kuin vaikkapa matalasti kouluttautuneiden tai ulkomaalaisten. Myös esimerkiksi valtakunnallisessa sanomalehdessä julkaistuun kirjoituspyyntöön tai kirjoituskilpailuun olisi todennäköisesti valikoitunut hyvin toisenlainen joukko vastaajia. Myös suhtautuminen omaan tilanteeseen voi vaikuttaa kirjoitushalukkuuteen: erittäin tyytyväiset tai tyytymättömät saattavat vastata herkemmin kuin neutraalisti suhtautuvat henkilöt. Tästä syystä luokittelin kirjoitukset myös sen mukaan, miten tulkitsin vastaajan suhtautuvan omaan tilanteeseensa. Vastaukset jakaantuivat tasaisesti negatiivisten, positiivisten ja ambivalenttien kirjoitusten välillä, ja vain muutaman kirjoituksen luokittelin sävyllään neutraaliksi. Tämä tulkinta vahvistaa käsitystä siitä, että neutraalisti omaan tilanteeseen suhtautuvat henkilöt eivät ole välttämättä vastanneet kirjoituspyyntöni.

Aineisto ei kuvaa tasapuolisesti kaikkia niitä ryhmiä, joita prekarisaatio koskettaa erityisesti. Valitettavasti kyselyni ei tavoittanut juurikaan ulkomaalaisia, sillä heitä oli vastaajissa vain yksi. Aineistosta puuttuvat kokonaan myös ne maataloudessa, teollisuudessa tai rakennusalalla työskentelevät miehet, jotka pelkäävät taloussuhdanteita seuraavia työttömyysjaksoja. Myös matalasti kouluttautuneet tai palvelualojen osa-aikatyöntekijät ovat hyvin heikosti edustettuna aineistossani. Aineisto on tältä osin rajoittunut ja painottuu korkeasti koulutettuihin, syntyperäisiin suomalaisiin, keski-ikäisiin tai keski-ikää lähestyviin valkokaulustyöntekijöihin. Tyypillinen vastaaja voisi taustatietojen perusteella olla 30–49-vuotias suomalainen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut nainen, joka on määräaikaisessa työsuhteessa koulutuksen parissa tai yliopistossa. Hänellä on puoliso ja lapsi tai lapsia, hänen kotitaloutensa tulee melko hyvin toimeen saamallaan tuloilla ja hänen kohdallaan prekaarisuus on toteutunut 1–2. Hän voi asua missä päin Suomea tahansa. Tutkimuksen tuloksia täytyy tulkita näistä lähtökohdista.

Aineistoni ei myöskään vastaa esimerkiksi Pyöriän ja Ojalan prekaariuden kriteereitä, joiden mukaan ilmiössä on kyse riskien kasautumisesta (2016a, 353; 2016b, 59; 2017, 51). Pyöriän ja Ojalan kriteerien mukaan vain 20 vastaajistani olisi luokiteltavissa prekaariksi. Oma määritelmäni prekaarisuudelle on ollut väljempi ja perustunut työmarkkinatilanteeseen ja subjektiiviseen kokemukseen epävarmuudesta työn tai toimeentulon suhteen. Prekaarisuuden määrittelyllä on siis vaikutuksia tutkimustuloksiin. Tämä on hyvä pitää mielessä, sillä se voi tarkoittaa sitä, että tämän tutkimuksen vastaajista saatu kuva prekarisaatiosta saattaa olla positiivisempi, kuin jollain toisella määrittelyllä saataisiin.

Aineiston analyysin tein systemaattisesti ensin tutustumalla siihen tarkasti ja sen jälkeen kirjaamalla sen Nvivo-ohjelmaan. Tutkimuksen tulokset syntyivät järjestelmällisen

lukemisen ja koodaamisen seurauksena. Aineisto hahmottui osakokonaisuuksiksi koodaamalla se ensin havaitsemiini lukuisiin eri teemoihin eli alaluokkiin ja sen jälkeen yhdistämällä yleisimmät alaluokitellut teemat yläluokiksi. Kirjoittaessani aineiston analyysiä hahmottelin vielä, mihin konkreettisiin elämänalueisiin alaluokkien teemat jakaantuvat. Havainnollistan ja tarkennan tutkimuksen tuloksia kirjoituksista lainatuilla teksteillä, joiden avulla lukija pystyy arvioimaan tutkimuksen tulkintaa ja luotettavuutta.

Olen noudattanut tutkimusta tehdessäni Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeita Hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK). Tärkeimpiä huomioitavia asioita tutkimuseetikassa ovat tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen eli rehellisyyden, yleisen huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen sekä muiden tutkijoiden työn ja saavutusten huomioiminen asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Luonnollisesti olen huolehtinut myös tutkittavien anonyymiteettisuojusta tutkimuksen kaikissa vaiheissa.

Tutkimukseni johtopäätöksissä pyrin ymmärtämään, mitä prekarisaatio ja prekaariisuus merkitsevät kirjoituspyyntöni vastanneille ja miten nämä merkitykset suhteutuvat yhteiskunnan rakenteisiin ja aiempiin tutkimuksiin. Olen pyrkinyt analyysin kaikissa vaiheissa ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.)

Edellä arvioitujen tekijöiden ja rajoitusten perusteella tätä tutkimusta voidaan pitää kuvauksena lähinnä korkeasti kouluttautuneiden prekaarien tilanteista. Tutkimuksessa selvitetään ja kuvataan, miten epävarmuus tämän vastaajajoukon elämässä ilmenee, mitkä asiat heille ovat tärkeitä ja miten he niitä kuvailevat, sekä minkälaisia muutoksia yhteiskunnan järjestelmiin he kaipaisivat, jotta heidän epävarmuuden kokemuksensa pienenisivät.

5 AINEISTON ANALYYSI

Analysoin tässä luvussa ensin, mille elämän osa-alueille epävarmuuskokemukset kirjoituspyyntöön vastanneilla henkilöillä kohdentuvat ja minkälaisia heidän työuransa ovat olleet. Sen jälkeen analysoin tunteiden kautta käsiteltyjä teemoja. Tunteet ovat kuitenkin subjektiivisia, liikkuvaisia ja tilannesidonnaisia, eikä jaottelu tunteisiin ole vakaa ja selkeä, vaan samankaltainen tilanne voi toiselle merkitä jotain miellyttävää ja toiselle jotain muuta. Osaa valituista teemoista käsitellään kirjoituksissa myös melko neutraalisti, ja tuon esiin myös tällaisia tapauksia.

Suomen kielen sanalla tunne on englannin kielessä useita vastineita, jotka tarkoittavat eri asioita. Käyttäessäni sanaa tunne, tarkoitan sillä samaa kuin englannin kielen sanalla *emotion*. Emootiolla tarkoitetaan ”kognitiivisesti tunnistettavia, kielellisesti nimettyjä ja kulttuurisesti tunnistettuja tuntemuksia, esimerkiksi kateus” mustasukkaisuus tai huoli. Emootiot ovat sosiaalisia ja ne muokkautuvat vuorovaikutuksessa. (Jokinen ym. 2015, 18–19.)

5.1 Perustilanteena epävarmuus työstä ja tuloista

Kirjoituspyyntöni vastanneiden prekaarissa työmarkkinatilanteessa olevien ihmisten työurat ovat tyypillisesti sirpalemaisista ja pätkittäisiä. Työsuhteiden pätkittäisyys ja niiden väliin sijoittuvat työttömyysjaksot aiheuttavat epävarmuuden kokemuksia töiden jatkumisesta ja sitä kautta huolta ja epävarmuutta toimeentulosta sekä vaikeuttavat arkisten asioiden tai lomien suunnittelua. Näiden lisäksi epävarmuutta koetaan omasta osaamisesta ja pärjäämisestä työpaikalla, ammatti-identiteetistä, oman työn oikeutuksesta ja arvosta oman alansa ammattilaisena ja kansalaisena, perheen perustamisesta, terveydestä ja terveydenhuollosta, työnantajien toiminnasta sekä yhteiskunnan rakenteista. Epävarmuuden kokemuksia kuvataan konkreettisilla esimerkeillä, ja niille annetaan tunnemerkityksiä. Työmarkkinatilanne ei yksistään merkitse prekaarisuutta. Osoituksena tästä aineistossani oli vastaaja, joka ei koe elämässään mitään työhön tai toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Hänen vastauksensa ei ole mukana analyysissä.

Epävarmuudelta suojaavia tekijöitä ovat puolison työ ja tulot sekä mahdollinen olemassa tai tulossa oleva omaisuus (perintö), henkinen pääoma, sosiaaliset suhteet, yhteiskunnan tukijärjestelmät sekä yrittäjillä tietoinen riskienhallinta. Näistä puolison työ tai tulot oli mainittu useimmin, sen jälkeen henkilökohtaiset ominaisuudet.

Epävarmuutta aiheuttavat tai siltä suojaavat tekijät ovat subjektiivisia. Sama asia voi yhdelle aiheuttaa epävarmuutta ja toiselle varmuutta. Joku voi tukeutua vanhempiensa

apuun, jollekin toiselle se ei ole mahdollista, ja joku voi jopa joutua auttamaan omia vanhempiaan. Yksi näkee tohtorin tutkinnon epävarmuudelta suojaavana tekijänä, ja toinen tohtori kokee olevansa ylikoulutettu ja tohtoroitumisen vaikeuttavan työn saantia. Arjen rutiinien puuttuminen aiheuttaa toiselle epävarmuuden kokemuksia, toinen nauttii mahdollisuudesta vapaisiin aikatauluihin.

Työsuhteiden katkonaisuuksien taustalla on monia syitä. Vakituudesta työstä irtisanotuksi tulemiseen on voinut vaikuttaa toimialan murrokset, huonot taloussuhdanteet tai molemmat yhtä aikaa. Esimerkiksi talouslehden toimittaja on tullut irtisanotuksi vakituisesta työsuhteesta samaan aikaan, kun vuonna 2008 alkaneen finanssikriisin takia sopivia työpaikkoja ei ollut lainkaan tarjolla. Lasten saaminen, lasten hoitojärjestelyihin tai terveyteen liittyvät asiat ovat myös katkaisseet työputkia, mutta toisaalta toisen äitiysloma on tarjonnut jollekin toiselle mahdollisuuden sijaisuuteen ja päästä kiinni työelämään. Katkonaisissa työurakuvauksissa korostuu taiteilijoiden työt ja yliopistotyöt. Vastaaja on voinut olla vakituudessa aiemmin, mutta siirryttyään yliopistolle on joutunut tyytymään määräaikaisiin työsopimuksiin, jotka ovat tosin voineet olla myös suhteellisen pitkiä, esimerkiksi kaksivuotisia. Taiteilijat, freelancerit ja akateemisen työn tekijät kirjoittavat myös keräävänsä toimeentuloaan useista lähteistä: apurahoista, useilta eri toimeksiantajilta, sijaisuuksista ja palkkioperusteisista tuntiopetuksista. Täydet tai lähes täydet työtunnit saattaa saada kokoon yhdistämällä kaksi tai useamman osa-aikaista tehtävää. Jatkuvat määräaikaaisuudet, osa-aikaaisuudet tai palkkatöiden puute on saanut monen ryhtymään, jopa vasten tahtoaan, freelanceriksi tai pienyrittäjäksi. Omaa epävarmaa työtilannetta kuvataan muun muassa näin:

Oma työtilanteeni on jo vuosia ollut varsin fragmentoitunut. Olen tehnyt töitä apurahatutkijana, freelancerina, kevytyrittäjänä ja palkkasuhteissa. Kuulun ammattiryhmään, jossa työt ovat usein erittäin kilpailtuja ja pätkittäisiä. Syyt epävarmaan työtilanteeseen ovat pääosin rakenteellisia ja liittyvät työelämän murrokseen ainakin omalla alallani. (Vastaaja 37)

...omalla alallani mahdollisuudet työllistyä ovat palkkatyöhön todella huonot. Ryhdyin yrittäjäksi puoli vuotta sitten. (Vastaaja 8)

Olen kasvatustieteen tohtori. Olen työskennellyt tutkijan töissä 16 vuoden ajan. Kaikki työsuhteet ovat olleet pätkätöitä: pisin pätkä neljä vuotta...lyhyhin yhden kuukauden. (Vastaaja 41)

Vastaajissa on niin määräaikaaisia kuin osa-aikaisia työsuhteissa olevia henkilöitä sekä freelancereita, apurahatyöskentelijöitä ja pienyrittäjiä, ja näillä eri ryhmillä voi olla erilaisia haasteita töiden jatkumisen ja toimeentulon turvaamisen suhteen. Määräaikaaisilla

työntekijöillä palkka on tiedossa niin kauan kuin työsuhde sillä erää jatkuu, ja epävarmuuden kokemukset paikantuvat työsuhteiden päättymisen aikoihin ja sen jännittämiin, saako työsuhteelle jatkoa. Osa-aikaisilla tehtävät työtunnit voivat olla niin vähäisiä, että niistä ei saa kunnolla kokoon toimeentuloa. Freelancereilla ja pienyrityksillä ei ole välttämättä muutamaa viikkoa pidemmälle mitään varmuutta tulevasta palkkioista, ja elämän suunnittelu edes kuukauden päähän voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta. Tämä liittyy rahan lisäksi siihen, että kaikki työt täytyy ottaa vastaan, eli omia johonkin tiettyyn aikaan sidottuja suunnitelmia on vaikea tehdä. Epävarmuus vaikuttaa myös siihen, että lepoon ei ole säännöllisesti tai välttämättä edes tarvittaessa mahdollisuutta, vaan töitä täytyy tehdä myös sairaana tai uupuneena. Apurahatyöskentelijöiden apurahakaudet ovat usein pitkiä (esimerkiksi vuosi), mutta heidän kohdallaan epävarmuus liittyy siihen, että he eivät välttämättä ole osa työyhteisöä tai he eivät ole oikeutettuja normaaliin työsuhteeseen kuuluviin etuihin, esimerkiksi työterveyshuoltoon tai työpisteeseen. Heillä ei myöskään ole apurahakauden jälkeistä työttömyysturvaa, sillä he eivät ole oikeutettuja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan. Myös seuraavan apurahan saaminen on epävarmaa, joskin tästäkin kokemukset saattavat olla vastakkaisia. Yhden mielestä ensimmäisen apurahan saaminen on vaikeinta, ja toinen pelkää, ettei saa uutta apurahaakaan, koska juuri viimeksi sai. Seuraavassa kirjoituksessa kiteytyy monta prekaariin elämään liittyvää epävarmuustekijää:

Olen työllistynyt puolitoista vuotta sitten määräaikaiseen työhön; työtä jatketaan vuosi kerrallaan, ja on siis jatkettu nyt kerran. Joka vuosi joudun odottamaan, mitä seuraavana vuonna tapahtuu. Koen tämän suhteellisen vaikeana tilanteena: jos menetän tämän työn, palkkatasoni tipahtaa huomattavasti (jään apurahalle) ja sen jälkeen mitään vakaata ei ole tiedossa. En voi suunnitella tulevaisuutta 6kk pidemmälle, taloudellista turvaa en uskalla miettiä niin pitkälle että voisin sijoittaa rahoja tai hankkia asuntolainaa. (Vastaaja 14)

Yllättävää aineistossa on mielestäni se, että vain noin kolmannes vastaajista kokee oman kotitalouden toimeentulon hankalaksi. Pienituloisimpien toimeentuloa helpottavat työtulojen lisäksi saatu asumistuki, toimeentulotuki tai jopa ruoka-apu. Prekaarisuus ei siis välttämättä aina tarkoita toimeentulovaikeuksia. On kuitenkin hyvä muistaa, että käytetty toimeentulon mittari on subjektiivinen. Jos ihmiset ovat pystyneet sopeuttamaan menonsa tuloihin, he voivat kokea tulevansa hyvin toimeen kotitalouden tuloilla, vaikka objektiivisilla mittareilla mitattuna toimeentulo saattaisi näyttää vaikealta. Moni kirjoittaa kuluttavansa vähän ja ilmaisee samalla tyytyväisyyttä oman elämänsä ekologisuuteen ja pienen hiilijalanjälkeen. Osa tyytyväisyyden ilmaisuista on mielestäni vilpittömiä ja jotkut

mahdollisesti hieman sarkastisia. Eräs vastaaja kirjoittaa, että hän tulee erinomaisesti toimeen, vaikka käytännössä hän ei saanut siihen aikaan mitään tuloja mistään. Hän teki väitöskirjaa ja eli aiemmasta työpaikasta saatujen tulojen säästöillä eikä ollut ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi. Subjektiivisuudesta ja menojen sopeuttamisesta kertoo myös sen itsensä työllistäjän kokemus toimeentulon helppoudesta, jolla omat käteen jäävät kuukausitulot vaihtelevat 300 ja 1 500 euron välillä.

Uusliberaalin politiikan näkemys yksilöstä, joka on vastuussa itse omasta elämästään (Jakonen 2015, 99–101) sekä ideaali itsenäisestä selviytymisestä ja pärjäämisestä (Åkerblad 2014, 152) tulevat hyvin esiin aineistossani. Vastaavia tuloksia on saatu muissakin työelämää koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Komulainen ym. 2015, 166). Vain muutama vastaaja kokee olevansa olosuhteiden uhri, ja suurimmaksi osaksi vastaajat kirjoittavat omista aktiivisista toimistaan yrittää selviytyä haasteellisissa tilanteissa. Työllisyys-tilanteen parantamiseksi hankitaan lisäkoulutusta tai kouluttaudutaan kokonaan uudelle alalle, haetaan aktiivisesti uusia työpaikkoja, verkostoidutaan, kehitetään omia henkisiä voimavaroja ja yritetään pitää yllä positiivista mieltä. Sosiaalinen vertailu vastaavassa tai huonommassa tilanteessa oleviin ystäviin tai kollegoihin helpottaa oman tilanteen hyväksymistä, tai jopa se, että omaa tilannetta ajatellaan globaalissa kontekstissa. Toisaalta myös passiivisista toimista kirjoitetaan, ja yllättäen usea kirjoittaja käyttää hyvin samankaltaisia ilmaisun muotoja, kuten esimerkiksi pyrkivänsä ”*aktiivisesti olemaan ajattelematta asiaa*”.

Pohjoismaainen hyvinvointivaltio turvaa suomalaista prekaaria vielä monilla tärkeillä elämän osa-alueilla, kuten asumisessa, lasten hankinnassa ja päivähoidossa sekä koulutusmahdollisuuksissa tai terveydenhuollossa, vaikka julkista terveydenhuoltoa kohtaan aineistossa ollaankin epäluuloisia. Suomalaisessa yhteiskunnassa on työsuhdeturvaa, joka pääsääntöisesti suojaa työntekijää työnantajan mielivallalta, kaikilla on mahdollisuus maksuttomaan koulutukseen ja lähes maksuttomaan julkiseen terveydenhuoltoon. Kaikkein pienituloisimpia tuetaan asumistuella ja toimeentulotuella. Tilannetta voi verrata vaikka Yhdysvaltoihin, jossa Barbara Ehrenreichin (2003) *Nälkäpalkalla*-teoksessa kuvattujen kokemusten mukaan työntekijöillä ei ole juuri mitään suojaa työnantajan mieltä vastaan, töihin mennään sairaana ja takuuvuokran puuttumisen vuoksi joudutaan asumaan huoneiston vuokraan verrattuna kalliisti motellissa tai vaikkapa autossa parkkipaikalla. Hyvinvointivaltio kantaa Suomessa edelleenkin osavastuun yksilöstä ja turvaa jopa muutoin yleensä lähes oman vastuunsa varaan jätetyn yrittäjänkin elämää esimerkiksi siten, että yrittäjän menestyminen tai epäonnistuminen ei vaikuta yrittäjän lapsen kouluttautumismahdollisuuksiin.

5.1.1 *Pettymyksiä ja luottamuksen puutetta*

Aineistossa kirjoitetaan yhteiskunnan järjestelmiin, omiin työllistymismahdollisuuksiin ja työnantajan toimintaan liittyen epäluottamuksesta, turhautumisesta, pettymyksistä ja epäonnistumisen kokemuksista. Yhteiskunnallinen kritiikki kohdistetaan erityisesti järjestelmien joustamattomuuteen. Omissa työllistymisvaikeuksissa ollaan pettyneitä siihen, että koulutus ei taannut vakaata elämää. Työnantajia koetaan ollaan pettyneitä ja turhautuneita rekrytointiprosesseista, joita ei koeta avoimina ja reiluin.

Sosiaaliturvaa on Suomessa kehitetty siihen suuntaan, että yhteiskunnan tukea saadaksesen työttömän on osoitettava aktiivisia toimenpiteitä edistääkseen työllistymistään ja hänen on otettava vastaan mitä tahansa tarjolla olevaa työtä. Sosiaaliturvan saamisesta on tullut vastikkeellista. Tilanne pakottaa työttömät hakemaan jatkuvasti töitä ja työllistymään sellaisille aloille, jotka eivät vastaa heidän koulutustaan tai osaamistaan. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ei jousta prekaarin työn, tulojen ja elämäntilanteiden mukana, ja prekaari voikin kärsiä toimeentulo-ongelmista ja toimeentuloloukuista. (Jakonen 2014, 304.) Tästä järjestelmän joustamattomuudesta kirjoitetaan aineistossa paljon.

Keskiluokan elintason turvaaminen on ollut keskeinen osa suomalaista sosiaalipoliittikkaa, ja suurimmat ponnistukset on kohdistettu keskiluokkaan, ettei riskien toteutuessa elintaso laskisi roimasti (Anttonen & Sipilä 2000, 63, 77–78). Prekarisaatiossa keskiluokan elintaso on vaarassa, eikä koulutus takaa enää riittävää toimeentuloa. Koulutuksen tuoman turvan heikkeneminen on yksi olennainen muutos, joka luonnollisesti herättää huolta. Keskiluokka on suuri ja sieltä voi pudota helpostikin, kun sosiaaliturva ja järjestelmät eivät jousta nykyisten työn tekemisen muotojen mukana; keskiluokasta saattaa tulla sosiaalimenojen suurkuluttaja (Sipilä 2014, 150).

Sosiaaliturvaan tehdyt tiukentuneet käytänteet näkyvät tutkimusaineistossa luottamuksen puutteena erityisesti työvoimapolitiikkaa ja työvoimaviranomaisten toimintaa kohtaan. Aineistossa kerrotaan, kuinka aktiivimalli pakottaa ottamaan vastaan epämieluisia työtehtäviä ja heikentää mahdollisuuksia keskittyä omatoimisesti oman työkyvyn kehittämiseen, esimerkiksi uudelleen kouluttautumalla tai keskittymällä hyvien työhakemusten tekemiseen. Myös aikuiskoulutustukea on leikattu, ja jo aloitettujen opintojen loppuunsaattaminen ansiosidonnaisella työttömyyspäivärahalla koetaan epävarmaksi. Työttömänä ollessaan vastaaja ei ollut saanut työvoimaviranomaiselta lupaa päivittää osaamistaan täydennyskoulutuksella. Työvoimaviranomaisilta kaivataan lisäksi osaamista akateemisten asiantuntijoiden työllistymiseen ja muutenkin parempia palveluita ja parempaa tiedottamista. Korkeasti koulutetuille ”Siivousalan suomea” tai ”Töihin rakennuslalle” -kursseista ei ole juuri apua. He kaipaavat tietoa esimerkiksi työttömien vertaistukiryhmistä ja työnhakuvalmennuksesta. Työvoimaviranomaisten suhtautuminen koetaan ahdistavaksi ja työn ja tulojen dokumentointia ja raportointia turhauttavaksi, jopa

niin paljon, että tukia ei välttämättä viitsitä edes hakea. Aktiivimallia, työvoimatoimiston virkailijoiden osaamista ja järjestelmän jäykkyyttä kuvataan esimerkiksi näin:

Työnsaantiani on saattanut heikentää aktiivimalli. Lähdin vapaaehtoisesti mukaan korkeakouluteille tarkoitettuun työvoimapolitiittiseen koulutukseen, joka mainoksen mukaan tarjosi juuri sellaisia työelämälähtöisiä taitoja, joita halusin oppia. Koulutus olikin aivan muuta, tyhjiä lupauksia täynnä. Ymmärsin että me (20 koulutettua ihmistä, jotka olemme kurssilla) olemme valittu kurssille, koska siten voidaan siivota tilastoja ja näyttää että kaupungissamme järjestetään näitä koulutuksia. Olemme 5 kk jumissa koulutuksessa, jossa tehdään irrationaalisia tehtäviä, jotka eivät paranna työllistymistämme. Sen sijaan se vie aikaa, jonka voisi käyttää ahkeraan työnhakuun. Ihan hemmetin turhauttavaa! (Vastaaja 34)

...usein korkeasti koulutetuilla kestää paljon kauemmin päästä tukien varaan, koska liian usein virkailija ei tiedä, kuinka työllistyminen akatemiassa tapahtuu, tai mitkä tuet meille kuuluisi. Jatko-opiskelijoiden asema on vielä pahempi kuin tohtoreiden, kun heidän pitää aina selvittää, ovatko he ""tavallisia""opiskelijoita ja miksi jatko-opinnot ovat eri asia. (Vastaaja 14)

2017 alusta tein päätöksen etten enää ole TE-toimiston listoilla koska en voi käyttää kapasitettiani siihen vitun paperityöhön (Vastaaja 17)

Yhteiskunnan tukijärjestelmiä pidetään joustamattomina ja ne eivät ole ajan tasalla tämän päivän työelämän monimuotoisuuden kanssa, kuten Jakonenkin (2014, 304) kirjoittaa. Järjestelmä perustuu edelleen normaaliin, täysipäiväiseen palkkatyöhön ja ydinperheeseen, vaikka nyt on jo olemassa kokonainen sukupolvi, joka on joutunut elämään epätyypillisissä työsuhteissa. Turhautuminen järjestelmän toimimattomuuteen on johtanut siihen, että yksi vastaajista on lähtenyt mukaan puoluepolitiikkaan, jotta asioihin saataisiin muutoksia. Vaikka aineistossa pääsääntöisesti nähdäänkin yksilö huolehtimassa omin, aktiivisin toimin oman elämänsä järjestämisestä, yhteiskuntaa pidetään vastuullisena siitä, että rakenteet olisivat sellaiset, että ihmisten olisi mahdollista elää hyvää elämää. Yksi vastaaja kirjoittaa epäsäännöllisen työelämän ja epätyypillisten työsuhteiden vaikuttaneen hänen kokemuksiinsa asumisesta, omaisuuden ja eläkkeen kartuttamisesta sekä mahdollisuudesta löytää kumppani ja perustaa perhe.

Yhteiskunnan järjestelmät eivät kuitenkaan saa pelkkää kritiikkiä osakseen. Hyvistä asioista mainitaan aikuiskoulutustuki, joka mahdollistaa uuteen ammattiin kouluttautumisen, TE-toimiston maksama korkeakoulutettujen työttömien vertaistukiryhmään osallistuminen ja mahdollisuus hakea tarvittaessa toimeentulotukea, vaikka se koetaankin nöyryyttävänä.

Luottamuksen puutetta ja pettymystä koetaan omiin työllistymismahdollisuuksiin ja riittävään toimeentuloon liittyen. Yliopistokoulutus ei ole taannut taloudellista vakautta ja itsenäisyyttä, ja palkkataso on voinut yliopistokoulutuksen jälkeen jopa laskea aiemmasta. Generalistialalle valmistuneilla on vaikeuksia löytää työpaikka, ja he harkitsevat uudelleen kouluttautumista täysin eri alalle. Alan vaihtokaan ei välttämättä tuota toivottua tulosta: yli 10 vuotta sitten alaa vaihtanut henkilö on ollut alanvaihdon jälkeen korkeintaan vuoden mittaisissa työsuhteissa.

Edes tohtorin tutkinnon suorittaminen ei välttämättä takaa vakaata työtilannetta ja taloutta, vaan tohtori voi joutua pärjäämään pienillä apurahoilla ja pätkätoissa sekä voi joutua pettymään kerta toisensa jälkeen:

Sittemmin suoritin tohtorin tutkinnon, ja jälleen olen samassa tilanteessa - pienehköillä apurahoilla ja pätkätoissa. Ja taas kerran kuvittelin, että kyllä se työelämä tästä aukeaa. Viime viikolla sainkin sitten taas kerran kuulla, että valitettavasti työpaikkani talous on kiristymässä, joten pätkätyöläisresursseja...tullaan vähentämään. Eli taidan olla sitten taas samassa tilanteessa kuin kymmenen vuotta sitten...Olen helkkari soikoon kohta nelikymppinen (ja keski-ikä lähestyy väijäämättä), mutten ole koskaan ollut vakituisessa työsuhteessa. Tähän mennessä olen saanut tasan yhdestä työsuhteesta kunnollista (edes keskipalkkaa hipovaa) palkkaa, ja muuten olen opiskellut ja mennyt silpuilla & pienillä apurahoilla. Työttömyyttäkin on koettu (Vastaaja 25)

Omaa ikää pidetään myös työllistymistä haittavana tekijänä. Toimittajana työskennellyt henkilö irtisanottiin vakituisesta työstä, kun hän oli 50-vuotias, ja hän koki tuolloin ainoksi työllistymismahdollisuudekseen aloittaa työskentely freelancerina. Tämä ei johtunut pelkästään toimialasta, sillä hänellä on kokemusta myös viestintä- ja markkinointitehtävistä. Myös 50–59-vuotias korkeasti koulutettu koulutusalan asiantuntija pitää työllistymismahdollisuuksiaan huonoina, ja hän uskoo jäävänsä nykyisen määräaikaisen työsuhteensa jälkeen pitkäaikaistyöttömäksi. Hän näkee ainoana mahdollisuutenaan työllistyä lähinnä tukityöllistettynä lyhyisiin työsuhteisiin kolmannelle sektorille. Hän on sinnitellyt koko työuransa määräaikaisissa työtehtävissä ja pettynyt siihen, ettei ”tämän elämän aikana” onnistunut työllistymään yliopistoon.

Työnantajien toiminnassa epäluottamus kohdistuu rekrytointiprosesseihin ja epäreiluun kohteluun työpaikalla. Hakuprosesseista on kokemuksia, että paikat on valmiiksi suunniteltu jollekin henkilölle. Hakuprosesseista toivotaankin, että avoimet paikat laitetaisiin kunnolla auki ja päteviä ihmisiä otettaisiin myös sijaisuuksiin, sen sijaan että kutsutaan joku tuttu eläkkeeltä. Äitiyslomiin liittyen on epäreiluiden kokemuksia siitä, että äitiyslomalaiselle sanotaan, että työtehtävä ei enää jatku, mutta siitä huolimatta äitiysloman ajaksi palkattu sijainen saa kuitenkin jatkaa kyseisessä tehtävässä. Tämä tapahtui huolimatta siitä, että kirjoittaja oli ollut kahdeksan vuotta samalla työnantajalla määräaikaisissa työsuhteissa. Määräaikaisuuksia tällä vastaajalla on ollut yhteensä 18 vuoden ajan. Työnantajalla on ilmiselvä tarve henkilön työpanokselle, mutta silti hänen tehtävänsä ei vakinaistettu. Vastaaja liitti nämä kokemukset miesten ja naisten väliseen epätasa-arvoon, jossa naisen työnsaanti vaikeutuu lasten saannin jälkeen.

Yliopistoa kritisoidaan työsuhteiden pätkimisestä, ja työnantajan ja työntekijän välinen valta-asetelma näkyikin joissain kirjoituksissa selkeästi. Työntekijän on otettava vastaan se, mitä hän onnistuu saamaan. Toiveikkuus mahdollisuudesta vakituiseen työpaikkaan elää kuitenkin mielessä myös tämän vastaajan kokemuksissa:

Yliopisto tuntuu olevan yksi pahimmista työsuhteiden pätkijistä - myös minä olen allekirjoittanut työsopimuksen, jossa mainitaan minun erityisesti pyytäneen määräaikaisuutta - arvaa pyysinkö, mutta toisaalta oliko minulla siinä tilanteessa muita vaihtoehtoja kuin allekirjoittaa se? Minulle on aina vähän väliä väläytelty mahdollisuutta vakituiseen työsuhteeseen - saa nähdä. (Vastaaja 19)

Epäluottamusta ja epäreilua koetaan myös palkkatason määrittämisessä, ja omista oikeuksista voi joutua taistelemaan, kuten tässä kirjoituksessa kuvataan:

...ettei palkkani nouse kokemusvuosien karttuessa, vaan itse asiassa se on nyt 600€/kk pienempi kuin, mitä se on ollut esimerkiksi seitsemän vuotta sitten. Työtehtäväni eivät olennaisesti muuttuneet, vaan ovat pikemminkin haastavampia ja lisäksi nimikkeenä on täysin sama. Olen käynnistämässä toimenpiteitä tämän asian korjaamiseksi, sekin vaatii ylimääräistä ponnistelua ja tuntuu siltä, että ihan joka asiasta täällä saa taistella. (Vastaaja 33)

Määräaikaisten työsuhteiden jatkumisista kirjoitetaan myös ilman voimakasta negatiivista tunnelatausta, etenkin jos tilanne on päättynyt työntekijän kannalta suotuisalla tavalla. Kuten jo yllä kävi ilmi, vastaajilla on kokemusta saman työnantajan palveluksessa

olemisesta toistuvilla määräaikaisilla työsopimuksilla. Tyypillinen tilanne kirjoituksissa on, että uutta työsopimusta toivotaan ja odotetaan samalta työnantajalta ja asian varmistuminen jää usein lähelle edellisen työsopimuksen päättymistä. Työn jatkumisen varmistumisen herättämiä helpottuneisuuden tunteita tai muuten asioiden saamia positiivisia käännteitä ilmaistaan myös, kuten kahdessa seuraavassa vastauksessa:

Pitkästä aikaa olen saanut työskennellä 3 kuukautta kokopäiväisenä, edelleen tuolla samaisella työnantajalla, jossa aloitin 14 vuotta sitten. Muutama viikko sitten näytti siltä, ettei minulle seuraavana vuonna ole tarjolla töitä ja joudun jäämään kokonaan pois töistä. Käynnistin todella aggressiivisen työnhaun...Lopulta selvisi samaisena päivänä kuin minun olisi pitänyt jäädä töistä pois pitämään kertyneitä lomiam, että minulle järjestyy ensi vuodeksi töitä ja jopa kokopäiväistä. Olin todella onnellinen ja helpottunut, vaikka työ koostuu useammasta projektista. Olin pelastunut jälleen kerran. (Vastaaja 1)

Alusta asti työni on ollut määräaikaista ja jatko erittäin epävarmaan. Välillä olen saanut pidemmän sopimuksen ja välillä lyhyemmän. Tieto sopimuksen jatkumisesta voi tulla edellisellä viikolla kun sopimus on päätty-mässä, taikka hyvissä ajoin, kuten tällä kertaa kävi. Nyt sain sopimuksen 8 kuukaudeksi ja se tuli jo 2 kuukautta ennen edellisen päättymistä. (Vas-taaja 16)

Pettymyksen ja luottamuksen puutteen kautta käsitellyissä teemoissa näkyvät yhteiskun-nassamme tehdyt sosiaaliturvan tiukennukset ja se, ettei järjestelmä taivu tämän päivän työelämän monimuotoisuuteen. Myös ajatus siitä, että koulutus ei enää takaa työpaikkaa tai turvattua toimeentuloa, saa vahvistusta tämän aineiston kirjoituksista. Työnantajaa kohtaan koettua epäreiluttua pyritään sietämään, ja lukuisten pätkätyösopimusten jälkeen ollaan edelleen varovaisen toiveikkaita pysyvän työsuhteen saamiseksi.

5.1.2 Pelkoja, huonommuuden tunnetta ja uupumusta

Aineistossa kuvataan huolia ja pelkoa, huonommuuden tunteita ja häpeää, uupumista ja jaksamisongelmia sekä stressin ja ahdistuksen kokemuksia. Huolet ja pelot liittyvät työn jatkumiseen ja toimeentuloon. Huonommuuden tunteet, epäonnistumisen kokemukset ja häpeä liittyvät omiin työllistymismahdollisuuksiin ja oman osaamisen syventämiseen

sekä köyhyyteen. Uupumus ja jaksamisongelmat liitetään työmäärään ja oman työn rajattomuuteen. Huolet, pelot ja uupumus tuottavat tilanteesta riippuen niin stressiä kuin ahdistustakin vastaajille.

Huolien ja pelkojen kohteena ovat ensisijaisesti toimeentulo, tulojen putoaminen ja tuleva eläke. Lisäksi määräaikaisen työn mahdollinen jatko tai kokonaan uuden työn löytäminen huolestuttaa. Työn jatkuminen tai uuden työn löytäminen on luonnollisesti yhteydessä huoleen toimeentulosta, mutta siihen liittyy myös työelämän sosiaalisen ympäristön ulkopuolelle jääminen, jopa niin voimakkaasti, että se voidaan kokea syrjäytymisen pelkona. Freelancer on myös huolissaan tulevasta eläkkeestä, sillä hän ei ole pystynyt maksamaan riittävästi eläkemaksuja, jotta eläke olisi aikanaan kunnollisella tasolla. Freelancerille ja yrittäjälle sairastumisen mahdollisuus on todellinen uhka, sillä silloin taloudellinen tilanne romahtaa nopeastikin. Yrittäjä pelkää yritysideaansa epäonnistumista. Apurahansaaja voi pelätä sitä, ettei saa seuraavana vuonna apurahaa, kun on aiempina vuonna saanut. Työttömänä oleva 30–39-vuotias nainen kirjoittaa pelkäävänsä tulla rasakaaksi, vaikka lasta on toivottu pitkään, sillä hän jäisi minimin äitiyspäivärahan varaan ja joutuisi toimeentulotuen asiakkaaksi. Asumiseen liittyen mahdollinen vuokrankorotus pelottaa.

Olen myös huolissani tulevasta eläkkeestä, sillä en ole pystynyt maksamaan tarpeeksi eläkemaksuja, jotta se olisi kunnollisella tasolla. (Vastaaja 10)

Olen usein miettinyt lasten hankintaa. Minulla ei olisi varaa siihen yksin. Asun pääkaupunkiseudulla ja suurin osa palkasta menee vuokraan. Minua harmittaa aika paljon, että minulla ei olisi rahaa elättää lasta. (Vastaaja 16)

Freelancereille ja pienyrittäjille toimeentulo aiheuttaa suurta epävarmuutta. Toimeentulo riippuu palkkioiden suuruudesta (eli useimmiten pienuudesta) ja siitä, kuinka paljon töitä on ja kuinka paljon pystyy tekemään sekä milloin toimeksiantajat maksavat palkkiot. Työtilannetta tietää harvoin kovin pitkälle tulevaisuuteen, ei välttämättä edes paria viikkoa pidemmälle. Myös asiakkaan riskien kerrotaan kaatuneen pienyrittäjän kannettavaksi, kun asiakas osoittautui maksukyvyttömäksi. Yritystoiminnan alkuvaiheessa liiketoiminnasta saatavat tuotot eivät yleensä riitä kulujen kattamiseen, joten yrittäjä ei pysty maksamaan itselleen palkkaa. Yrittäjä voi joutua rahoittamaan oman elämisen pelkällä starttirahalla. Perustulon käyttöönottoa toivotaan, sillä se toisi helpotusta epäsäännöllisten tulojen kanssa elämiseen. Pienyrittäjät ja freelancerit kuvaavat omaa toimeentulonsa epävarmuutta seuraavasti:

Koskaan ei tiedä, onko 3kk päästä töitä ja rahaa vai ei. Olen oppinut elämään epävarmuuden ja vaihtelevien tulojen keskellä, mutta säännöllisin väliajoin ahdistus iskee. Tuloni ovat pääasiassa todella pienet, ne vaihtelevat surkeista kesälomien heinäkuisten 300e parempien kuukausien 1500e BRUTTONA. Tästä kun lähtee surkean YELjärjestelmän korkeat maksut, verot ja eläminen, ei rahaa paljoa käteen jää. Keskiarvolta tietään n. 1000e kuussa kuten noin neljännes yrittäjistä ylipäättäänkin. (Vastaaaja 7)

Omaa toimeentuloani varten saan tällä hetkellä starttirahaa (n. 500 e/kk käteen) ja toivon saavani myönteisen päätöksen 6 kk mittaiseen jatkoon sen osalta. Omaa toimeentuloani en saa yritystoiminnastani, sillä myynti ei kata vielä edes yritystoiminnan kuluja. (Vastaaaja 8)

Epävarmuutta lisäävät uudet asiakkaat joiden maksukäyttäytymistä ei tiedä. Tällä hetkellä kaikki asiakkaani maksavat laskunsa ajallaan, mutta menetin yli 10 000 euroa ison asiakkaan takia, joka alkoi maksaa entistä hitaammin, joutui velkasaneeraukseen ja teki lopulta konkurssin. (Vastaaaja 10)

Freelancerina palkkoja tulee milloin sattuu, mutta ei kuitenkaan ole mitään työttömyysturvaa väleissä kun rahaa ei tule. (Vastaaaja 27)

Myös muilla kuin freelancereilla ja pienyrittäjillä on epävarmuuden kokemuksia liittyen rahojen riittämiseen, mahdolliseen palkkatason laskuun, tulevaan eläkkeeseen, perheen perustamiseen tai yllättäviin menoihin. Pahimmillaan rahojen riittämättömyys voi olla sellaista kuin kahden lapsen yksinhuoltajalla, joka elää köyhyysrajan alapuolella ja hakee ruokapankista viikoittain ruokaa lapsilleen, ei harrasta itse mitään ja joutuu jopa jättämään omia lääkkeitä ostamatta. Lasten talvivaatteiden hankkiminen on ollut vaikeaa, ja vuokranmaksu on myöhässä, asunto on liian kallis, mutta ei ole varaa muuttaa muualle tai maksaa takuuvuokraa. Monilla muilla, paremmassa taloudellisessa tilanteessa olevilla taloudellinen epävarmuus vaikuttaa vapaa-ajan suunnitelmiin, esimerkiksi lomien tai matkojen suunnittelu on vaikeaa, kun ei tiedä, milloin on aikaa ja onko juuri tuolloin rahaa.

Osa-aikatyötä tekevä henkilö kertoo tehneensä jopa kolmea osa-aikatyötä yhtä aikaa. Hän sai näin noin 30 viikkotuntia kasaan ja pystyi maksamaan elämisensä, kun sai palkan lisäksi sosiaalietuuksia. Epävarmuutta aiheuttaa myös ne tilanteet, joissa ansiosidonnainen päiväraha kausi päättyy tai jotain yllättävää tapahtuu, esimerkiksi pesukone hajoaa.

Huolimatta siitä, että tämä on laadullinen tutkimus eikä aineistosta voi tehdä kvantifioitavia päätelmiä, koin mielenkiintoiseksi tarkastella toimeentulohankaluuksien, perhetilanteen ja prekaaririskien toteutumisen välisiä yhteyksiä. Toimeentulon kanssa hankaluuksia kokee noin kolmannes vastaajista. Näistä perhetilanteen vaikutus näkyi ainoastaan kahden aikuisen talouksissa, joista yhtä lukuunottamatta kukaan ei kokenut toimeentulovaikeuksia. Prekaaririskien toteutumisella saattaa olla yhteyksiä toimeentulon hankaluuksiin, sillä kolmesta viiteen prekaaririskiä kohdanneista noin puolet kokee hankaluuksia toimeentulon kanssa. Nollasta kahteen prekaaririskiä kohdanneissa toimeentulovaikeuksia kokevat vain muutamat vastaajat.

Taloudellisilta huolilta suojaa etenkin puolison työ, joka ei välttämättä ole vakituista, mutta kuitenkin pitkäkestoista ja kohtuullisesti palkattua. Puolison työn ja palkan avulla on onnistuttu säästämään käsiraha ensiasuntoon tai ottamaan asuntolainaa. Jo hankittu ja maksettu omistusasunto nähdään myös epävarmuudelta suojaavana tekijänä. Joillakin on vähän säästöjä, muutamalla vastaajalla erilaisia omistuksia, joita halutaan pitää turvana siltä varalta, että jotain menee esimerkiksi omassa työllistymisessä tai yritystoiminnassa vikaan. Vanhempiansa ainoa lapsi pitää todennäköistä perintöä lupauksena jonkinlaisesta vanhuudenturvasta. Muutamat kirjoittavat siitä, että heille on tärkeää osallistua perheen menoihin tasapuolisesti, vaikka useimmissa kotitalouksissa puolisoiden välisestä tasa-arvosta ei kirjoiteta. Yksi nainen kuitenkin kirjoittaa, että vastineena sille, että puoliso vastaa taloudesta, hän tekee kaikki kotityöt, ja toinen nainen kertoo olevansa taloudellisesti riippuvainen aviomiehestään.

Työllistymiseen liittyen pelätään yhtäältä sitä, että on pakko ottaa vastaan epämieluisa työ ja toisaalta sitä, että ei saa jatkaa koeajan jälkeen tai ei saa uutta määräaikaista työsuhdetta. Vastaajat kokevat epävarmuutta oman työpanoksen kelpaamisesta ja siitä että heitä ja heidän suorituksiaan tarkkailaan koko ajan. Vastaajat kokevat myös, että työt pitäisi jatkuvasti tehdä täysillä ja erittäin hyvin, jotta työssä saisi jatkaa. Omaa osaamista pitäisi pystyä tuomaan koko ajan esille ja vakuuttaa niin työnantaja kuin työkaveritkin omasta pätevyydestä ja kelpaavuudesta. Ylipäätään pelkona on, saako enää mitään mielekästä työtä, sillä merkityksellisen työn tekeminen koetaan tärkeänä. Myös se pelottaa, että uudelleen työllistyminen kestää kauan.

Koko ajan pitää tehdä täysillä töitä, ja vaikka työmoraalini onkin kova, haluaisin tehdä työni kunnolla halusta enkä pelosta, koska jos jokin työtehtävä kestää kauan, tai sen tekee keskenkertaisesti, tai huonosti, tai saa kriittistä palautetta, pelkään etten saa jatkaa töissäni. (Vastaaja 24)

Määräaikainen työntekijä on kuin jatkuvalla koeajalla pyrkiessään osoittamaan tietojaan ja taitojaan mahdollisen jatkotyön saamiseksi. Tämäkään ei tietenkään takaa uuden työsuhteen saamista samalta työnantajalta. (Vastaja 6)

Epäonnistumisen kokemukset ja huonommuuden tunteet liittyvät omaan työllistymiseen ja osaamisen syventämiseen. Epäonnistumista koetaan siitä, että ei ole työllistynyt omaa koulutusta vastaavan työhön tai ei ehdi kehittää syvempää osaamista, kun työtehtävät muuttuvat jatkuvasti. Työtön tuntee itsensä arvottomaksi ja voi miettiä, mikä itsessä on vikana, kun ei kelpaa töihin. Apurahoista kilpailua pidetään raadollisena, ja sekin aiheuttaa huonommuuden tunteita. Uuden työn etsiminen ja oman itsen markkinoiminen voi tuntua epämuikavalta (ks. myös Komulainen ym. 2015, 160–161). Tässä työnhakija kokee, että itseä pitäisi osata markkinoida jollain tietyllä tavalla ja seuraavassa lainauksessa vastaaja kokee voimakasta huonommuuden tunnetta:

Jossain määrin työnhakeminen myös arastuttaa. En ole hyvä tyrkyttämään itseäni. En tiedä osaanko tuoda itseäni oikealla tavalla esille, sellaisella tavalla mitä nyt vaaditaan. (Vastaja 15)

Koko ajan tuntuu syylliseltä ja huonolta, kun ei kelpaa töihin. Mikä minussa on vikana, kun en saa ""kunnon töitä"". Heittopussifiielikset. Huonona päivänä työsuhteen osalta vähän kai kuin huoralla - rahaa vastaan palvelut kelpaa, mutta ei kukaan minuun sitoudu. Käytetty olo. (Vastaja 28)

Uudelleen kouluttautunut kokee epäonnistumista, kun ei ole uudelleen kouluttautumisen jälkeen yli kymmenen vuoden aikana saanut vuotta pidempiä työsuhteita:

Koen surua, häpeää, epäonnistumista. Vaihdoin alle kolmekymppisenä alaa, ja sen jälkeen olen ollut maksimissaan vuoden yhteensä samalla työsuhteella. (Vastaja 5)

Epäonnistuminen työnhaussa aiheuttaa myös niinkin kokonaisvaltaisia tuntemuksia, että henkilö saattaa kyseenalaistaa oikeutuksen omaan työhön, oman arvonsa työntekijänä ja jopa kansalaisuutensa:

...epävarmuus oman työn oikeutuksesta, omasta arvosta taiteilijana ja kansalaisena. (Vastaja 20)

Työsuhteiden pätkiminen pakottaa työskentelemään ristiriitaisten tuntemusten kanssa, kuten tämä esonkiloonteisella toimialalla työskentelevä työntekijä kirjoittaa:

Vaatii orientoitumista uudestaan ja uudestaan nähdä itsensä huipputärkeänä ja tarpeettomana (Vastaaja 4)

Vakituinen palkkatyö on voimakas normi, ja sen ulkopuolella tai reunalla oleminen aiheuttaa monenlaisia ikäviä tilanteita vastaajille. Yrittäjänä toiminut vastaaja kokee, että häntä väheksytään tai jopa halveksitaan, kun hän hankkii toimeentulonsa jotenkin muuten kuin säännöllisellä, kokopäiväisellä palkkatyöllä. Sukulaisten keskuudessa hän välttelee itsestään kertomista ja kestää mieluummin syrjään katsomisen ja ihmisten supattelut hänen toimeentulostaan. Toinen vastaaja ei voi kertoa juuri kenellekään, että hän ei ottanut vastaan tarjottua työtä, koska olisi voinut fyysisesti ja henkisesti huonosti kyseisessä paikassa. Hän pelkää, että ihmiset paheksuvat häntä siitä, että hän ei ottanut työtä vastaan.

Korkeakoulututkinnon suorittanut 40–49-vuotias vastaaja on työvoimakoulutukseen liittyvässä palkattomassa harjoittelussa ja kärsii siitä, että hän ei voi osallistua työporukan kanssa lounaalle, koska hänellä ei ole siihen varaa. Hän häpeää omaa taloudellista tilanettaan ja kirjoittaa siitä näin:

Harjoittelupaikassani kukaan ei tiedä, että olen niin köyhä. Enkä nyt tietenkään tuo asiaa esille millään tavalla, koska tässä yhteiskunnassa köyhät ja rahattomat ovat pohjasakkaa. (Vastaaja 23)

Heikko taloudellinen tilanne vaikuttaa käsityksiin omasta itsestä ja omasta sosiaalisesta asemasta. Tohtoroitunut 30–39-vuotias nainen kokee, että yhteiskunnan palvelut eivät ole häntä varten ja hän ei ole osa yhteiskuntaa. Hänen prekaari asemansa määrittelee hänen ihmissuhteitaan, ja hän hakeutuu muiden vähävaraisten joukkoon. Toimeentulotukeen turvautumista pidetään nöyryyttävänä ja vanhempana oloa epäonnistuneena, jos ei ole varaa antaa lapselle rahaa bussilippuun.

Väsymistä ja uupumista aiheuttavat työn hektisyys, toiminnan jatkuva kehittäminen, asiakkaiden asettamat määräajat ja epävarmuus tuloista. Etenkin freelancereilla ja itsensä työllistäjillä mahdollisuus vapaaseen ja palautumiseen voi olla heikkoa. Stressi vaikuttaa yöuniin, ja töitä joutuu tekemään väsyneenä, eikä eri toimeksiantojen välillä ole välttämättä aikaa palautua. Rahoituksen hakeminen on väsyttävää ja kyllästyttävää. Myös vuorotyöt esimerkiksi kaupan alalla aukioloaikojen vapauduttua väsyttävät ja heikentävät mahdollisuuksia mielekkääseen elämään työn ulkopuolella. Freelancer kirjoittaa työrytmistään näin:

Periaatteessa voin määritellä omat työaikani, mutta käytännössä hyvin harvoin pystyy pitämään vapaata. Enemmän joutuu joustamaan toisin päin ja tekemään töitä myös viikonloppuna tai iltaisin. (Vastaaja 10)

Huonoa on työn stressaavuus jatkuvine määräaikoineen, jotka ovat asiakkaiden asettamia, yhdistettynä tulojen epävarmuuteen ja epätasaiseen jakautumiseen. Joinakin kuukausina rahaa tulee hyvin vähän, joinakin paremmin, mutta vararahastoa on todella vaikea saada kerättyä pienten palkkioiden takia. (Vastaaja 10)

Jaksamiseen liittyy läheisesti myös erilaiset huolet ja kokemukset terveydentilaan liittyen. Työuupumus pelottaa, ja sillä olisi vaikutuksia myös toimeentuloon. Tilanne on paha, etenkin jos on velkoja lyhennettävänä. Valmistumisen aikaan sairastettu masennus on yhdellä vastaajalla johtanut siihen, että tulevaisuuden suunnitelmat ja tavoitteet ovat murentuneet yksi toisensa jälkeen.

Huolimatta siitä, että talous, raha ja toimeentulo eivät nouse aineistossa keskeisimmiksi teemoiksi, niistäkin kirjoitetaan, ja useimmiten talouteen liittyvä puhe yhdistyy tunteista pelkoihin ja huoliin. Perustulo paikkaisi hyvin tulojen epäsäännöllisyyksiä. Töiden loppuminen tai työpaikan vaihto voivat merkitä tulotason laskua ja pahimmillaan köyhyyttä. Myös työttömyysturvan tiukennuksiin liittyvä pakko ottaa vastaan omaa koulutusta vastaamatonta työtä pelottaa. Epäonnistumisen kokemukset ja tuntemukset liittyvät pitkälti omanarvontuntoon, joka saa kolauksia työttömyydestä, jatkuvista työsuhteiden pätkimisistä tai itsensä markkinoimisesta työnantajille.

5.2 Epävarmuudelta suojaavia tekijöitä sekä vapautta, luottamusta ja iloa

Prekaarit kirjoittavat myös kokemistaan positiivisista tuntemuksista, kuten vapauden tunteesta, tyytyväisyydestä, ilosta, onnesta ja luottamuksen tunteesta. Tunteet ja tuntemukset ovat hyvin liikkuvaisia ja riippuvaisia niin kokijasta kuin niistä tilanteista, joihin ne liitetään. Samankaltainen tilanne voi toisesta tuntua ikävältä, ja toinen voi olla siihen tyytyväinen. Yksi on tyytyväinen vähäisiin viikkotyötunteihin, koska ne sallivat hänelle vapautta tehdä muita mielekkäitä asioita tai ottaa vastaan toimeksiantoja muilta; toiselle osa-aikaisuus voi merkitä taloudellista ahdistusta.

Henkisen pääoman suojaavat tekijät liittyvät pääasiassa hankittuun koulutukseen tai omiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Yksi pitää tohtorien työllistymismahdollisuuksia hyvänä, ja toinen tohtori näkee Suomen ainoana maana, jossa hänen tutkintonsa hankaloittaa työllistymistä ja tohtoreita koulutetaan liikaa. En kysynyt taustakysymyksissä tutkinnon alaa, joten en tiedä, mille alalle tohtorien työllistymismahdollisuuksia hyvänä pitävä tohtori kuuluu. Tohtoreiden työllistymismahdollisuuksia huonona pitävä tohtori kertoo kirjoittamassaan tekstissä olevansa kasvatustieteilijä.

Henkilökohtaisina epävarmuuksilta suojaavina ominaisuuksina nähdään oma temperamentti, kasvanut epävarmuuden sietokyky, positiivisuuden löytäminen jokaisesta päivästä, aktiivinen unohtaminen, sisukkuus tai sen ajattelu, että ennenkin on selvitty sekä itsemyötätunnon tietoinen kehittäminen. Myös usko omaan tekemiseen auttaa suojelemaan epävarmuuden tuntemuksilta.

Toimiva parisuhde, hyvät välit omaan lapsuudenperheeseen sekä oman perheen lapsiperhearkki nähdään isoina voimavaroina. Ystävät ja sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä omalle jaksamiselle, samoin vertaistuki. Vastaajat tekevät myös sosiaalista vertailua, ja omaa oloa helpottaa tieto siitä, että monet muut ovat yhtä epävakaassa työtilanteessa. Ystävien ja rakkaiden kesken oma ihmisarvo ei ole riippuvainen statuksesta. Myös omilta vanhemmilta on voitu pyytää ja saada apua toimeentuloon.

Prekaari työmarkkinatilanne voi mahdollistaa spontaanisen liikkumisen, osallistumisen tapahtumiin, itsensä kehittämistä tapahtumissa ja kursseilla, läheisten asioiden hoitamista sekä tavallisten arkiasioiden hoitamista päiväsaikaan, kun monet ovat töissä tai koulussa. Näin vapauden ja tyytyväisyyden tunteet liittyvät vahvasti yhteen. Työtuntien vähyys tai työttömyysjaksot mahdollistavat tehdä itselle tärkeitä asioita ja viettää aikaa perheen kanssa. Perheellä tarkoitetaan tässä niin omia lapsia, puolisoa kuin ikääntyviä sukulaisiakin. Vapautta on myös mahdollisuus katsella asioita ja maailmanmenoa säännöllisen palkkatyön ulkopuolelta. Apurahalla työskentely mahdollistaa joustavuutta omiin työaikoihin ja lomiin sekä myös mahdollisuuden lepoon tai sairastamiseen, jota ei ole, jos on freelancerina tai yrittäjänä, kuten seuraavassa lainauksessa kerrotaan:

Nykyinen työtilanteeni apurahatyöskentelijänä on vapaa. Olen etuoikeutettu sillä voin määrittellä itse elämäni rajat. Minulla on ollut viime vuosina onni elää pitkissä apurahasuhteissa, alkuvuodesta aloitan jälleen uuden kolmevuotisen kauden. Apurahan myötä olen saanut yöneni takaisin ja olen uskaltanut levätä myös vuoden aikana jonkin verran. Lepoa tai sairautta ei voinut olla freelancerina tai yrittäjänä. (Vastaaja 38)

Vapaus ja tyytyväisyys voivat liittyä myös työn sisältöön, työpaikan yhteisöllisyyteen ja ihan niinkin konkreettiseen ja monille itsestään selvään asiaan kuin siihen, että apurahatutkijana on saanut oman työpisteen työpaikalta. Työkavereita ja työn mahdollistamia konferenssimatkoja arvostetaan kuten myös sitä, että on saanut oppia uusia asioita töissä. Asiantuntijatehtävissä erityisen hyvää on se, jos voi itse määritellä työnkuvan, työn sisällön ja toteutuksen, vaikka tämän vapauden hintana olisi epävarmuus ja vastuu.

Monet luottavat siihen, että epävarmuudesta huolimatta asiat järjestyvät. Uusia töitä uskotaan löytyvän, ja juuri nyt voi olla tyytyväinen, jos on onnistunut saamaan vaikka pitkän määräaikaisen työsuhteen. Luottamusta on voitu koetellakin, sillä asiat eivät aina mene niin kuin on toivonut, mutta näistä yllättävistä käänteistä on voinut seurata jotain hyvää tai niiden ansiosta on oppinut joustavaksi ja vaihtamaan tarvittaessa suunnitelmaa. Omaan liikeideaan uskotaan ja luotetaan. Omia menoja osataan sopeuttaa taloudelliseen tilanteeseen, ja puolison työ voi paikata pahimpia sudenkuoppia. Myös perspektiivin laajentaminen voi auttaa arvostamaan sitä, mitä itsellä juuri nyt on:

Positiivisella mielellä - ei elämää sovi pelätä. Viimei aikoina erään työn myötä olen tehnyt musiikillisia vierailuja vanhusten hoitolaitoksiin ja palvelutaloihin. Sama ajan kello, nämä lyhyet valoisat hetket meillä jokaisella on. ;-) (Vastaaja 17)

Mutta toisaalta, jos on ollut jo pitkään määräaikaisissa työsuhteissa ja tekee töitä toimialalla, jossa vakituisetkin paikat ovat uhattuja, luottamus pärjäämiseen on voinut kasvaa ajan ja pärjäämisten kokemusten myötä, kuten näillä vastaajilla:

Koska olen pärjännyt jo yli kymmenen vuotta tällä määräaikaisuusmenetelmällä, en osaa olla huolissani. (Vastaaja 21)

Eryistä turvattomuutta en tunne. En olisi aiemmissa töissäni ollut sen enempää turvassa kuin nykytöissäniäkään, koska taakse jättämäni alaa on moukaroitu toistuvien yt-neuvotteluiden ja moni entinen työtoveri on menettänyt vakipaikkansaakin. (Vastaaja 50)

Luottamus elämän kantavuuteen voi edellyttää rohkeita ja tietoisia päätöksiä, kuten tässä:

Kun täytin 42 vuotta, päätin lakata murehtimasta prekaariuttani ja luottaa siihen, että asiat järjestyvät. Ostin itselleni asunnon ja maksoin sen pois,

ja säästän jatkuvasti palkastani rahaa tulevaisuutta varten. Elän vaatimattomasti ja tulen vähällä toimeen, joten uskon pärjääväni myös jatkossa tavalla tai toisella. (Vastaaja 29)

Luottamuksen kokemukset voivat liittyä oman persoonallisuuden lisäksi omaan toimialaan, liikeideaan tai osaamiseen. Hankittu koulutus, substanssiosaaminen, verkostoitumistaidot, oma aktiivisuus, oman alan seuraaminen, kyky ymmärtää muutoksia, yrittämäinen asenne, suurten linjojen ja ihmisläheisen ajattelun yhdistäminen sekä aiemmat kokemukset lisäävät luottamusta tulevaisuuteen.

Toisaalta kokemus siitä, että kokonainen sukupolvi on joutunut elämään epätyypillisissä työsuhteissa, on kyynistänyt erään vastaajan. Hän kuitenkin uskoo ja luottaa edelleen siihen, että asioihin voi vaikuttaa, ja on siksi liittynyt poliittiseen puolueeseen.

Iloa ja onnea koetaan henkisestä kasvusta, mahdollisuuksista tehdä mielekästä työtä, itsensä kehittämisestä, mahdollisuudesta viettää paljon aikaa lasten kanssa ja vapaudesta. Osuuskuntaan kuuluva yrittäjä iloitsee siitä, että osuuskunta hoitaa hänen kirjanpitoonsa, verkkokaupan ja muut paperityöt sekä tarjoaa myös työterveys- ja hammashuollon. Köyhäksi itsensä kokeva vastaaja elää köyhyydestään huolimatta onnellista aikaa, mikä on mahdollista, kun on säästäväinen sekä elämässä on rakas kumppani ja ystäviä. Myös itsensä kehittäminen voi johtaa ilon ja onnen tunteisiin, jos se on auttanut vaikka päästämään irti häpeän tuntemuksista:

Olen oppinut pääsemään aika hyvin irti häpeästä. En suostu enää häpeämään väitöskirjan lopettamista, työttömyyttä, ikää, nuorena tehtyjä hölmöjä asioita, ulkonäköä enkä pankkitilini sisältämää summaa. Miksi ihmisessä minulla olisi hävettävää. On ollut aikaa käydä läpi näitä asioita ja olen alkanut olla itselleni yhtä empaattinen ja tukeva kuin olen aina ystäville. On se myönnettävä, että en muista milloin olisin ollut näin vakaa ja onnellinen! (Vastaaja 34)

Prekaarissa elämäntilanteessa kannattelevat yksilökohtaiset tekijät eli oma henkinen pääoma, puoliso ja hänen mahdollinen vakaa työnsä sekä muut sosiaaliset suhteet. Kirjoittajat ovat myös luovia ja aktiivisia pohtimaan elämässään niitä asioita, joista he kokevat saavansa voimaa arkeen. Heillä on kokemuksia siitä, miten ikäviä asioita voi voittaa, ja jopa voimakkaista tunteista, kuten häpeästä, on onnistuttu pääsemään irti.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työelämä ei ole erillinen osa yhteiskuntaa, ja kirjallisuuteen perehtyminen veikin minut aluksi yhteiskunnan rakenteisiin eli taloustieteen ja politiikan pariin, jotka luovat raamit työmarkkinoiden toiminnalle. Hyvinvointiyhteiskunnan tarkoitus on ollut suojata ihmisiä silloin, kun he eivät pysty itse omalla työnteollaan turvaamaan toimeentuloaan ja elämän edellytyksiä. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmämme ei jouda tämän päivän työelämän vaatimusten tarpeisiin, vaan etenkin prekaarit voivat jäädä työsuhteiden tai epäsäännöllisten tulojen väleissä toimeentuloloukkuihin. Sosiaaliturva on järjestetty palkkatyöyhteiskunnan normien pohjalta tilapäisen työttömyyden ajan turvaksi, mutta prekaarilla kyse ei ole välttämättä tilapäisestä työttömyydestä, vaan siitä, että tuloja on epäsäännöllisesti ja joinain kuukausina ei lainkaan, eikä yhteiskunta tarjoa turvaa näinä tulottomina kuukausina.

Aineisto painottuu korkeasti koulutettuihin, syntyperäisiin suomalaisiin, keski-ikäisiin tai keski-ikää lähestyviin tieto- ja kulttuurityöntekijöihin sekä naisiin. Tutkimuksen tulokset kuvaavan tämän tyyppisen prekaarin työn tekijöiden elämää, kokemuksia ja näkemyksiä.

Pidän tutkimustani tärkeänä seuraavista syistä: 1. Työelämään, työelämän muutoksiin ja talouteen liittyvät asiat koskevat kaikkia ihmisiä, ja tavallisten kansalaisten kokemukset ja näkemykset jäävät useimmiten asiantuntijoiden näkemysten varjoon. 2. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmämme on joustamaton suhteessa prekaarissa asemassa olevien henkilöiden työmarkkinatilanteisiin. 3. Yhteiskunnassamme käynnissä olevat työelämän muutokset indikoivat prekarisaation olevan olennainen työn tekemisen tapa myös tulevaisuudessa. Näihin näkemyksiin liittyen yhteiskunnan tukijärjestelmiä tulisi uudistaa siten, että ne muodostaisivat epävakaiden työmarkkinoiden kanssa saumattoman kokonaisuuden ja turvaisivat ihmisiä nykyisiltä ja tulevaisuuden työelämän epävarmuuksilta. Uudistuksia tehtäessä on syytä kuulla myös niitä, joita ne erityisesti koskettavat. Tämä tutkimus vastaa osaltaan tähän tarpeeseen, sillä tuon tässä työssä esille prekariaatin näkemyksiä ja kokemuksia siitä, mikä heille itsellensä on tärkeää heidän omassa tilanteessaan ja miten he ovat jääneet sosiaaliturvajärjestelmämme ulkopuolelle pärjäämään omillaan.

Oletin tutkimuksen alkuvaiheessa, että prekaarien kirjoituksissa korostuisivat taloudellinen niukkuus ja tulevaisuudensuunnitelmien tekemisen vaikeus. Olin yllättynyt siitä, että vain noin kolmannes vastaajista ilmoittaa kotitaloudellaan olevan hankaluuksia tulla toimeen, eivätkä toimeentulovaikeudet tai tulevaisuudensuunnitelmat nousseet aineistoni keskeisimmiksi teemoiksi. *Prekaarisuus ei siis välttämättä merkitse toimeentulovaikeuksia.* Aineistoni vastaajista monilla on erilaisia suojaavia tekijöitä tai pärjäämisen strategioita elämässään.

Aiheen henkilökohtaisuuteen liittyen *osasin odottaa kirjoituksissa käsiteltävän paljon erilaisia tunteita, mutta yllätyin siitä, että muu aineisto rakentuu niiden ympärille*. Oletin vastaajien kirjoittavan toimeentulon lisäksi työhön ja normaaliin arkeen sekä tulevaisuudensuunnitelmiin liittyvistä asioista. *Tunteiden tarkastelun kautta tavoitan kuitenkin niitä konkreettisia asioita, jotka ovat prekaareille itselleen tärkeitä*. Epävarmuuden kokemusten ja tunteiden kuvailun avulla he kertovat päätöksistä työuristaan, työttömyysjaksoista, toimeentulosta, arkisten asioiden hoitamisesta, omasta osaamisestaan ja sen kehittämisestä, toiminnasta työpaikoilla, ammatti-identiteetistä, oman työn tekemisen oikeutuksesta, perheen perustamisesta, terveydestä, työnantajien toiminnasta sekä jossain määrin yhteiskunnan rakenteista.

Erityisen mielenkiintoista aineistossa on *vapauden tunteeseen liittyvät ristiriidat*. Yhtäältä prekaarisuus tuottaa vapauden tunnetta ja tyytyväisyyttä sekä mahdollistaa omien aikataulujen suunnittelun ja mielenkiintoisten asioiden tekemisen. Mutta toisaalta, etenkin fordistiseen työhön verrattuna, postfordistinen työ nähdään kirjallisuudessa mahdollisuutena tehdä luovaa ja sisällöllisesti merkityksellistä työtä (Jakonen 2014, 298), jonka voisi myös ajatella ilmentävän vapautta. Mielletäänkö pysyvä työ, jota kuitenkin useimmiten tavoitellaan, joksikin vapauden tunteelle vastakkaiseksi? Vai onko vapauden tunteen korostuminen positiivisena asiana eräänlainen selviytymisstrategia, jonka avulla omasta tilanteesta etsitään ja löydetään hyviä puolia, jotta omaa tilannetta siedettäisiin paremmin?

Mielenkiintoista aineistossa on myös *se moniselitteisyys, jonka tunteet ja konkreettiset asiat saavat*. Kirjoituksissa ja kokemuksissa korostuukin subjektiivisuus. Tohtoroituminen, arjen rutiinien puuttuminen, lasten saaminen ja hoitaminen, yrittäjäyys, apurahatyöskentely ja omat työllistymismahdollisuudet merkitsevät joillekin mahdollisuuksia ja toisille uhkia.

Vaikka sosiaaliturvan ehtoja on tiukennettu, suojaa hyvinvointiyhteiskuntamme meitä yhä monilta asioilta, esimerkiksi koulutus on maksuton ja terveydenhuolto lähes maksuton. Julkisen terveydenhuollon tilasta ollaan kuitenkin huolissaan ja epäillä, saako sieltä apua silloin, kun ei kuulu yksityisen työterveyshuollon piiriin. Omista tai lasten kouluttautumismahdollisuuksista ei kirjoiteta, joten tulkitsen, että näitä pidetään vielä yhteiskunnassamme itsestäänselvyyksinä. Vastikkeellinen sosiaaliturva (Jakonen & Silvasti 2015, 17) koetaan kuitenkin turhauttavana, ja sen nimissä järjestettävät kurssit ja koulutukset koetaan tilastojen siivoamisena, turhauttavina sekä aktiivista työnhakua estävinä. *Uusklassisen taloustieteen näkemys yksilöstä, joka on vastuussa itse omasta elämästään* (Jakonen 2015, 99–101) on sen sijaan omaksuttu jopa niin hyvin, että rakenteisiin kohdistuva kritiikki ei ylety taloustieteeseen tai politiikkaan lukuun ottamatta työvoimaviran-

omaisten toimintaa tai aktiivimallia. Muu rakenteellinen kritiikki kohdistuu oman toimialan murrokseen tai työnantajien toimintaan. Samansuuntaisia tutkimustuloksia on tehnyt myös Ylöstalo ym. (2018, 120).

Voidaan kuitenkin kysyä, eivätkö poliittiset päättäjät luota ihmisten itseohjautuvuuteen ja vilpittömään pyrkimykseen löytää työtä sekä haluun tehdä työtä, ja pitävätkö aktiivimallin kehittäjät yksilöä laiskana ja työtä vieroksuvana. Aineistoni ei tue tällaista työntekijäkuvaa. Päinvastoin, kirjoittajat kuvaavat aktiivisia toimenpiteitään seuraavan työpätkän varmistamiseksi, omien työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi tai uuden työpaikan löytämiseksi (ks. myös Åkerblad 2014, 67–68). *Moraalinen velvollisuus ja aito halu tehdä työtä ja huolehtia itse itsestään sekä perheestään ovat aineistossani lähes itsestään selviä asioita.*

Asiantuntijaorganisaatioiden näkemykset tulevaisuuden töistä ovat mielenkiintoisia suhteutettuna aineistooni, sillä aineistoni perusteella asiantuntijaorganisaatiot eivät kirjoita pelkästään tulevaisuuden töistä, vaan jo tämän päivän työelämästä. Prekaarin työt ovat aineettomia töitä, jotka vaativat luovuutta, innovaatiota, keksimistä, vuorovaikutusta, opetusta tai viihdettä, kuten TEMin raportissa ennakoidaan (Pajarinen & Rouvinen 2014, 41–46). Työnteon muodot ja ajat ovat moninaistuneet (vrt. Kauhanen 2014, 69–71; Haavisto ym. 2016, 85), ja prekaari tekee työtä lyhytkestoisissa työsuhteissa, freelancerina, taiteen- ja tieteenaloilla apurahoilla tai itse itsensä työllistäen. *Prekaari elää jo sitä elämää, jossa pitää hyväksyä epävarmuus osaksi arkea* (vrt. Haavisto 2016, 88, Koivisto 2014, 119–126). Sosiaaliturvan joustamattomuus työnteon ja elämäntilanteiden mukaan aiheuttaa prekaareille turhautumista ja pettymystä. Joskus yrittäjäksi ryhtyminen nähdään ainoana mahdollisuutena työllistyä, vaikka siitä ei saisi riittävää toimeentuloa ja yrittäjänä jää sosiaaliturvan ulkopuolelle. Demos Helsinki & Demos Effectin (2017, 44–87) esittämä visio siitä, että tulevaisuudessa yrittäjän asemaa parannettaisiin siten, että se olisi tasavertainen palkansaajien kanssa, on varsin kunnianhimoinen, mutta aineistoni perusteella tarpeellinen tavoite. Kuka tulee toimeen 300 ja 1 000 euron kuukausittaisilla tuloilla, joista yksi vastaajani kertoo? Lisäksi työelämän toimintalogiikkojen muuttuminen enenevässä määrin liikunta- tai ruokalahettipalvelujen toimintatapojen suuntaan, jossa työntekijä kohtaa rakenteellista pakkoa ryhtyä yrittäjäksi, aiheuttaa todellisia toimeentulovaikeuksia tekijöilleen. Tällaisten ehtojen parissa työskentelevistä ihmisistä voi hyvin potentiaalisesti kasvaa uusi työssäkävien köyhien luokka. Työmarkkinoiden säätelyllä on ollut iso merkitys sille, ettei meille ole syntynyt köyhien työssäkävien luokkaa (Pyöriä & Ojala 2016a, 364), mutta säätely ei ylety pakkoyrittäjyyteen, jossa toimeksiantaja polkee palkkoja ja työnteon ehtoja markkinalogiikan mukaisesti.

Työelämää käsittelevässä kirjallisuudessa nähdään uhkana töiden polarisaatio sekä koventuva kilpailu keskiluokkaisista töistä (Jakonen 2014, 313–314; 2016, 134; Pajarinen

& Rouvinen 2014, 48). Aineistoni vastaajat ovat suurimmaksi osaksi ammattinsa ja koulutuksensa perusteella keskiluokkaisia suomalaisia, jotka kilpailevat keskiluokkaisista, vakaista, useimmiten kohtuullisesti palkatuista töistä. Koulutuksestaan huolimatta he elävät prekaaria elämää, eli *koulutus ei ole taannut heille vakaata työtä ja toimeentuloa*. Heidän elämässään pätkätyöläisyydestä voi tulla elämää kuvaava fakta (Åkerblad 2011, 33). Tämä koettelee omanarvontuntoa, kun oma mieli kyseenalaistaa kelpaamista työmarkkinoille tai työpaikalle. Se saa aikaan tunteita siitä, että oma tekeminen ja osaaminen eivät ole riittäviä, minkä vuoksi jatkuvasti pitää ponnistella ja tehdä työt erityisen hyvin, jotta onnistuisi lunastamaan oman paikkansa.

Tutkimukseeni vastanneet näkevät työelämän epävarmistumista omassa elämässään, ja he tunnistavat kohtalotovereita joko työpaikoilta tai muista sosiaalisista verkostoistaan. Yksilöt saavat vertaistukea jo pelkästään siitä tiedosta, että moni muukin on samassa tilanteessa. Pätkätyöläisyys näyttäytyy normaalina tilana, joka täytyy vain hyväksyä siitä huolimatta, että useimmat vastaajat kuitenkin ilmaisevat toivovansa vakituista työsuhdetta. Åkerbladin tutkimuksen tavoin (2014, 67–68) *aineistoni vastaajilla on erilaisia strategioita uusien töiden saamiseksi: he ennakoivat, valmistelevat ja varmistelevat uusia työmahdollisuuksia*. Näiden lisäksi vastaajat kouluttautuvat, verkostoituvat, kehittävät henkisiä voimavaroja ja yrittävät pysyä positiivisella mielellä. *Työn löytäminen nähdään kirjoituksissa ensisijaisesti oman aktiivisen toiminnan tuloksena. Uusliberaalin politiikan mukainen pärjäämisen eetos ja yksilön oma vastuu omasta elämästään on omaksuttu jopa niin hyvin, että sitä ei juurikaan edes kyseenalaisteta*. Vaikeassa tilanteessa katse kääntyy rakenteiden sijaan itseen, ja ihmiset kokevat arvottomuuden kokemuksia tai miettivät, mikä itsessä on vikana, kun ei löydä sopivaa työtä. Jos rakenteita kritisoidaan, kritiikki kohdistuu lähinnä työnantajan toimintaan tai toimialaan, ei noudatettavan taloustieteen oppeihin tai politiikkaan.

Tässä tutkimuksessa päädyin analysoimaan prekaarien kirjoituksia omasta elämästään tunteiden kautta. He kokevat kohtaamansa asiat ja tilanteet moninaisin tavoin, ja tunteet vaihtelevat negatiivisista positiivisiin ja moniselitteisiin (ks. myös Precarias a la Deriva 2009, 15). Neutraalejakin ilmaisuja on, mutta ne ovat vähemmistönä, mikä voi toki johtua vastaajien valikoitumisesta. *Prekaari joutuu reflektoidaan mennyttä ja orientoitumaan jatkuvasti uudelleen tulevaan* (Åkerblad 2011, 23; Komulainen ym. 2015, 161). Nämä näkyvät aineistossani omien koulutus- ja urapolkujen pohdintana ja suunnitteluna, oman osaamisen, työsuoritusten ja työllistymismahdollisuuksien arviointina sekä ankaranakin itsensä halveksuntana, joka voi toisaalta myös olla katkeruutta. Prekaarit muokkaavat myös tapaansa tehdä työtä ja olla osa työyhteisöä (Åkerblad 2014, 68–69). Heillä on paineita tehdä työt hyvin, sillä he ajattelevat sen vaikuttavan siihen, saako työsopimukselle jatkoa. Määräaikaisuus koetaan jatkuvalla koeajalla olemiseksi, jolloin tietoja ja taitoja pitäisi pystyä jatkuvasti tuomaan esiin ja lunastamaan oma paikka työyhteisössä. Siitä

huolimatta työsuhteen jatko on aina epävarmaa. He sietävät olosuhteita ja epäkohtia (Åkerblad 2014, 68–69), kuten epäreilua palkkausta tai työsuhteiden laitonta pätkimistä vuodesta toiseen.

Vaikka moni kokee epävarmuutta työmarkkinatilanteeseen liittyen, myös Åkerbladin (2014, 67–68) tunnistama *korkeasti kouluttautuneiden huolettomuus työllistymisestään ilmenee tässä aineistossa*. Sen sijaan, että he olisivat huolissaan työttömyydestään, he ovat huolissaan siitä, jatketaanko nykyistä työsuhdetta tai löytävätkö he uuden mielekkään työn. Åkerbladin (2014, 73, 83) kuvaamaa työmotivaation laskua työsuhteen loppuvaiheessa ei kuvata aineistossani, mutta se ei tietenkään tarkoita, etteikö sitä saatettaisi kokea.

Prekaarit kehittävät yksilöllisiä strategioita selvitä tilanteessa. Aiemmasta kirjallisuudestaakin tuttuja tapoja (Åkerblad 2011, 19–36; Pöllänen 2016) kuvataan myös tässä aineistossa: säästeliäästi eläminen, poliittinen aktivoituminen, kouluttautuminen tai perheeseen keskittyminen. Näiden lisäksi aineistossani kirjoitetaan itsetutkiskelusta ja henkistä kipupisteistä eroon pääsemisestä, itsensä kehittämisestä, kouluttautumisesta tai siitä, että tehdään tietoinen päätös luottaa elämän kantavuuteen. Omasta elämästä myös etsitään ja löydetään positiivisia asioita. Poliittinen aktivoituminen on mielenkiintoinen särö muuten hyvin vahvalle pärjäämisen eetokselle ja uusliberaalin politiikan mukaiselle yksilökäsitykselle, jossa pärjääminen ja vastuu palautuvat yksilötasolle. Poliittinen aktivoituminen kertoo uskosta siihen, että myös rakenteisiin voi vaikuttaa eikä kaikki palaudu yksilötason tekijöihin.

Prekariaatio tai sen yleistyminen ei helpota syntyvyysvajeen paikkaamista. Yhteiskunnassamme ollaan huolissaan syntyvyyden laskusta (esim. Hetemäki 2019) ja syystäkin, sillä 52 % suomalaisista synnytysikäisistä naisista lykkää tai pelkää lastenhankintaa, ja suurimmaksi syyksi he nimeävät epävarmat työllisyysnäkymät. Äidit kokevat äitiyslomien ja lasten hoitamisen hankaloittavan heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Toisaalta ne voivat tarjota mielekkään vaihtoehdon palkkatyölle, jos sitä ei juuri sillä hetkellä ole tarjolla. Naiset kokevat kuitenkin syrjintää työpaikoilla raskauden tai pienten lasten hoitovelvollisuuksien takia. Äideillä on myös kokemuksia työnantajan ylivallan käyttämisestä (Åkerblad 2014, 140–141), kun työnantaja ei jatka äitiyslomalla olleen sijaisuutta vaan antaa sen toiselle.

Prekariaattiliikkeen tavoitteet tiedon ja ymmärryksen lisäämisestä ovat tärkeitä, ja huoli yhteiskunnan tarjoamasta heikentyneestä suojasta työntekijöille (Jakonen 2014, 303) vaikuttaa todelliselta. *Prekariaattiliikkeen tavoitteet saattavat ajan kuluessa ja työmarkkinoiden edelleen muuttuessa muovautua*, ja esimerkiksi yritysten liiketoimintalogiikoiden muuttuessa siihen suuntaan, jossa työtä tehdään minimaalisella muutaman euron korvauksella omalla toiminimellä, saattaa olla uusi haaste liikkeelle.

Suomalaisen prekariaatin laajuudesta ei ole yksimielisyyttä, mutta marginaalisesta ilmiöstä tuskin on kyse, vaikka suurin osa suomalaisista onkin pysyvissä, vakaissa työsuhhteissa. *Ilmiön määrittelyllä on merkitystä saataville tutkimustuloksille.* Tämä näkyy jo Pyöriän ja Ojalan tutkimuksissa, joissa yksi viidestä prekaarisuuden kriteeristä vaihdettiin, ja tutkimustulokset muuttuivat olennaisesti sukupuolen vaikutuksen osalta (2016a, 2016b). Omassa tutkimuksessani 48 vastaajasta vain 20 olisi täyttänyt Pyöriän ja Ojalan prekaarisuuden kriteerit. Tällä olisi saattanut olla vaikutuksia tämän tutkimuksen tuloksiin. Aineisto olisi ollut suppeampi ja saattanut olla sävyiltään pessimistisempi. Konstruktivistisen ja fenomenologisen tieteenfilosofian mukaisesti tutkijan merkitys tutkimustuloksiin tulee esiin siis jo ilmiön määrittelyssä, saati aineiston tulkinnassa.

Prekarisaation saama runsas tila julkisessa keskustelussa ei kuitenkaan välttämättä johdu pelkästään ilmiön laajuudesta. Kuten tämänkin tutkimuksen aineistosta voi päätellä, prekarisaatio koskettaa tänä päivänä koulutuksen sekä kulttuuri- ja viihdealan toimijoiden lisäksi muun muassa toimittajia ja akateemisen työn tekijöitä. Mediatalot ovat irtisanoneet runsaasti henkilöstöä, joka on jatkanut työn tekemistä freelancereinä, ja yliopistoista on leikattu rahoitusta. Epävakaat ja epätyypilliset työt koskettavat siis erityisesti niitä aloja, jotka tutkivat ja kirjoittavat ilmiöistä työkseen. Monet asiantuntijat ansaitsevat palkkionsa muutospuheella ja kärjistyksillä. Tilanteiden pysyminen vakaana ei herätä lainkaan yhtä paljon huomiota kuin muutokset huonompaan. Liiketoimintalogiikan mukaisesti media kirjoittaa ja uutisoi kansalaisia kiinnostavalla tavalla. Tällä en tarkoita vähätellä ilmiöstä käytävää keskustelua, vaan tarkoitukseni on kiinnittää huomiota keskustelun taustalla vaikuttaviin inhimillisiin tekijöihin.

Prekarisaatio ja prekaarisuus eivät ole yksinomaan negatiivinen ilmiö. Olennaista on, onko tilanteessa vapaaehtoisesti vai vastentahtoisesti. Lisäksi yhteiskuntamme palveluita olisi tänä päivänä erittäin hankala järjestää ilman prekaaria työvoimaa. Palvelualat, kuten kauppa ja ravintolat sekä kulttuuri ja viihde, tarvitsevat vakituisen henkilöstön lisäksi prekaaria työvoimaa. Samalla ne tarjoavat esimerkiksi opiskelijoille mahdollisuuden opiskelun aikaisen talouden kohentamiseen sekä työkokemuksen hankkimiseen.

7 YHTEENVETO

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten epävarmuus ilmenee prekariaatin elämässä, mitkä näkökulmat prekaarille itselleen ovat tärkeitä ja miten he niitä kuvailevat, sekä minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset auttaisivat heitä tekemään elämästään vakaampaa. Toteutin tutkimuksen laadullisena tutkimuksena keräten itse tutkimusaineistoni. Aineisto koostuu 48 prekaarin kirjoituksesta omasta elämästään. Vastaajat edustavat pääasiassa korkeastikoulutettuja tietotyöläisiä ja ovat suurimmaksi osaksi naisia. Tutkimuksessani syntyvä tieto tukeutuu konstruktivistis-fenomenologiseen tieteenfilosofiseen katsontakantaan, joka torjuu absoluuttisen, objektiivisen totuuden olemassaolon. Tarkastelen ilmiötä, johon vaikuttavat väistämättä niin tutkittavien kuin tutkijankin subjektiivisuus.

Koska työelämä on osa muita yhteiskunnan rakenteita, taustoitin ilmiötä uusklassisella taloustieteellä, uusliberaalilla politiikalla sekä hyvinvointivaltion muutoksilla. Näistä keskeisimpiä ovat sosiaaliturvan vastikkeellistuminen ja näkemys yksilöstä, joka kantaa itse vastuun itsestään.

Prekarisaatiolla tarkoitetaan työelämän epävarmistumista koskien työntekijöiden oikeuksia, toimeentuloa ja mahdollisuuksia tulevaisuudensuunnitelmiin. Nämä tekijät ovat heikentyneet verrattuna fordistisen työn aikakauteen. Tämän lisäksi prekarisaatiolla tarkoitetaan työelämän muutoksia, kuten työn tekemisen tapojen ja aikojen moninaistumista sekä tietopohjaisten töiden työaikojen ja työntekopaikkojen rajojen hämärtymistä. Lisäksi yhteiskunnan ihmisille tarjoamat turvaverkot ovat heikentyneet.

Epävarmuus ilmenee prekaarin elämässä sirpalemaisina ja pätkittäisinä työsuhteina sekä työsuhteiden ja työttömyysjaksojen vaihteluina. Pätkittäisestä työelämästä voi tulla omaa elämänhistoriaa kuvaava fakta. Epävarmuus töiden jatkumisesta tai uuden löytämisestä aiheuttaa huolta toimeentulosta ja vaikuttaa arkisten asioiden hoitamiseen tai lomien suunnitteluun. Epävarmuus ilmenee myös riittämättömyyden kokemuksina työpaikoilla, ammatti-identiteetin tai lastenhankinnan kyseenalaistamisena sekä äitiyden ja työelämän yhteensovittamisen haasteiden pohtimisena. Mahdollisia epävarmuudelta suojaavia tekijöitä ovat puoliso ja puolison työ, mahdollinen omaisuus tai säästöt, sosiaaliset verkostot ja oma henkinen pääoma. Prekaarit elävät jo sitä tulevaisuuden elämää, jossa pitää hyväksyä epävarmuus osaksi arkea. Tähän elämään liittyy jatkuva menneen reflektointi ja tulevaan orientoituminen.

Prekaarit kuvaavat itselleen tärkeitä asioita antaen niille tunnemerkitä. Päädyin tästä syystä analysoimaan aineistoni erilaisten tunteiden avulla. Tunteet ovat moniselitteisiä, ja sama asia voi merkitä eri ihmisille erilaisia asioita. Yleisimmät tunteet kirjoituksissa ovat pettymykset ja luottamuksen puute, pelot, huolet, huonommuuden tunne ja uupumus sekä vapauden tunne, luottamus ja ilo. Pettymyksen tunteet kohdistuvat omiin

työllistymisvaikeuksiin, työnantajien epäreiluksi koettuihin käytäntöihin sekä siihen, että korkeakaan koulutus ei ole taannut vakaata työelämää. Luottamuksen puutetta tunnetaan työvoimapolitiikkaa, etenkin aktiivimallia sekä työvoimaviranomaisten toimintaa kohtaan. Yhteiskunnan tukijärjestelmiä pidetään joustamattomina, eivätkä ne tue epäsäännöllisten tulojen kanssa eläviä.

Huolet ja pelot kohdistuvat työn jatkumiseen ja toimeentuloon, vaikka prekaarisuus ei välttämättä merkitse toimeentulovaikeuksia. Aktiivimalli aiheuttaa pelkoa siitä, että pitää ottaa epämieluisa työ vastaan. Huonommuuden ja epäonnistumisen tunteita koetaan siitä, ettei ole työllistynyt omaa koulutusta vastaaviin tehtäviin tai ei ehdi työtehtävien jatkuvasti muuttuessa syventää osaamista.

Prekaarit kokevat myös ilon ja onnen tunteita sekä luottamusta elämään. Vapauden tunteen kautta voidaan kokea tyytyväisyyttä omaan elämäntilanteeseen, mutta toisaalta vapauden tunne näyttäytyy osittain ristiriitaisena: tyytyväisyyttä koetaan siitä, että on mahdollista luoda itselle omat aikataulut ja tehdä mielenkiintoisia asioita, mutta näinhän on myös monissa tietotöissä. Pysyvää työsuhdetta kuitenkin toivotaan. Merkitsevätkö siis työ ja vapaus joillekin vastakohtaisia asioita?

Iloa ja onnea koetaan henkisestä kasvusta, mahdollisuudesta tehdä mielekästä työtä vaikkapa yrittäjänä, itsensä kehittämistä sekä mahdollisuudesta viettää aikaa lasten kanssa. Tyytyväisyyttä koetaan työn sisällöstä, työpaikan yhteisöllisyydestä tai uusien asioiden oppimisesta. Jotkut ovat oppineet luottamaan siihen, että elämä kantaa epävarmuudesta huolimatta.

Uusliberaalin politiikan näkemys itsenäisesti pärjäävästä yksilöstä on omaksuttu niin hyvin, että prekaarit kokevat moraalista velvollisuutta ja halua huolehtia itse itsestään. Prekaarit kehittävät erilaisia strategioita toimia tilanteissaan, ja heidän elämäänsä luonnehtii menneen reflektointi ja jatkuva tulevaan orientoituminen. He elävät ennakoiden, valmistellen ja varmistellen uusia työmahdollisuuksia. He elävät tarvittaessa säästeliäästi, aktivoituvat poliittisesti, kouluttautuvat, keskittyvät perheeseen, kehittävät itseään sekä löytävät elämäntilanteestaan myös positiivisia puolia.

Vaikka pärjäämisen strategiat keskittyvätkin suurimmaksi osaksi yksilökeskeisiin tapoihin, pohditaan jonkin verran myös rakenteellisia tekijöitä. Prekaarin toimeentuloloukkuja pehmentäisi perustulo, joka takaisi jokaiselle kuukaudelle edes pienen toimeentulon. Nykyiseen järjestelmään liittyvää byrokratiaa pidetään liian työläänä, ja tulojen arviointi jälkikäteen yhdistettynä sosiaaliturvan saamisen käsittelyaikoihin vaikeuttaa välillä prekaarien toimeentuloa kohtuuttomasti. Sosiaaliturvaan kaivataan joustoa, jotta se sallisi paremmin erilaiset työn tekemisen muodot, ajat ja tavat.

Tarkasteltavan ilmiön määrittelyllä on merkitystä tutkimustuloksille. Jos olisin määrittellyt prekarisaation esimerkiksi Pyöriän ja Ojalan käyttämien prekaarikriteerien mukaan,

olisi aineistostani vain 20 vastaaja luokiteltu prekaariksi. Aineisto olisi ollut tällöin huomattavasti suppeampi ja mahdollisesti sävyltään pessimistisempi kriteerien ollessa tiukempia.

Tämän tutkimusprosessin eri vaiheissa mieleeni nousi muutamia kiinnostavia jatko-tutkimuskohteita. Onko toimeentulovaikeuksien kokemisella ja perhetilanteella tai prekaaririskien toteutumisen välillä löydettävissä yhteyksiä ja mikä niitä selittäisi? Aavistus tällaisesta mahdollisuudesta heräsi, kun tutkin tämän kvalitatiivisen aineiston perusteella vastauksia. Entä mikä on työn ja toimeentulon välinen suhde, ja onko se muuttumassa? Jos prekaarisuus ei merkitse toimeentulovaikeuksia, mikä sitä selittää ja mitä se tarkoittaa työn ja toimeentulon välisen yhteyden kannalta? Ja vielä viimeiseksi, erittäin heikossa asemassa vaikuttavat olevan ruokalähettiläiden tai liikunnanohjaajien tapaan omalla toimimismallilla, pienillä palkkioilla työtä tekevät ryhmät. Mitä muita vastaavia ammattiryhmiä on ja miten ammattiyhdistys- tai prekariaattiliike voisi ehkäistä tämän ilmiön laajenemista ja tarjota heille turvaa? Keitä nämä työntekijät ovat ja miten he tulevat palkkioillaan toimeen?

LÄHTEET

- Aaltonen, Jukka, teatterinjohtaja, Åbo Svenska Teater. Keskustelu 26.1.2019.
- Ahokas, Jussi – Alaja, Antti – Eskelinen, Teppo (2018) Talousteoriat ja työllisyyspolitiikka. Teoksessa: *Työllisyyskysymys*, toim. Jouko Kajanoja, 25–48. Into Kustannus, Helsinki.
- Alasoini, Tuomo (2014) Työn organisoinnin muutostrendit: teknis-taloudellinen ja sosio-kulttuurinen näkökulma. Teoksessa: *Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen*, toim. Pentikäinen Leena, 93–104, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014.
- Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus* 2.0. 4. uud. painos. Vastapaino, Tampere.
- Alho Rolle (2010) Maahanmuuttajien kokemukset ja ammattiliittojen näkemykset työehtojen polkemisesta Suomessa. Teoksessa: *Vieraita työssä. Työelämän etnis-tyvä eriarvoisuus*, toim. Sirpa Wrede – Camilla Nordberg, 93–121, Gaudeamus, Helsinki.
- Ali-Yrkkö Jyrki (2014) Globaalit arvoketjut ja työ. Teoksessa: *Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen*, toim. Pentikäinen Leena, 53–62, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014.
- Anttila, Eeva (2018) Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 58. <https://disco.teak.fi/anttila/3-2-konstruktivistinen-oppimiskasitus/>, haettu 21.11.2018.
- Anttonen, Anneli – Sipilä, Jorma (2000) *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Vastapaino, Tampere.
- Berardi “Bifo” Franco (2006) *Tietotyö ja prekaari mielentila*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- BIEN Basic Income Earth Network (2019) About Basic Income. <https://basicincome.org/basic-income/>, haettu 26.2.2019.
- Brunila, Kristiina – Onnismaa, Jussi – Pasanen, Heikki (2015) Johdanto. Teoksessa: *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa*, toim. Kristiina Brunila – Jussi Onnismaa – Heikki Pasanen, 9–24. Vastapaino, Helsinki.
- Demos Helsinki & Demos Effect (2017). *Työ 2040. Skenaarioita työn tulevaisuudesta*.
- Ehrenreich, Barbara (2003) *Nälkäpalkalla*. 2. painos. WS Bookwell Oy, Juva.
- General Intellect (2008) *Vasemmisto etsii työtä*. Like, Helsinki.
- Haapala, Laura (2016) *Joustava työ, epävarma elämä*. Like, Helsinki.
- Haavisto, Ilkka – Tähtinen, Lauri – Törmänen, Antti (2016). *Epilogi: kaikki työ on arvokasta*. EVA raportti 2/2016, 82–115.

- Heikkilä, Katri (2011) Jäää vai lähteä? Teoksessa ”Yrittäkää edes!” *Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*, toim. Eeva Jokinen – Jukka Könönen – Juhana Venäläinen – Jussi Vähämäki, 37–52. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Hetemäki, Martti (2019) Miten vakava ongelma syntyvyyden lasku on ja mitä sille voitaisiin tehdä? *Valtioneuvosto*. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10623/miten-vakava-ongelma-syntyvyyden-lasku-on-ja-mita-sille-voitaisiin-tehda-, haettu 8.3.2019.
- Hiilamo, Heikki – Kangas, Olli (2012) Väärien profettojen jäljillä? Kahdeksan erää tuuloerojen vaarallisuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012):2.
- Himanen, Markus – Könönen, Jukka (2010) Pako ja pakko – turvapaikanhakijoiden kokemuksia prekaarista työstä. Teoksessa: *Vieraita työssä. Työelämän etnisyyttä eriarvoisuus*, toim. Sirpa Wrede – Camilla Nordberg, 45–71. Gaudeamus, Helsinki.
- Hirsiaho, Anu – Jokinen, Eeva – Jakonen, Mikko – Sorainen, Antu (2011) *Julma arki*. Tieteessä tapahtuu 8/2011, 8–14.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula (2009) *Tutki ja kirjoita*. 15. p. Tammi, Helsinki.
- Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi (2005) *Odotustila. Pamfletti uudesta työstä*. Teos, Helsinki.
- Huws, Ursula – Joyce, Simon (2016): Size of Sweden’s ”Gig economy” revealed for the first time. Foundation for European progressive Studies & UNI Europa, March 2016, <http://www.uni-europa.org/wp-content/uploads/2016/03/crowd-working-survey-swedenpdf.pdf>, haettu 28.1.2019.
- Jakonen, Mikko (2014) *Uusi työ ja prekarisaatio. Työn muutosten vaikutukset suomalaisen hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen*. Tiede ja Edistys, 4/2014, 287–320.
- Jakonen, Mikko (2015) Talous ja työ prekaarissa yhteiskunnassa. Teoksessa: *Talouden uudet muodot*, toim. Mikko Jakonen – Tiina Silvasti, 92–121. Into Kustannus, Helsinki.
- Jakonen, Mikko (2016) *Yhteisö tuotantovoimana. Yhteisölliset työtilat ja prekaarin työvoiman liikkeet*. Tiede & edistys 41 (2016), 133–158.
- Jakonen, Mikko (2018) Työn muutoksen suuret linjat. Teoksessa: *Työllisyyskysymys*, toim. Jouko Kajanoja, 345–384. Into Kustannus Oy, Helsinki.
- Jakonen, Mikko – Peltokoski, Jukka – Toivanen, Tero (2012) Vallataan elämä! – Prekariatin perustulo. Teoksessa: *Perustulon aika*, toim. Johanna Perkiö – Kaisu Suopanki, 40–54. Into, Helsinki.
- Jakonen, Mikko – Silvasti, Tiina (2015) *Talouden uudet muodot*. Into, Helsinki.

- Jakonen, Mikko – Silvasti, Tiina (2015) Johdanto. Palvelukseen halutaan: Talouden uudet muodot. Teoksessa: *Talouden uudet muodot*, toim. Mikko Jakonen – Tiina Silvasti, 9–23. Into, Helsinki.
- Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva – Venäläinen, Juhana (2016) *Prekarisaatio ellettävämmäksi*. Sosiologia 3/2016.
- Jokinen, Eeva – Venäläinen, Juhana – Vähämäki, Jussi (2015) Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen. Teoksessa: *Prekarisaatio ja affekti*, toim. Eeva Jokinen – Juhana Venäläinen, 7–30. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.
- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Juppi, Pirita (2006) Ottaa pään ja vituttaa. Eli (h)ajatelmia mediasta ja mellakoinnista vappuna 2006. Teoksessa: *Prekaariuoska? Portfoliosukupolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*, toim. Tommi Hoikkala – Mikko Salasuo. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/prekaariuoska.pdf>, haettu 7.12.2018.
- Jyväskylän yliopisto. Konstruktivismi. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/konstruktivismi>, haettu 21.11.2018.
- Jyväskylän yliopisto. Fenomenologia. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>, haettu 21.11.2018.
- Kananen, Johannes (2018) Sosiaaliturva luovuuden mahdollistajana. Teoksessa: *Työllisyyskysymys*, toim. Jouko Kajanoja, 167–178. Into Kustannus, Helsinki.
- Kankare, Matti (2018) Nyt vauvakadon syistä kysyttiin suomalaisilta: Työelämän epävarmuus raastaa, lapsi tulee kalliiksi ja matkustaakin pitäisi. *Talouselämä* 10.12.2018, https://www.talouselama.fi/uutiset/te/13364c7a-d88b-3822-b84e-84e60f9f11a1?ref=newsletter:f5cd&utm_source=Talouselama_Uutiskirje&utm_medium=email&utm_campaign=Talouselama_Uutiskirje, haettu 21.2.2019.
- Kauhanen, Antti (2016). *Uusi työnjako*. EVA raportti 2/2016, 8-33.
- Kauhanen, Merja (2014) Yksilön näkökulma: työmarkkina-aseman ja käyttäytymisen muutokset. Teoksessa: *Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen*, toim. Pentikäinen Leena, 63–74, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014.
- Kela (2019) Perustulokokeilu. <https://www.kela.fi/perustulokokeilu>, haettu 26.2.2019.
- Kiviniemi, Kari (2015) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, toim. Raine Valli – Juhani Aaltola, 74–88. 4. uud. p. PS-Kustannus, Juva.

- Koivistoinen, Aki (2014) Työn tulevaisuus –seminaarin tuloksia. Teoksessa: *Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen*, toim. Pentikäinen Leena, 117–136. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014
- Koivulaakso, Dan – Kontula, Anna – Peltokoski, Jukka – Saukkonen, Miika – Toivanen, Tero (2010) *Radikaaleinta on arki*. Into, Helsinki.
- Koivunen, Tuija – Ojala, Hanna (2015) Joogaopettajat. Sukupuolistunutta työtä talouden laitamilla. *Sukupuolentutkimus*, Vol. 2/2015, 5–18.
- Komulainen, Katri – Kärkkäinen, Maija – Korhonen, Maija – Rätty, Hannu – Siivonen, Päivi – Kasanen, Kati – Rautiainen, Riitta (2015) Kun mikään ei riitä – akateeminen kykyminuus puntarissa. Teoksessa: *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa*, toim. Kristiina Brunila – Jussi Onnismaa – Heikki Pasanen, 145–172. Vastapaino, Tampere.
- Korhonen, Anna-Reetta – Peltokoski, Jukka – Saukkonen, Miika (2006) Prekariaatti. Teoksessa: *Uuden työn sanakirja*, toim. Mikko Jakonen – Jukka Peltokoski – Akseli Virtanen, 378–383, Tutkijaliitto, Tampere.
- Korhonen, Anna-Reetta – Peltokoski, Jukka – Saukkonen, Miika (2009) *Paskaduunista barrikadille. Prekariaatin julistus*. Into, Helsinki.
- Könönen, Jukka – Himanen, Markus (2011) Prekaarisuuden tuotanto –turvapaikanhakijoiden kokemuksia työstä. Teoksessa: *Totta toinen puoli? Työperäisen maahanmuuton todelliset ja kuvitellut kipupisteet*, toim. Mika Helander, 111–118. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, Helsingfors.
- Luukka, Teemu (2018) Suomalaiset tekevät yhä useammin nettityökeikkoja – Keskimääräiset ansiot eivät kuitenkaan päästä huimaa. *Helsingin Sanomat* 30.10.2018. <https://www.hs.fi/talous/art-2000005881963.html>, haettu 23.11.2018.
- Mela (2018) Aikasarjat, apurahansaajat. <http://tilastot.mela.fi/aikasarjat.php?id=42>, haettu 22.11.2018.
- Meriläinen, Heidi (2011) Palkkatyöyhteiskunnan vaihtoehdot. Teoksessa: *”Yrittäkää edes” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*, toim. Eeva Jokinen – Jukka Könönen – Juhana Venäläinen – Jussi Vähämäki, 143–162. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Nätti, Jouko – Pyöriä, Pasi (2017) Epätyypilliset työsuhteet, epävarmuus ja liikkuvuus. Teoksessa: *Työelämän myytit ja todellisuus*, toim. Pasi Pyöriä, 26–41. Gaudeamus, Tallinna.
- Oinas, Tomi – Anttila, Timo – Mustosmäki, Armi (2016) Työn organisoinnin muutos yksityisellä ja julkisella sektorilla. Lisääntyvätkö uudet työn organisoinnin muodot Pohjoismaissa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81:6.

- Pajarinen, Mika – Rouvinen, Petri (2014). Uudet teknologiat ja työ. Teoksessa: *Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen*, toim. Pentikäinen Leena, 33–52. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014.
- Peltokoski, Jukka (2006) Postfordismi. Teoksessa: *Uuden työn sanakirja*, toim. Mikko Jakonen – Jukka Peltokoski – Akseli Virtanen, 113–124. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Peltokoski, Jukka (2019) Prekariaatti on 2000 –luvun toimija. *Kansan Uutiset* 16.2.2019. <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/4037324-prekariaatti-on-2000-luvun-toimija>, haettu 21.2.2019
- Pentikäinen, Leena. Johdanto. Teoksessa: *Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen*, toim. Pentikäinen Leena, 9–10, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014.
- Perkiö, Johanna (2014) *Perustulo. Uuden tulonjaon perusta*. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry, Helsinki.
- Perkiö, Johanna – Kajanoja, Jouko (2015) Perustulo ja uusi työllisyyspolitiikka. Teoksessa: *Talouden uudet muodot*, toim. Mikko Jakonen – Tiina Silvasti, 268–295. Into Kustannus, Helsinki.
- Precarias a la Deriva (2009) *Hoivaajien kapina*. Like, Helsinki.
- Pöllänen, Pirjo (2016) Pätkätyöläisen prekaari arki. *Sosiologi* 1 / 2016. <http://www.sosiologi.fi/?p=553>, haettu 21.2.2019.
- Pyöriä, Pasi – Ojala, Satu (2016a) Precarious work and intrinsic job quality; Evidence from Finland, 1984–2013. *The Economic and Labour Relations Review*, Vol 27(3), 349–367. Sage Publications.
- Pyöriä, Pasi – Ojala, Satu (2016b) Prekaarin palkkatyön yleisyys: liioitellaanko työelämän epävarmuutta? *Sociologia* 1 / 2016, 45–63.
- Pyöriä, Pasi – Ojala, Satu (2017) Työn prekarisaatio. Teoksessa: *Työelämän myytit ja todellisuus*, toim. Pasi Pyöriä, 42–62. Gaudeamus, Tallinna.
- Pärnänen, Anna (2016) Korkeakoulutettuja aikaisempaa enemmän itsensätyöllistäjinä. Tilastokeskus, *Tieto & Trendit*. <http://tilastokeskus.fi/tietotrendit/blogit/2016/korkeakoulutettuja-aikaisempaa-enemman-itsensatyollistajissa/>, haettu 22.11.2019.
- Rauhalampi, Iida (14.11.2018) En tunnista sitä työelämää, josta puhutaan – pätkätyöllisyys on monelle jatkuvaa taistelua. *YLE*, <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/11/14/en-tunnista-sita-tyoelamaa-josta-puhutaan-patkatyotodellisuus-on-monelle>, haettu 21.11.2018.
- Rokkonen, Lilli Aini (2015) Moratoria. Teoksessa: *Prekarisaatio ja affekti*, toim. Eeva Jokinen – Juhana Venäläinen, 113–133. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

- Räisänen, Kari (2018) Foodoran ruokalähetit jatkavat kiistelyä tuntipalkasta – nyt tukea haetaan ravintoloilta. *Helsingin Sanomat* 12.10.2018. <https://www.hs.fi/talous/art-2000005861981.html>, haettu 23.11.2018.
- Saari, Tiina – Koivunen, Tuija (2017) Työhön sitoutuminen. Teoksessa: *Työelämän myytit ja todellisuus*, toim. Pasi Pyöriä, 63–80. Gaudeamus, Tallinna.
- Saresma, Tuija (2010) Kokemuksen houkutus. Teoksessa: *Käsikirja sukupuoleen*, toim. Tuija Saresma – Leena-Maija Rossi – Tuula Juvonen, 59–74. Vastapaino, Tampere.
- Savage, Mike – Devine, Fiona – Cunningham, Niall – Taylor, Mark – Li, Yaojun – Hjellbrekke, Johs – Le Roux, Brigitte – Friedman, Sam – Miles, Andrew (2013) A New Model of Social Class? Findings from the BBC’s Great British Class Survey Experiment. *Sociology* 47(2), 219–250. Sage Publications.
- Sipilä, Jorma (2014) Menestystarina hiipuu. Teoksessa: *Hyvinvointitalous*, toim. Eija Ahola, 146–156. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n julkaisu, Aleksigroup/Trio-Offset.
- Soininen, Tiina (2015) *Changing expectations and realities of employment stability: longitudinal analysis of tenures in Finland*. University of Eastern Finland, Joensuu.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2019) Perustulokokeilu. <https://stm.fi/perustulokokeilu>, haettu 26.2.2019.
- Standing, Guy (2011) *The Precariat. The New Dangerous Class*. Bloomsbury, London.
- Standing, Guy (2014) *A Precariat Charter. From Denizens to Citizens*. Bloomsbury, London.
- SVT (2008) 4.2 Palkansaajat työsuhteen tyyppin mukaan 2008/98 – 2007/09. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyti/2008/09/tyti_2008_09_2008-10-21_tau_014_fi.html, haettu 22.11.2018.
- SVT (2008) 10.6 Palkansaajien alle vuoden kestäneet työsuhteet työsuhteen tyyppin mukaan 2008/III – 2007/III. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2008/09/tyti_2008_09_2008-10-21_tau_039_fi.html, haettu 22.11.2018.
- SVT (2009) Työllisyys kääntyi laskuun vuonna 2009. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2009/tyti_2009_2010-02-16_kat_001_fi.html, haettu 22.11.2018.
- SVT (2014) Työllisyys ja työttömyys vuonna 2014. Helsinki: Tilastokeskus http://www.stat.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-04-28_kat_002_fi.html, haettu 17.11.2018.

- SVT (2018) Liitetaulukko 13. Palkansaajat työsuhteen tyyppin mukaan 2017/09 – 2018/09, 15-74-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyti/2018/09/tyti_2018_09_2018-10-23_tau_013_fi.html, haettu 22.11.2018.
- SVT (2018) Liitetaulukko 38. Palkansaajien alle vuoden kestäneet työsuhteet työsuhteen tyyppin mukaan 2017/III – 2018/III, 15-74-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2018/09/tyti_2018_09_2018-10-23_tau_038_fi.html, haettu 22.11.2018.
- SVT (2018) Työttömyys vähentynyt selvästi vuoden takaiseen verrattuna. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2018/09/tyti_2018_09_2018-10-23_tie_001_fi.html, haettu 22.11.2018.
- Syrjälä, Hanna (2018) Tytti Pelkosen palkka on käytetty kaksi viikkoa ennen tilipäivää – Suomessa on kymmeniätuhansia työssäkäyviä köyhiä. *Helsingin Sanomat* 13.9.2018, <https://www.hs.fi/elama/art-2000005825161.html>, haettu 21.11.2018.
- Tiedeliitto (2015) Yliopistojen valtionrahoituksen kehitys vuosina 2010–2015, nimellisarvoin milj. euroa. www.tiedeliitto.net/Lehikoinenrahoituksenrakenne.pdf, haettu 25.2.2019.
- Tieteen termipankki. Filosofia. Fenomenologia <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:fenomenologia>, haettu 21.11.2018.
- Tieteen termipankki. Filosofia. Konstruktivismi. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:konstruktivismi>, haettu 21.11.2018.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Gummerus, Helsinki.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. <https://www.utu.fi/fi/tutkimus/eettisyys>, haettu 23.2.2019.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2008) Työllisyyskatsaukset, vuosi 2008, syys08.pdf. <https://tem.fi/katsaus-vuosi-2008>, haettu 22.11.2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018) Työllisyyskatsaus Syyskuu 2018. <https://tem.fi/julkaisu?pubid=URN:NBN:fi-fe201801252252>, haettu 22.11.2018.
- UNI Europa Global Union (2016) Crowd work in Europe is on the rise – new report out. <http://www.uni-europa.org/2016/12/05/crowd-work-europe-rise-new-report/>, haettu 21.3.2019.
- Venäläinen, Juhana (2011) Luvassa jatkuvaa epävakautta. Teoksessa: ”Yrittäkää edes!” *Prekariisaatio Pohjois-Karjalassa*, toim. Eeva Jokinen – Jukka Könönen – Juhana Venäläinen – Jussi Vähämäki, 70–94. Tutkijaliitto, Helsinki.

- Venäläinen, Juhana (2015) Hajoaminen. Teoksessa: *Prekarisaatio ja affekti*, toim. Eeva Jokinen – Juhana Venäläinen, 171–195. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.
- Virtanen, Akseli (2006) Taloudellinen elämä. Teoksessa: *Uuden työn sanakirja*, Toim. Mikko Jakonen – Jukka Peltokoski – Akseli Virtanen, 125–129. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2004) Kuhnurien kerho. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2006) Aivotyö. Teoksessa: *Uuden työn sanakirja*, toim. Mikko Jakonen – Jukka Peltokoski – Akseli Virtanen, 146–152. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2009) *Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2011) Tehdasasetusten palauttaminen. Teoksessa: *”Yrittäkää edes!” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*, toim. Eeva Jokinen – Jukka Könönen – Juhana Venäläinen – Jussi Vähämäki, 163–189. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Ylöstalo, Hanna – Anttila, Anu-Hanna – Berg, Päivi – Härmä, Vuokko (2018) Uuden työn joustavat ruumiit. *Työelämän tutkimus* 16 (2) 2018.
- Åkerblad, Leena (2011) Prekaari työmarkkinatilanne ja toimijuus. Teoksessa: *”Yrittäkää edes!” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*, toim. Eeva Jokinen – Jukka Könönen – Juhana Venäläinen – Jussi Vähämäki, 19–36. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Åkerblad, Leena (2014) *Epävarmuuden tuolla puolen. Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus*. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

LIITE 1 KYSELYN SAATEKIRJE SUOMEKSI

Hei,

teen pro gradu -tutkielmaa taloussosiologian oppiaineeseen Turun yliopiston Turun Kauppakorkeakoulussa. Jos koet tämänhetkinen työtilanteesi vastaavan tutkimukseni kohderyhmää niin olisitko halukas kirjoittamaan minulle kokemuksistasi?

Tutkielmassani käsittelen **työttömien, epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien, itsensä työllistäjien, freelancereiden tai apurahalla työskentelevien** henkilöiden kokemuksia muun muassa työstä, arjesta, toimeentulosta ja tulevaisuudensuunnitelmista. Epätyypillisillä työsuhteilla tarkoitetaan pätkätöitä, silpputöitä, määräaikaisuuksia, osa-aikaisuuksia tai muita tapoja kerätä toimeentulo mahdollisesti useista eri lähteistä. Voit olla työtilanteessa omasta tahdostasi tai olosuhteiden pakosta. **Olennaista on, että työttömyyteen, työsuhteeseen tai työntöön muotoon liittyy jonkunlainen epävarmuuden kokemus koskien töiden jatkumista ja toimeentulon järjestymistä.** Opiskelijat eivät kuulu tutkimukseni kohderyhmään.

Tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 2019 ja se arkistoidaan Turun yliopiston Turun kauppakorkeakoulun kirjaston tietokantaan. Kyselylläni kerättävää aineistoa ei tallenneta yliopiston tietokantaan, ja siihen on pääsy vain minulla. Aineisto hävitetään noin puoli vuotta tutkimuksen valmistumisen jälkeen, viimeistään vuoden 2019 lopussa. Tutkimuksessa kerätään ja hyödynnetään ainoastaan lomaketietoja. Voit halutessasi keskeyttää vastaamisen missä vaiheessa tahansa täyttäessäsi lomaketta. Tutkielman ohjaajina toimivat taloussosiologian professori Pekka Räsänen ja yliopisto-opettaja Outi Sarpila.

Yksittäisiä vastaajia ei ole mahdollista tunnistaa julkaistavasta tutkimuksesta. Toteutan aineiston keruun Webropol-kyselyohjelmalla, jossa vastaajan henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa.

Jos siis koet kuuluvasi edellä kuvattuun ryhmään, niin kirjoittaisitko minulle kokemuksistasi, ajatuksistasi ja näkemyksistäsi koskien kaikkea sitä, mitä työtilanteesi sinulle merkitsee ja mihin se vaikuttaa? **Toivon saavani kirjoituksesi mahdollisimman pian, mutta viimeistään 31.12.2018 mennessä.** Tässä linkki kyselyyn:

<https://link.webpolsurveys.com/S/B4EAD415B7CA1AA5>

Lämmin kiitos vaivannäöstäsi jo etukäteen, vastauksesi on minulle erittäin tärkeä. Lisätietoja tutkimuksesta voi kysyä minulta sähköpostitse.

Tätä viestiä saa mielellään myös lähettää eteenpäin.

Ystävällisin terveisin

Heli Kaarlela

heli.kaarlela@utu.fi

KTM-opiskelija

Turun Kauppakorkeakoulu

LIITE 2 KYSELYN SAATEKIRJE ENGLANNIKSI

Dear recipient,

I'm doing a pro gradu -research in the discipline of Economic Sociology, at the Turku School of Economics, University of Turku. If your current work situation is suitable for my research, I hope you would be willing to write about your experiences.

I am doing research on **people who are unemployed at the moment or are working under untypical contracts, are self-employed, work as freelancers or on grants**. I am interested in such persons' experiences about work, everyday life, income and future plans. By untypical contracts I mean short-term work, temporary work, part-time work or other ways to make a living, possibly working simultaneously under several contracts, either voluntarily or involuntarily. **What is significant is that there are some kinds of feelings of insecurity in regards to the ways of working and / or to obtaining adequate income**. Full time students do not belong to my research target group.

My Master's thesis is going to be completed during spring 2019 and it will be archived in the database of the Turku School of Economics library. The data I collect will not be archived and I will be the only person to have access to it. This collected research data will be destroyed about half a year after the research is finished, at the latest at the end of the year 2019. The only information collected and utilized will be the information collected on the form. It is possible to disrupt filling the form at any point. My supervisors are Professor Pekka Räsänen and University teacher Outi Sarpila from Economic Sociology.

Single respondents will not be able to be identified in the final report. The gathering of the material will be done with the Webropol-programme, and it is not possible to identify the respondent.

So, if you think that you are part of this group I am interested in, would you be so kind to write about your experiences, thoughts and viewpoints regarding your current work situation and how it affects your life? **I am hoping to receive your reply as soon as possible, but at the latest by the 31st of December, 2018**. Here is the link to the questionnaire:

<https://link.webpolsurveys.com/S/B4EAD415B7CA1AA5>

Thank you very much in advance for your answer, it is very important to me. Additional information about the research is available from me via e-mail.

You may also forward this writing request to your networks.

Best wishes,
Heli Kaarlela
heli.kaarlela@utu.fi
Master's student
Turku School of Economics

LIITE 3 KYSELYLOMAKE SUOMEKSI

Kokemuksia ja näkemyksiä työttömyydestä, epätyypillisistä työsuhteista, itsensä työllistämisestä ja apurahatyöskentelystä

Kiitos kun osallistut tutkimukseeni.

Tutkielmassani käsittelen työttömien, epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien, itsensä työllistäjien, freelancereiden tai apurahalla työskentelevien henkilöiden kokemuksia muun muassa työstä, arjesta, toimeentulosta ja tulevaisuudensuunnitelmista. Epätyypillisillä työsuhteilla tarkoitetaan pätkätöitä, silpputöitä, määräaikaisuuksia, osa-aikaisuuksia tai muita tapoja kerätä toimeentulo mahdollisesti useista eri lähteistä. Voit olla työtilanteessa omasta tahdostasi tai olosuhteiden pakosta. Olennaista on, että työttömyyteen, työsuhteeseen tai työntöön liittyy jonkunlainen epävarmuuden kokemus koskien töiden jatkumista ja toimeentulon järjestymistä. Opiskelijat eivät kuulu tutkimukseeni kohderyhmään.

Tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 2019 ja se arkistoidaan Turun yliopiston Turun kauppakorkeakoulun kirjaston tietokantaan. Kyselylläni kerättävää aineistoa käytetään vain pro gradu -tutkielmaani eikä sitä tallenneta yliopiston tietokantaan. Aineisto hävitetään noin puoli vuotta tutkimuksen valmistumisen jälkeen, viimeistään vuoden 2019 lopussa. Tutkielman ohjaajina toimivat taloussosiologian professori Pekka Räsänen ja yliopisto-opettaja Outi Sarpila.

Yksittäisiä vastaajia ei ole mahdollista tunnistaa julkaistavasta tutkimuksesta. Tutkimustulosten yhteydessä kirjoituksista julkaistaan kuitenkin esimerkkiotteita, mutta siten, että kirjoittaja ei ole tunnistettavissa. Julkaistavien otteiden yhteydessä mainitaan kirjoittajan sukupuoli, ikähaarukka ja mahdollisesti toimiala. Mahdolliset kirjoittajan itse kirjoittamat, tunnistamisen mahdollistavat kohdat poistetaan julkaistavasta tutkimuksesta.

Kyselyn alussa on nopeasti vastattavissa olevia taustakysymyksiä ja sen jälkeen vapaata tilaa kirjoittaa kokemuksistasi ja näkemyksistäsi koskien työtilanteesi vaikutuksista elämäsi.

Lämmin kiitos vastauksestasi jo etukäteen, se on minulle erittäin tärkeä ja arvokas.

Heli Kaarlela

heli.kaarlela@utu.fi

KTM-opiskelija, Turun Kauppakorkeakoulu

1. Vastaajan sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu tai en halua kertoa

2. Vastaajan kansalaisuus

- suomalainen
- Muu

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista vastaa parhaiten koulutustasoasi?

- Peruskoulu
- Ammattikoulu tai -kurssi
- Lukio tai ylioppilas
- Opistotason ammatillinen koulutus
- Ammattikorkeakoulu
- Korkeakoulu, alemman asteen tutkinto
- Korkeakoulu, ylemmän asteen tutkinto
- Korkeakoulu, lisensiaatin tai tohtorin tutkinto

4. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tämänhetkistä työtilannettasi?

- Kokopäivätyössä määräaikaisena
- Osa-aikatyössä vakituisena
- Osa-aikatyössä määräaikaisena
- Vuokratyösuhteessa
- Freelancerinä
- Apurahatyöskentelijänä
- Itsensä työllistäjänä
- Työttömänä
- Joku muu

5. Millä toimialalla työskentelet tai jos olet työtön, työskentelit viimeksi?

- Maatalous, metsätalous ja kalatalous
- Kaivostoiminta ja louhinta
- Teollisuus
- Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta
- Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito
- Rakentaminen
- Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus

- Kuljetus ja varastointi
- Majoitus- ja ravitsemistoiminta
- Informaatio ja viestintä
- Rahoitus- ja vakuutustoiminta
- Kiinteistöalan toiminta
- Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta
- Hallinto- ja tukipalvelutoiminta
- Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus
- Koulutus
- Terveys- ja sosiaalipalvelut
- Taiteet, viihde ja virkistys
- Muu palvelutoiminta Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämisen toiminta tavaroiden ja palvelujen tuottamiseksi omaan käyttöön
- Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta
- Joku muu

6. Minkä ikäinen olet?

- 18–29-vuotias
- 30–39-vuotias
- 40–49-vuotias
- 50–59-vuotias
- 60–69-vuotias
- yli 70-vuotias

7. Kuinka monta henkilö kotitalouteesi kuuluu?

Aikuisia ___

Lapsia ___

8. Mitkä alla olevista väittämistä pitävät kohdallasi paikkaansa? (Voit merkitä 1-5 kohtaa)

- Olen hankkinut korkea-asteen tai keskiasteen koulutuksen, mutta tekemäni työ on pääasiassa rutiininomaista työtä
- Olen ollut työttömänä vähintään kerran viimeisen viiden vuoden aikana
- Olen määräaikaaisessa tai vuokraperusteisessa työsuhteessa
- Koen lomautusta, irtisanomista ja/tai työttömyyden uhkaa
- Pidän työllistymismahdollisuuksiani huonona eli mahdollisuuteni löytää uusi työpaikka avoimilta työpaikoilta on huono
- Mikään yllä olevista ei koske minua

9. Missäpäin Suomea asut?

- Ruuhka-Suomessa
- Muualla Suomessa

10. Kotitaloudella voi olla erilaisia tulonlähteitä ja useammalla jäsenellä tuloja. Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla

- Erittäin hankalaa
- Hankalaa
- Melko hankalaa
- Melko helppoa
- Helppoa
- Hyvin helppoa

11. Kirjoita alle ajatuksistasi ja näkemyksistäsi koskien kaikkea sitä, mitä työtilanteesi sinulle merkitsee. Voit tehdä kirjoituksesi esimerkiksi ensin word-dokumenttiin, jonka sitten siirrät alle vastaustasi varten varattuun tilaan. Kirjoituksen pituutta ei ole rajoitettu.

Voit keskittyä kirjoituksessa juuri sinulle tärkeisiin ja läheisiin asioihin. Kirjoituksen ei tarvitse olla yhtenäinen, johdonmukainen tai oikeakielinen kirjoitus. Tärkeintä on sinun kokemuksesi omasta työtilanteestasi ja siitä, miten se vaikuttaa elämääsi, esimerkiksi tapaan, jolla haet tai teet töitä, järjestät arjen, suunnittelet toimeentuloasi tai tulevaisuuttasi. Voit purkaa huoliasi, tyytymättömyyttäsi, turhautumistasi tai kiukkuasi koskien työnantajaa, globalisaatiota, markkinataloutta, harjoitettavaa politiikkaa tai mitä tahansa. Voit myös hehkuttaa vapauttasi ja mahdollisuuksiasi toteuttaa itseäsi sellaisilla tavoilla, jota epätyypillinen työtilanteesi sinulle mahdollistaa. Saat kirjoittaa siis täysin vapaasti siitä, mikä sinulle on tärkeää tässä tilanteessa.

Halutessasi voit käyttää seuraavia kysymyksiä apuna:

- Miten kuvailisit omaa työtilannettasi nyt ja viisi vuotta taaksepäin?
- Oletko tilanteessasi omasta halustasi vai vastentahtoisesti?
- Minkälaisia tunteita työtilanteesi herättää sinussa?
- Mitä työtilanteesi estää sinua tekemästä tai mitä se sallii sinulle?
- Miten toivoisit tai uskot asioiden olevan kohdallasi tulevaisuudessa?
- Minkälaisia epävarmuuden kokemuksia tilanteesi aiheuttaa sinulle?
- Minkälaisia epävarmuuksilta suojaavia tekijöitä sinulla on elämässäsi?
- Mikä tilanteessasi on erityisen hyvää tai huonoa? Mihin kaikkeen elämässäsi se vaikuttaa?

- Mitä syitä näet sille, että et ole sellaisessa työtilanteessa, kuin haluaisit?
- Mikä on yhteiskunnan vastuu ja miten toivoisit yhteiskunnan reagoivan epätyöllisiin työsuhteisiin tai niissä työskentelevien henkilöiden elämän järjestämiseen?

(Vastaustila kasvaa sitä mukaa kun kirjoitat ja vastauksesi pituutta ei ole rajoitettu).

LIITE 4 KYSELYLOMAKE ENGLANNIKSI

Experiences and view points of unemployment, untypical work contracts, self employment and working on grants

Thank you for participating in my research.

I am doing research on people, who are unemployed at the moment or are working under untypical contracts, are self-employed, work as freelancers or on grants. I am interested in such persons' experiences about work, everyday life, income and future plans. With untypical contracts I mean short-term work, temporary work, part-time work or other ways to make a living, possibly working simultaneously on several contracts, either voluntarily or involuntarily. What is significant is that there are feelings of insecurity in regards to the ways of working and / or obtaining adequate income. Full time students do not belong to my research target group.

My Master's thesis is going to be completed during spring 2019 and it will be archived in the database of the Turku School of Economics library. The data I collected will not be archived and I will be the only person to have access to it. This collected research data will be destroyed about half a year after the research is finished, at the latest at the end of the year 2019. My supervisors are Professor Pekka Räsänen and University teacher Outi Sarpila from Economic Sociology.

Single respondents will not be able to be identified in the final report. However, in the thesis, there will be some examples of the data, but they will be published anonymously. In the thesis, the background information given about the writers concern their gender, age group and possibly their field of work.

The questionnaire begins with questions about your background, which are quick to answer, and after that there is space to write about your experiences and viewpoints regarding your work situation and how it affects your life.

Thank you very much in advance for your reply, it is very important and valuable to me.

Heli Kaarlela

heli.kaarlela@utu.fi

Master's student, Turku School of Economics

1. Respondent's gender

- Female
- Male
- Other, or I do not want to answer

2. Respondent's nationality

- Finnish
- Other

3. Which of the following describes your level of education best?

- Comprehensive School
- Vocational School or courses
- High School or High School graduate
- College level training
- University of Applied Sciences
- Institution of Higher education (University), Bachelor's degree
- Institution of Higher education (University), Master's degree
- Institution of Higher education (University), Licentiate or Doctoral degree

4. Which of the following describes your current work situation best?

- Full time, temporary contract
- Part time, permanent contract
- Part time, temporary contract
- Contract through an agency
- Freelancer
- Working on a grant
- Self-employed
- Unemployed
- Something else

5. At what field of work do you currently work? If you are currently unemployed, what was your last field of work?

- Agriculture, forestry or fishing industry
- Industrial jobs
- Construction
- Trade
- Transportation and storage
- Hotel and restaurant trade

- Information and communication
- Finance, insurance or property business
- Professional, scientific and technical activities
- Administration and support services
- Education
- Health and social services
- Arts and entertainment
- Something else

6. How old are you?

- 18–29 years old
- 30–39 years old
- 40–49 years old
- 50–59 years old
- 60–69 years old
- Over 70 years old

7. How many people are there in your household?

- Adults
- Children

8. Which of the statements below are correct in your case? (You can choose from 1 to 5 statements)

- I have a degree in the intermediate or higher level of education, but most of my work is routine
- I have been unemployed at least once during the past five years
- I work on a temporary contract or through an agency
- I feel threat of lay-offs and / or unemployment
- My possibilities to find a new job on the open labour market are bad
- None of the above concerns me

9. Where in Finland do you live?

- In the Southern Finland
- Elsewhere in Finland

10. A household may have different sources of income and several members of the household may have an income. When all of your household's income is taken into consideration, the coverage of the expenses with this income is

- Very difficult
- Difficult
- Somewhat difficult
- Somewhat easy
- Easy
- Very easy

11. Please write below your thoughts and viewpoints regarding what your current work situation means to you. You can write first on a separate word document, and then copy and paste it below. The length of your text is not restricted.

In your writing, you can focus on the things that are important for and close to you. Your writing does not need to be coherent, logic or grammatically correct. The most important thing is your experience about your work situation and how it affects your life, for example the way you apply for, or do your work, organize your everyday life, plan your household's economy or plan your future. Feel free to offload any possible worries, dissatisfaction, frustration or anger towards your employer, globalization, market economy, politics or anything else. Or you can express enthusiasm over the freedom and all the possibilities your situation allows you to have to fulfill yourself.

Please, write entirely freely about what is important to you. If you wish, you can use the following questions to help you get started:

- How would you describe your work situation now and five years back?
- Are you in your situation voluntarily or involuntarily?
- What kind of feelings do you have about your work situation?
- How does your work situation restrict you from doing something you would like to do, or how does it make it possible?
- How do you wish or hope things would be in the future?
- What kind of feelings of uncertainty or insecurity does your situation cause you?
- What things in your life do you have to protect you from insecurities?
- What do you find especially good or bad in your situation, and what aspects of your life are affected by it?
- What do you think are the main reasons for not being in such a working situation as you would like to be?
- What is the societal responsibility and how should the society react to untypical work contracts or to support the people being in such situations?

(The space for your writing expands while you write, and the length of your writing is not restricted).

LIITE 5 VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

1. Vastaajan sukupuoli

	n	%
Nainen	40	83 %
Mies	6	13 %
Muu	2	4 %
	48	100 %

2. Vastaajan kansalaisuus

suomalainen	47	98 %
muu	1	2 %
	48	100 %

3. Koulutustaso

Peruskoulu	0	0 %
Ammattikoulu tai -kurssi	1	2 %
Lukio tai ylioppilas	0	0 %
Opistotason ammatillinen koulutus	3	6 %
Ammattikorkeakoulu	6	13 %
Korkeakoulu, alemman asteen tutkinto	2	4 %
Korkeakoulu, ylemmän asteen tutkinto	24	50 %
Korkeakoulu, lisensiaatin tai tohtorin tutkinto	12	25 %
	48	100 %

4. Tämänhetkinen työtilanne

Kokopäivätyössä määräaikaisena	17	35 %
Osa-aikatyössä vakituisena	2	4 %
Osa-aikatyössä määräaikaisena	5	10 %
Vuokratyösuhteessa	0	0 %
Freelancerina	2	4 %
Apurahatyöskentelijänä	8	17 %
Itsensä työllistäjänä	6	13 %
Työttömänä	6	13 %
Joku muu	2	4 %
	48	100 %

5. Toimiala

Maatalous, metsätalous, kalatalous	1	2 %
Teollisuus	0	0 %
Rakentaminen	1	2 %
Kauppa	2	4 %
Kuljetus ja varastointi	0	0 %
Majoitus- ja ravitsemustoiminta	0	0 %
Informaatio ja viestintä	6	13 %
Rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöalan toiminta	0	0 %

Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	9	19 %
Hallinto- ja palvelutoiminta	4	8 %
Koulutus	11	23 %
Terveys- ja sosiaalipalvelut	3	6 %
Taiteet ja viihde	6	13 %
Joku muu	5	10 %
	48	100 %

6. Ikä

18–29-vuotias	3	6 %
30–39-vuotias	22	46 %
40–49-vuotias	16	33 %
50–59-vuotias	4	8 %
60–69-vuotias	3	6 %
yli 70 -vuotias	0	0 %
	48	100 %

7. Kotitalouden koko

1 aikuinen	14	29 %
1 aikuinen ja lapsi tai lapsia	3	6 %
2 aikuista	8	17 %
2 aikuista ja lapsi tai lapsia	23	48 %
	48	100 %

8. Prekaaririskien toteutuminen

0 riskiä	5	10 %
1–2 riskiä	23	48 %
3–5 riskiä	20	42 %
	48	100 %

9. Asuinpaikka

Ruuhka-Suomessa	27	56 %
Muualla Suomessa	21	44 %
	48	100 %

10. Kotitalouden menojen kattaminen kotitalouden tuloilla

Erittäin hankalaa	2	4 %
Hankalaa	5	10 %
Melko hankalaa	8	17 %
Melko helppoa	26	54 %
Helppoa	3	6 %
Hyvin helppoa	4	8 %
	48	100 %